

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ORHAN HANÇERLİOĞLU'NUN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAKAN KÜÇÜKDURMAZ
1502030046

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK

HAZİRAN 2022

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ORHAN HANÇERLİOĞLU'NUN HİKÂYE VE ROMANLARINDA
TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
HAKAN KÜÇÜKDURMAZ
1502030046

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ŞAHAN

HAZİRAN 2022

ÖN SÖZ

Toplumcu gerçekçilik, temelleri realizme ve Marksist dünya görüşüne dayanan, 1934 yılında gerçekleştirilen Birinci Yazarlar Birliği Kongresi'nde temel ilkeleri belirlenen ve zamanla tüm dünyada etkili olan bir sanat anlayışıdır.

Toplumcu gerçekçiliğin etkileri tüm dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da etkili olmuştur. Bu anlayışın önemli yazarlarından biri de daha çok felsefe çalışmaları ile anılsa da birçok hikâye ve romanlar kaleme almış olan Orhan Hançerlioğlu'dur. Orhan Hançerlioğlu, hem hikâyelerinde hem de romanlarında bazen şehirde bazen köyde birebir gözlemlediği toplumu, insanları, bu insanların sorunlarını kaleme almıştır.

Bu çalışmada, Orhan Hançerlioğlu'nun *İnsansız Şehir* (1958) hikâye kitabı ve *Karanlık Dünya* (1951), *Büyük Balıklar* (1952), *Oyun* (1953), *Ekilmemiş Topraklar* (1954), *Ali* (1955), *Kutu Kutu İçinde* (1956), *Yedinci Gün* (1957), *Bordamıza Vuran Deniz* (1960) adlı romanları Toplumcu gerçekçi anlayış bağlamında incelenmiştir.

Çalışmamın belirlenmesinde, şekillenmesinde ve başlamasında emeği olan sayın hocam Prof. Dr. Yakup Çelik'e, lisans döneminden beri bana kattıkları ve tezimle ilgili vermiş olduğu fikirler için Dr. Öğr. Üyesi Kayhan Şahan'a, tez boyunca bilgi birikimini, zamanını ve desteğini esirgemeyen danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Berna Sevindik'e ve her zaman yanımda olan, desteğini hep yanımda hissettiğim kıymetli nişanlım Sadiye Aslı Cuyan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hakan Küçükdurmaz

Mayıs 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
1. GİRİŞ	1
1.1. Toplumcu Gerçekçilik Anlayışı ve Genel Özellikleri	1
1.2. Orhan Hançerlioğlu'nun Hayatı	9
1.3. Orhan Hançerlioğlu'nun Eserleri	13
1.4. Orhan Hançerlioğlu'nun Edebi Hayatı	15
1.5. Orhan Hançerlioğlu ve Toplumcu Gerçekçilik	18
1.6. Orhan Hançerlioğlu'nun Hikâyeleri	20
1.7. Orhan Hançerlioğlu'nun <i>İnsansız Şehir</i> Kitabındaki Hikâyelerinin Özetleri ..	24
1.8. Orhan Hançerlioğlu'nun Romanları	30
1.9. Orhan Hançerlioğlu'nun Romanlarının Özetleri	34
2. ORHAN HANÇERLIOĞLU'NUN HİKÂYELERİNDE TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK	48
2.1. Toplumsal Dayatmalar.....	48
2.2. Sınıf Ayrımı	48
2.3. Sağlık Sistemi.....	49
2.4. Askerliğin İnsan Hayatına Tesiri.....	49
2.5. Köy	50
2.6. Ahlaki Yozlaşma	52
2.7. Geçim Derdi	53
2.8. Kadının Toplumdaki Yeri	53
3. ORHAN HANÇERLIOĞLU'NUN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK	55
3.1. Sınıfsal Ayrım	55
3.2. Savaşın Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar	62
3.3. Kadın ve Kadının Toplumdaki Yeri	65
3.4. Eğitim Sorunu	66
3.5. Devlet İmkanları.....	67
3.6. Ahlaki Sorunlar	71
3.7. Aydın ve Toplum İlişkisi	72

3.8. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik	74
3.9. Geçim Sıkıntısı.....	76
3.10. Köy ve Köylü	81
4. SONUÇ	88
KAYNAKÇA	91

Üniversite: İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK
Tez Türü ve Tarih: Yüksek Lisans – Haziran 2022

ÖZET

ORHAN HANÇERLİOĞLU’NUN HİKÂYE VE ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

Hakan Küçükdurmaz

Bu çalışmada, Orhan Hançerlioğlu’nun *İnsansız Şehir* (1958) hikâye kitabı ile *Karanlık Dünya* (1951), *Büyük Balıklar* (1952), *Oyun* (1953), *Ekilmemiş Topraklar* (1954), *Ali* (1955), *Kutu Kutu İçinde* (1956), *Yedinci Gün* (1957), *Bordamıza Vuran Deniz* (1960) adlı romanları çeşitli kategoriler altında toplumcu gerçekçi bakış açısı altında ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Orhan Hançerlioğlu daha çok felsefe yazıları ile tanınsa da görevi gereğince ülkenin birçok yerine tayin olup çeşitli yerlerde gözlemler yapmış ve kimi şehir yaşamında kimi ise köy çevresinde geçen toplumcu gerçekçi çizgide hikâye ve romanlar kaleme almıştır.

Çalışmada, Toplumcu gerçekçilik kavramı açıklanmış, Orhan Hançerlioğlu’nun yaşamı, edebi hayatı, toplumcu gerçekçilik anlayışı, hikâyeleri, hikâyelerinin özetleri romanları ve romanlarının özetleri ile birlikte yazarın hikâye ve romanlarındaki toplumcu gerçekçi noktalar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orhan Hançerlioğlu, Realizm, Toplumcu Gerçekçilik.

University: Istanbul Kültür University
Institute: Institute of Master Education
Department: Turkish Language and Literature
Programme: Turkish Language and Literature
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK
Degree Awarded and Date: MA- JUNE 2022

ABSTRACT

In this study, Orhan Hançerlioğlu's storybook, *İnsansız Şehir* (1958) and his novels *Karanlık Dünya* (1951), *Büyük Balıklar* (1952), *Oyun* (1953), *Ekilmemiş Topraklar* (1954), *Ali* (1955), *Kutu Kutu İçinde* (1956), *Yedinci Gün* (1957), *Bordamıza Vuran Deniz* (1960) were discussed and evaluated under a social realist perspective under various categories.

Although Orhan Hançerlioğlu is mostly known for his philosophical writings, he was appointed to many parts of Turkey in accordance with his duty, made observations in various places of the country, and wrote stories and novels in the socialist realist line, some in urban life and some in the village.

In this study, the concept of social realism is explained and social realism in Turkish literature is discussed, Orhan Hançerlioğlu's personal and literary life, social realism understanding, stories, novels and their summaries, and social realist aspects of his novels and stories are discussed.

Key words: Orhan Hançerlioğlu, Realism, Social Realism.

1. GİRİŞ

1.1. Toplumcu Gerçekçilik Anlayışı ve Genel Özellikleri

Toplumcu gerçekçilik, oldukça etkili bir kuram olarak hayatı anlamlandırmada ve hayatın gerçeklerini birebir yansıtmada anlamında işleyen sanat, estetik ve edebiyat ile ilgili Marksist dünya anlayışının ortaya koyduğu görüşlerden meydana gelmiştir.

Toplumcu gerçekçiliğin gelişimi Marksist ilkelerin etkili olduğu Sovyetler Birliği'nde olmuştur. Toplumcu gerçekçiliğin ilkeleri ise 1934'te Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde resmi olarak belirlenmiştir. Bu kongreye kadar Karl Marx ve Fredrick Engels'in attığı temeller üzerine kimi düşünürler bu anlayışı bir sistem üzerine oturtmaya çalışmışlardır. *“Bahsi geçen temel ilkeler Marksist estetik teorisini tam anlamıyla oluşturmaktadır denemez. Marksist teori öncesinde Belinski, Çernişevski, Herzen, Dobrolyubov sonrasında da Lunaçarski gibi pek çok yazar, teorisyen ve düşünürün katkılarıyla ergin hâlini almıştır. Bu düşünürlerin başında ise Georgi Plehanov gelmektedir.”*¹.

Kapitalizm, dünya üzerinde gerçekleşen olaylar, yapılan savaşlar gibi büyük kitleleri ilgilendiren meseleler toplumcu gerçekçi anlayışın gelişmesinde, daha geniş kitlelere yayılmasında ve sanat alanında da boy göstermesine sebebiyet vermiştir.

Toplumcu gerçekçilik anlayışı ile tanışan sanatçılar bu anlayışı benimsemeleri sonucunda kendi yaşadıkları düzen içerisindeki çarpıklıkları gözlemleyip eserlerine yansıtmışlar ve sanatı toplumun faydası için yapmaya başlamışlardır.

Toplumcu gerçekçiliğin gelişiminde olduğu gibi toplumcu gerçekçi sanatın gelişiminde de geniş kitleleri ilgilendiren olayların meydana gelmesi duyarlılığı fazla olan yazarların bu anlayış çerçevesinde eserler ortaya çıkarmasına sebebiyet vermiştir. Bu anlayış sanat alanında en büyük etkilerini yazınsal dünyada yani edebiyat çevresinde göstermiştir. Maksim Gorki'nin kaleme almış olduğu Ana romanı toplumcu gerçekçi edebiyat için bir çıkış noktası olmuştur.

¹ Elif Yanık, “Yaşar Kemal’in İnce Memed, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf Adlı Romanlarında “Toplumcu Gerçekçilik””. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2016; 16.

Toplumsal gerçekçiliğin kuramsal ilkelerinin önemli bir bölümünün Bielinski, Çernişevski, Dobrolyubov gibi sosyal demokrat aydınlar tarafından formüle edilmiştir. Ancak bununla beraber akımın temelini oluşturan isim Maksim Gorki'dir. Gorki, toplumcu gerçekçilik akımı için önemli kavramların başında gelen devrimci romantizm ve olumlu tip kavramlarını formüle etmiştir. Maksim Gorki, Birinci Yazarlar Kongresi'nden üç yıl önce şu satırları kaleme almıştır: “Yazar, insanı genişletme, üretme hakkına sahiptir, dahası, bu onun görevidir. Yazar, bireyi betimlerken, o bireyin sınıfsal özelliklerini, iyi ve kötü yanlarını hamuruna katmayı öğrenmelidir.”². Maksim Gorki aynı yazısının devamında, “Edebiyatın görevi, ayaklanmış olan emek dünyasına omuz vermektir. Bu destek, ne kadar güçlü olursa, ‘sendeleyeni’ düşürmek onca çabuk olacaktır.”³ sözleriyle edebiyatın görevinin emek dünyasını desteklemek olduğunu vurgularken yine aynı yazısının devamında, “Gerçekçilik, bireyi iyice ihtiyarlamış olan dar görüşlülük ve bireycilikten sosyalizme varan yolda, gelişmesinin süreci içinde ele alırken onu yalnız bugünkü haliyle değil, yarın olması gerektiği ve olacağı biçimiyle de ele alırsa görevi yerine getirebilir.”⁴ sözleriyle bireyciliğin artık eskidiğini gerçekçiliğin bundan uzaklaşacak yolda olması gerektiğini vurgulamaktadır.⁵

Seval Korkmaz, *Toplumcu Gerçekçilik Kuramının Cengiz Aytmatov'un Eserlerine Yansımaları* isimli yüksek lisans tezinde Leyla Tagızade'nin *Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı* makalesinden yola çıkarak toplumcu gerçekçilik anlayışın zaman içerisindeki değişimi şu şekilde özetlemiştir:

“1920’li yıllarda devrim ile ilgili eserler yazılmışken 1930’lu yıllarda işçi ve köylülerin komünizm için el ele verişlerinin konu edinildiği eserler yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde az da olsa başka konularda eserler verilebilmiştir. Toplumcu gerçekçilik kuramı asıl etkisini 1934 yılından sonra göstermeye başlamıştır. 1934’te Sovyet Yazarlar Birliği kongresi ile Stalin’in iktidarı güçlenmiş ve her alanda olduğu gibi edebiyatta da tek otorite o olmuştur. İkinci Dünya Savaşından Sovyetlerin zaferle çıkmasıyla Stalin’i yüceltme ve tanrılaştırma daha da güçlenmiştir. 1940’lı ve 1950’li yıllar Sovyet edebiyatında, sosyalist rejimin en etkili olduğu dönemdir.

² Maksim Gorki, *Edebiyat Yaşamım*, (İstanbul: Payel Yayınevi, 1978) 131.

³ Gorki, 138.

⁴ Gorki, 162.

⁵ Ahmet Oktay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*, (İstanbul: Everest Yayınları: 2003) 74-76.

1948'de başlayan “ kozmopolitizme” karşı açılan savaştan sonra demir perdeler indirilmiştir. Ekonomik, kültürel, toplumsal olaylara olduğu gibi edebiyatta da devlet diğer devletlerle olan etkileşimi engellemiştir. 50'li yıllarda kuram devlet politikalarının amaçladığı şekli almıştır. 1960'lı yıllarda edebiyatta yeni düşünceler yayılmış ve ideoloji dışında eserler verilmeye başlanmıştır. 1970 ve 1980'de bu tarz eserler artmıştı. Bu eserlerin atılması Sovyet edebiyatını yok etmek anlamına geliyordu ki 80'li yıllarda “sınırsız sosyalist realizm” ilan edilmiştir. Toplumcu gerçeklik kuramı ideoloji maddesinde esnemeye gitmek zorunda kalmıştır.”⁶.

Toplumcu gerçekçilik kavramının temelini oluşturan realist dünya görüşü ve Marksist anlayış nedir?

Realizm akımıyla ilgili araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlar yapılmış ve gerçekçilik düşüncesi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmacıardan Emel Kefeli, gerçekçiliğin genel tanımını şu şekilde yapmıştır: “En geniş anlamı ile realizm (gerçekçilik) “eşyanın ve olayların oldukları gibi tasvir edilmesi”dir. İlk tohumlarını romantizmden alan realizm devrin ortak kaygılarını dile getiren, âlelade insanların yaşamlarından kesitler veren bir akım olarak tanımlanır.”⁷.

Boris Suchkov ise Gerçekçiliğin Tarihi adlı eserinde, “Gerçekçilik günlük yaşamdan yola çıkarak işe koyuldu. İnsanın çevresinde gördüğü yaşamı betimleyişine *facetiae*'lerde, *fabliaux*'larda, *schwanke*'lerde, daha sonra da 16. ve 17. yüzyıl halk ayaklanmalarının, köylü isyanlarının ve kanlı din savaşlarının mayasıyla yoğrulmuş pikaresk romanlarda rastlayabiliriz. Ne var ki, bunlar kelimenin tam anlamıyla gerçekçilik değil, gerçekçiliğe bir başlangıçtılar.”⁸ gerçekçilik hareketinin başlangıç sürecine dikkat çekmiştir. Yazar aynı eserinin devamında, “Gerçekçilik, dünya ile insan düşünce ve duygularının betimlenmesini bütün sanatların ve edebiyatın içeriği olarak görüp bunu bir ilke haline getirmekle, yalnız gerçekliğin düz bir kopyası olmanın değil, amaçsız tutkuların bir oyun yeri olarak insan doğasının öznel. bir biçimde ortaya konmasının da üzerine çıkmış oldu. Gerçekçilik, insanı içinde yaşadığı ve hareket ettiği toplumsal çevrenin dışına akla estiği biçimde çıkarmaz, tam tersine, gerçek çelişmeleri içinde toplumsal ilişkiler diyalektiğini algılamaya ve çizmeye

⁶ Seval Korkmaz, “Toplumcu Gerçekçilik Kuramının Cengiz Aytmatov’un Eserlerine Yansımaları”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2013; 13.

⁷ Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017) 90.

⁸ Boris Suchkov, *Gerçekliğin Tarihi*, (İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982) 14.

çalışır. Renk demetini çözümleme fizikçiye maddenin hareketindeki gizleri bulup çıkarması için nasıl bir olanak sağlarsa, gerçekçiliğin özü olan toplumsal çözümleme de yazarın ya da sanatçının yaşamın temel çizgilerini ortaya çıkarması ve bunların yasalarını anlamaya doğru yaklaşması için kendisine öylesine bir olanak sağlar. Gerçekçi bir yazar ya da sanatçı, gerçekliği ne denli yakından çizip, yapıtındaki olaylar arasında geçen ilişkileri yakından araştırırsa, gerçekliği yeniden ortaya koyuşu da o denli canlı ve inandırıcı olur; çünkü, kendisi gerçekliği yalnız coşkusal bir biçimde algılamakla kalmamış, aynı zamanda, onu yorumlamış ve genelleştirmiştir de.”⁹ sözleriyle gerçekçilik ve gerçekçi sanatçının özelliklerini dile getirmiştir.

Ahmet Oktay ise gerçekçilik ile ilgili, “Gerçekçilik romanla ilişkili olarak da belirli bir toplumun gerçeğe benzer nosyonunda, gerçekçi sayılanın genellikle kabul edilmiş bir görüntüsü olarak tanımlanabilir”¹⁰ şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Ahmet Oktay toplumcu gerçekçiliğin temel ilkelerini Marksist anlayışından aldığını ise şu şekilde dile getirmiştir: “Bir kuram ve bir yöntem olarak, yalnızca yazınsal yapıtın nasıl okunması gerektiğine ilişkin ilkeleri dizginleştirmekle kalmaz Toplumcu Gerçekçilik; doğrudan siyasal işlevle görevlendirilmiş yazarın yapıtını oluştururken uyması gereken ilkeleri de belirler. Bu çifte görev, toplumun, daha doğrusu dünyanın dönüştürülmesini öngören Marksçılığın genel ilkelerinde içerilmiş varsayılır.”¹¹.

Ahmet Oktay’ın sözünü ettiği toplumcu gerçekçilik anlayışının temel ilkelerini benimsediği Marksizm nedir sorusunu İsmail Tunalı da Marksist Estetik adlı çalışmasında kendisine sormuş ve bu sorunun cevabını şu şekilde vermiştir:

“Marxizm tümel, kuşatıcı bir felsefedir, bir felsefe sistemidir. Bu felsefe, bir yanıyla bu gün Batıda felsefe denince anlaşılan, felsefe problemleri alanını inceleyen bilgi teorisi , ontoloji ve bilimler felsefesi gibi disiplinleri içine alan dialektik materyalizm'e, öbür yanıyla da bir tarih felsefesi, bir toplum felsefesi demek olan tarihsel materyalizm'e dayanır. Marxist felsefe, tümel niteliğini bu iki kökenden alır. Bu tümel anlamında, bir marxist bilgi teorisinden. bir marxist varlık anlayışından, bir marxist bilim anlayışından, bir marxist etik ve estetik'ten söz açılabileceği gibi, yine

⁹ Suchkov, 19.

¹⁰ Oktay, 137.

¹¹ Oktay, 21.

bir marxist tarih anlayışından, toplum ve hukuk anlayışından, bir marxist ekonomiden ve yaşam anlayışından söz açılabilir.”¹².

Marksizm ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bunlardan biri de Merve Ulu’ya aittir. Merve Ulu Ercümen Behzad Lav üzerinde yaptığı yüksek lisans tezinde, *“Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi’nde temel ilkeleri belirtilen toplumcu gerçekçi anlayışa göre gerçeklerin bir yansıması olan sanat, ekonomi, üretim ilişkileri, sınıflar arası eşitsizlikler gibi konuları ele almalıdır. Toplumcu gerçekçiliğin sanatsal temeli Marksist ideoloji üzerine dayandırılmıştır. Marksist ideolojinin temel çıkış noktası Karl Marx’a ait olmasına rağmen 1848 yılında Friedrich Engels ile birlikte görüşlerinin yer aldığı bir Komünist Manifesto yayınlarlar.”¹³* şeklindeki sözleriyle toplumcu gerçekçiliğin temel ilkelerini sıralamıştır.

Marksizmde kapitalist topluma eleştiri esastır. Marksistler en büyük önemi ekonomiye verirler. Marksistler sınıf ayrımana da dikkat çeker ve sınıfsız bir toplum düzeni hayal ederler. *“Marksizm kapitalist topluma yönelik bir eleştiriden meydana gelir. Marksizm toplumsal değişme ve gelişmeyi açıklarken varolan tüm etkenler arasında ekonomiye özel bir önem ve ağırlık verir. Sömürüye dayanan ve sınıflara ayrılmış bir toplum düzenine alternatif olarak sınıfsız bir toplum önerisi sunan marksizm, toplumlara ilişkin bir analizden oluşup sınıfsız bir toplum düzenine geçişin yollarını gösteren bir öğretiyi ortaya koyar.”¹⁴.*

Gürsel Aytaç ise realizmi, akım olarak, bilim kavramı olarak ve edebiyat akımı olarak üç farklı şekilde ele almıştır:

“Akım olarak realizm hemen hemen bütün Avrupa edebiyatlarında 1830 ile 1880 arası elli yılı kapsar. Başlangıcı romantizmin sonlarına ulaşmasının ardından olmuştur, bitişi de sanat görüşlerindeki natüralizmle son bulan aşırılaşmadır.

Realistlere göre sanat, insan hayatının, titiz bir gözlem ve dakik bir analize dayalı hakiki bir tablosunu sunmalıydı. Bunun biçimsel göstergeleri, gerçeği birebir gösteren tasvirler, net çevre ve kişi betimlemeleridir.”¹⁵.

¹² İsmail Tunalı, *Marksist Estetik*, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1993) 11.

¹³ Merve Ulu, “Ercümen Behzad Lav’ın Eserlerinde Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2018; 27.

¹⁴ Yeter Yücel, “Kemal Bilbaşar’ın *Cemo, Memo ve Başka Olur Ağaların Düğünü* Adlı Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2019, 7.

¹⁵ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016) 273.

“Bir bilim kavramı olarak realizm, duyularla algıalabilir gerçekliği esas olan bir düşünsel tutumdur, yani idealizmin karşıtıdır. “Realist üslup” denilince kastedilen, var olan gerçekleri, ilişkileri gerçeğe sadık bir şekilde işlemeyi amaç edinen bir tutumdur.”¹⁶.

“Bir edebiyat akımı niteliğiyle Realizmin kuram ve uygulamalarında Fransa öncüdür. Sert bir toplum eleştirisi ve burjuva karşıtı tutumu Fransız Realizminin en belirgin özellikleridir. *Madam Bovary* romanıyla *Gustave Flaubert*, *Kırmızı ve Siyah* romanıyla *Stendhal*, *La Comedia Humaine* romanlar dizisi ile *Balzac* ve *Goncourt Kardeşler*, Realizmin klasiklerini yaratmışlardır. *J. Chamfleury* ise *Le Realisme* başlıklı yazılarıyla Realizmin üslup ve akım özelliklerini tespit etmiştir.”¹⁷.

Realizm, Gürsel Aytaç’ın da sözünü ettiği gibi bir edebiyat akımı olma niteliği de taşımaktadır. Ancak, Karl Marx ve Friedrich Engels temel düşüncelerini ekonomi üzerine oturttukları için sanat alanında bu anlayışlarını geliştirememişlerdir. Bu eksikliği diğer yazarlar zamanla geliştirmişler ve büyütmüşlerdir. “Marx kendisi bu konuya pek eğilmemiştir. Marx’ın gerçek edebiyatı konu alan pek az tartışması ise bugün Marksizmin insan konusundaki esnekliğini göstermek için kullanılıyor oysa ki bu tartışmalar aslında Marks’ın bu konularda zamanının gelenek ve kategorilerine bağlı kaldığının kanıtıdır. “Pratik bilinç” görüşü böylece hiçbir zaman “edebiyat” ve “estetik” kategorilerini kapsamadı “edebiyat” ve “estetik” alanlarında, başka her yerde kesin ve esas kabul edilen önermelerin pratik uygulaması her zaman duraksamayla karşılandı.”¹⁸.

Bu akımın içinde yer alan yazarlar, realizmin niteliklerini önceleyen eserler ortaya koymalıdır. Realist yazarlarla ilgili Nurullah Çetin, “Realist yazar, gelenek, görenek, töre ve törenleri kişilerin kişiliklerini belirleyecek şekilde ayrıntılı olarak tasvir eder. İnsan ve toplumu çok iyi tanır, tüm özelliklerini didik didik eder. Kişi ve olayları yorumlayıp yargılamaz; salt tasvir etmekle yetinir. İyi kötü, güzel çirkin her şeyi tasvir eder, seçme ve tercihte bulunmaz. Kişiler ve olaylar karşısında tarafsızdır. Belgelere ve itiraflara yaslanmaya çalışır.”¹⁹ sözleriyle bu sanatçıların özelliklerini kaleme almıştır.

¹⁶ Aytaç, 274.

¹⁷ Aytaç, 274.

¹⁸ Raymond Williams, *Marksizm ve Edebiyat*, (İstanbul: Adam Yayınları, 1990) 45.

¹⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2019) 79.

Nurullah Çetin aynı zamanda realist yazarların somut öğelerden yararlanmaları gerektiğini ve bunu oldukça anlaşılır bir dil ile yapmaları gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Yazarlar, olabildiğince somut bilgi, belge ve bulgulara dayanırlar. Hayali uydurma ve üretimlerden uzak dururlar. Olabildiğince yalın, sade bir dil ve üslup kullanmaya çalışırlar. Romanda estetik kaygı yok; onun yerine salt gerçekliği sunma kaygısı vardır.”²⁰.

Herhangi bir akıma bağlı sanatçının bağlı olduğu akımın temel ilkelerini eserlerinde uygulamaya dökmesi beklenmektedir. İsmail Çetişli’ye göre realist sanatçıların temel ilkesi: “Hayale kapılmamak, hakikatten ayrılmamaktır.” Bu sebeple onlar dış dünyaya, topluma, insana açıktırlar. Eserlerini inandıkları gerçek anlayışına uygun bir biçimde kaleme alabilmek için lüzumlu olan malzeme, bilgi ve belge toplayabilmek düşüncesiyle gözlemde bulunur, araştırıp soruşturur, bilgi ve belge toplarlar. Zira başka türlü gerçeğe ulaşmak mümkün değildir.”²¹.

Bu anlayış çerçevesinde eserler veren sanatçılar, kendilerini yaşadıkları dünyaya ve içerisinde yaşadıkları topluma borçlu hissederler ve bu doğrultuda verdikleri eserlerinde halk karşısında açık ve anlaşılır bir dille toplumun aksayan yönlerini ortaya koymaya çalışırlar.

Toplumcu gerçekçi yazarlar, sanat için sanat anlayışının karşısındadırlar. Toplumcu yazarlar için toplum için sanat anlayışı esastır. Bu sebeple de sanat için sanat anlayışında yazılmış eserleri eleştirmekten de geri durmamışlardır. Ancak tüm bu düşüncelere rağmen eserin estetik kaygısını da unutmazlar ve estetik kaygıları da ön plana çıkar.

Araştırmacılara göre realist yazarlar bu tip özellikleri eserlerine yansıtabilen kişiler olmalıdır. Aynı zamanda araştırmacılar realist bir eserin nasıl olması gerektiği ile ilgili çeşitli tanımlamalar getirmişlerdir. Nurullah Çetin, realist romanların birkaç türü olduğu fikrini savunmaktadır. Bunlar:

“-Gözlemci Gerçekçilik: Görülen, yaşanan, olan biten gerçek yaşantı ve olayları tespit etmek, toplumun aynası olmak, toplumun yaşama biçimini gerçek boyutlarıyla tarihe bırakmak.

“-Sosyalist Gerçekçilik: Marksizme, sosyalizme bağlı bir sanat akımıdır. Daha çok köylü ve işçi sınıfının ezildiği izlegine ağırlık verir. Toplumsal yaşantıyı olduğu

²⁰ Çetin, 80.

²¹ İsmail Çetişli, Batı Edebiyatında Edebî Akımlar, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2020) 93.

gibi tasvir etmek, sosyal sorunlara yer vermek, bunların çözümü için Marksist ideolojinin tek çözüm yolu olduğunu göstermek, temel ilkeleridir. Bir sınıf edebiyatıdır. İnsan ve toplum maddi etkenlerle, ekonomik özelliklerle açıklanmaya çalışılır.”²².

Emel Kefeli ise gerçekçi romanın içerisinde barındırması gereken özellikleri detaylı bir biçimde kaleme almıştır:

“Gerçekçi eserlerde yazarın gözlemleri iki farklı noktada yoğunlaşır. Kahramanların karakterleri ve kahramanların içinde yaşadıkları toplumun gelenek ve görenekleri.

Kahramanların karakterleri, Tolstoy ve Flaubert’in eserleri bu grupta incelenebilir. İnsanı diğerlerinden ayıran özellikleri işleyen bu yazarlar genellikle kişilikleri kuvvetli insanları seçerler.

Kahramanların içinde yaşadıkları toplumun gelenek ve görenekleri: Törelere daha fazla ağırlık veren bu yazarlar bu tip eserlerde orta yetenekte alelâde insanları işlemektedirler.

Realizmde romancı toplumu ‘olduğu gibi’, idealize etmeden, olabildiğince objektif bir yaklaşımla tasvir eder. İnsan toplumun ürünüdür ve toplum insanların farklılıklarını belirleyen faktörleri barındırır. İnsan iç dünyasını dış görüntüsüne de yansıtmakta giyim kuşam, yaşadığı mekân ve kullandığı dilde iç dünyasına özgü verileri gizlemektedir. Yazar toplumu gözlemlerken bu verilerden yararlanır ve bunları kurgulayacağı karakterlerde kullanır.”²³.

Emel Kefeli’nin söylemlerine göre realist romanda kahramanların kişilik özellikleri, toplumun olduğu gibi esere aktarılması, objektif bir yaklaşımın olması, eşyaların, mekânların doğru bir biçimde kullanılması, toplumu gözlemleyen yazarın gözlemlerinde bu noktalara dikkat edip yarattığı karakterlerde kullanması önemlidir.

İsmail Çetişli de, *“Realistlerin ve bunun sonucu durumundaki gözlem endişesi, onların eserlerinde mekân unsurunun önem kazanması ve tasvir tarzı anlatımın daha yoğun bir biçimde kullanılmasına zemin hazırlamıştır.”²⁴* sözleriyle mekân unsurunun romanın gerçekçi olması için önemli bir unsur olduğunu dile getirmektedir.

²² Çetin, 81.

²³ Kefeli, 95.

²⁴ Çetişli, 96.

Tüm bu düşüncelerin ışığında görülmektedir ki gerçekçilik (realizm), olayların olduğu gibi tüm gerçekliğiyle, objektif bir bakış açısı altında, yalın, sade ve anlaşılır bir biçimde ifade edilmesidir.

Realist düşüncede yaşanan dönemin genel kaygıları, sorunları çeşitli şekillerde ifade edilebilir. Bu ifade biçimlerinden biri de sanattır.

Sanat yoluyla realist sanatçılar eserlerinde toplumda gözlemledikleri olayları, aksaklıkları, insanları olduğu gibi eserlerine konu edinirler. Bu ifadelerin geniş kitlelere ulaşacağı sanat dallarından biri ise edebiyattır. Edebiyat sayesinde gerçekçi yazarlar, iyiyi de kötüyü de ayırmaksızın gözlemledikleri toplumsal meseleleri eserlerinde kağıda dökmüşler ve okuyucuya sunmuşlardır.

Toplumcu gerçekçilik Türk edebiyatında da etkili olmuş bir anlayıştır. Özellikle 19. yüzyılda başlayan batılılaşma çalışmaları sonucunda toplumsal konular da edebiyatımızda yer almaya başlamıştır.

Özellikle II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından sanatçılar daha özgür bir ortam bulmuşlardır ve eserlerinde toplumsal ve siyasi konulara da yer vermeye başlamışlardır.

Türk edebiyatının bu anlayış ile gerçekçilik hareketinin doğduğu topraklar olan Sovyet'lerdeki şekliyle tanışmasında ise Nazım Hikmet'in rolü büyük olmuştur. Sanatçı Rusya'ya gittiği dönemde orada gerçekleşen devrime yakından tanık olmuştur.

Nazım Hikmet'in ardından 1940 kuşağı gelmektedir. Bu kuşak içerisinde yer alan Rıfat Ilgaz, Ahmet Arif, Ömer Faruk Toprak, Arif Damar, Şükran Kurdakul gibi isimler kaleme almış oldukları şiirlerinde toplumcu gerçekçi çizgide yer almışlardır.

Cumhuriyet döneminde yazılan romanlarda da toplumcu gerçekçiliğin izlerini görmek mümkündür ama bu tarzda yazılmış ilk romanlar köye ve köylüye yönelik olarak ortaya çıkmıştır.

Orhan Kemal, Kelam Bilbaşar, Necati Cumalı, Fakir Baykurt, Attilâ İlhan, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz vs. gibi isimler bu anlayış çerçevesinde Türk edebiyatında cumhuriyet döneminde eserler vermiş sanatçılardır.

1.2. Orhan Hançerlioğlu'nun Hayatı

Orhan Hançerlioğlu resmi kayıtlara göre 16 Ağustos 1916 yılında Kırklareli'nde doğmuştur. Muammer Gürbüz, Hançerlioğlu'nun eşiyle 20 Ağustos

1992’de yapmış olduğu görüşmede bu bilgiyi teyit ettiğini *Orhan Hançerlioğlu Hayatı-Sanatı-Eserleri* isimli doktora tezinde belirtmiştir.²⁵.

Orhan Hançerlioğlu’nun babasının adı Zahid, annesinin adı Sahavet’tir.²⁶ Orhan Hançerlioğlu, ailesinin tek çocuğu olduğu için her zaman el üstünde tutulmuştur. Bu sebeple de birçok yazarımızdan farklı olarak çok düzenli bir eğitim hayatı geçirmiştir.²⁷.

Oldukça kültürlü bir ailede yetişen Orhan Hançerlioğlu, ilk, orta ve lise eğitimini Şişli Terakki Lisesi’nde almıştır.²⁸. Hançerlioğlu, 1928-1929 eğitim öğretim yılının sonunda Şişli Terakki Lisesi’nin ilkokul kısmından, 1931-1932 eğitim öğretim yılının sonunda ortaokul kısmından ve 1934-1935 eğitim öğretim yılının sonunda ise lise kısmından mezun olmuştur.²⁹. Şişli Terakki Lisesi’ni 1935 yılında iyi bir derece ile bitiren Orhan Hançerlioğlu, bu yıllarda edebiyat, felsefe ve tiyatroya ilgi duyar hatta bu ilgi okul piyeslerinde çeşitli roller almasına kadar uzanır.³⁰. Orhan Hançerlioğlu’nun ismi okul kayıtlarında Orhan Bali, Orhan Zahid ve Orhan şeklinde farklı farklı geçmektedir.³¹.

Orhan Hançerlioğlu, hem ortaokul hem de lise yıllarında grip, nezle, soğuk hava, ders çalışmak için zaman ayırma isteği ve benzeri sebeplerle kimi zamanlar okuluna devam edememiştir.³².

Orhan Hançerlioğlu tiyatrocu olmak ister ancak Orhan Hançerlioğlu’nun babası oğlunun tiyatrocu olmasına karşıdır. Bu sebeple Hançerlioğlu liseyi bitirdikten sonra babasından gizli olarak İstanbul Şehir Tiyatroları Müdürlüğü’ne aktör olmak amacıyla başvuruda bulunur. Babası ise Hançerlioğlu’nu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne yazdırır. Babası oğlunun tiyatrocu olmasını değil vali olmasını istemektedir. Orhan Hançerlioğlu’nun daha sonra eşi olacak olan Atıfet Hanım da

²⁵ Muammer Gürbüz, “Orhan Hançerlioğlu Hayatı-Sanatı-Eserleri”. Doktora Tezi, T.C. İnönü Üniversitesi, 1993; 1.

²⁶ Meral Demiryürek, *Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri*, (İstanbul: Akademik Kitaplar, 2016) 55.

²⁷ Gürbüz, 1-2.

²⁸ Gürbüz, 3.

²⁹ Demiryürek, 56.

³⁰ Gürbüz, 3.

³¹ Demiryürek, 55.

³² Demiryürek, 55.

onun tiyatrocu olmasına karşı olan isimlerdendir. Atıfet Hanım, Muammer Gürbüz ile yaptığı görüşmede Orhan Hançerlioğlu'na “*tiyatrocu olursan seninle evlenmem*” dediğini belirtmiştir. Orhan Hançerlioğlu ise bu sebeplerle tiyatro sevdasından vazgeçmiştir.³³.

Orhan Hançerlioğlu, 1935 senesinde Hukuk Fakültesi'ne girmiş 1938-1939 döneminde ise iyi bir derece ile mezun olmuştur. Bu yıllarda yazarın felsefeye karşı da ciddi bir ilgisi başlamıştır.³⁴.

Hukuk Fakültesi'ni 1939 yılında bitiren Hançerlioğlu, o sene askerlik görevine başlamıştır. Çorlu yedeksubay okulunu 30 Ocak 1940 tarihinde bitiren Hançerlioğlu, 31 Ocak 1940'ta yedek teğmenliğe yükselir. Çorlu 3. Kolordu 3. Şube'de yargıç olarak görev yapar. Bu görev sırasında 1941 yılında lise yıllarında sınıf arkadaşı olan Atıfet Aşkın Hanım ile evlenir.³⁵. Hançerlioğlu, görev yaptığı yerlere beraberinde eşi Atıfet Hanımı da her zaman yanında götürmüş birlikte birçok anı yaşamışlardır. Çiftin hiç çocukları yoktur.³⁶.

28 Kasım 1941 tarihinde askerlik görevi biten Hançerlioğlu, Susuz maiyet memurluğu görevine atanmıştır. 19 Kasım 1942'te Edirne maiyet memurluğunda asıl olarak görev yapmaya başlamıştır.³⁷. Bu görevle birlikte kaymakamlık “namzetliği” olup bir bakımdan da kaymakamlık için stajını yapmış olur. 16 Kasım 1942 tarihine kadar da bu görevini devam ettirmiştir.³⁸.

Orhan Hançerlioğlu, 19 Kasım 1942'de ise Edirne Vilayet memurluğuna tayin edilmiştir. 11 Mayıs 1943 tarihinde ise Edirne şehrine bağlı Meriç Kaymakamlığına tayin edilmiştir. Buradaki görevine 3 Haziran 1943'te başlayan Orhan Hançerlioğlu, 25 Temmuz 1943'e kadar buradaki görevini devam ettirmiştir. 19 Temmuz 1943 tarihinde ise Keşan Kaymakamlığına tayin edilen yazar 26 Temmuz 1943'te Keşan kaymakam vekili olarak çalışmaya başlamış ve bu görevini 12 Ocak 1944'e kadar devam ettirmiştir. Orhan Hançerlioğlu 4 Mart 1944 tarihinde ise Uzunköprü ilçesine bağlı olan Ömerbey nahiyesi müdürlüğüne atanmış ve 16 Mart 1944'te

³³ Gürbüz, 3-4.

³⁴ Gürbüz, 4.

³⁵ Gürbüz, 5.

³⁶ Demiryürek, 58-59.

³⁷ Gürbüz, 7.

³⁸ Demiryürek, 59-60.

buradaki görevine başlamıştır. 2 Ocak 1945 tarihinde bu görevinden de ayrılan Orhan Hançerlioğlu Uzunköprü ilçesi kaymakam vekilliği görevine başlamıştır. Orhan Hançerlioğlu, 29 Kasım 1945'te ise Adana şehrine bağlı Karaisalı ilçesi kaymakamlığına atanmıştır. Hançerlioğlu, bu görevini 28 Haziran 1947'e kadar sürdürmüştür. Tarihler 27 Mayıs 1947'yi gösterdiğinde ise bu sefer Kars şehrine bağlı Posof kaymakamlığına atanmıştır ancak bu görevine başlamamıştır. Bu bilgilere göre Orhan Hançerlioğlu, 20 Mart 1942 ile 13 Aralık 1947 tarihleri arasında İçişleri Bakanlığı'na bağlı birçok görevde bulunmuştur.³⁹.

Orhan Hançerlioğlu, 5 yıl 9 aylık İçişleri Bakanlığı'na bağlı gerçekleştirdiği görevlerin ardından 13 Aralık 1947 tarihinde İstanbul Belediyesi müfettişliği görevine atanmıştır. Hançerlioğlu, 26 Ağustos 1951'de ise İstanbul Emniyet Müdürlüğü 3. Şube müdürlüğüne atanmış ve 5 Eylül 1951 tarihinde belediyedeki görevinden ayrılmıştır. Bu görevi de sona eren Hançerlioğlu daha sonrasında 17 Nisan 1952 tarihinde İstanbul Şehir Tiyatroları müdürlüğüne atanmıştır.⁴⁰.

Orhan Hançerlioğlu, devlet içerisinde üstlendiği bu görevlerin ardından İstanbul Radyosunda sanat ve edebiyat konuşmaları yapmıştır. Orhan Hançerlioğlu'nun gerçekleştirmiş olduğu bu radyo konferansçılığı 1953 ile 1957 yılları arasında 4 yıl sürmüştür ancak bu programlarının kesin başlangıç ve bitiş tarihleri bilinmemektedir.⁴¹.

Orhan Hançerlioğlu, 3 Ağustos 1953 tarihinde İETT İşletmeleri Umum Müdürlüğü Hukuk İşleri müdürlüğüne atanmıştır.⁴². Hançerlioğlu bu görevinden ise kendi isteği ile 14 Aralık 1978 tarihinde ayrılmıştır.⁴³ Hançerlioğlu, İETT'den 1978 yılında emekli olmuş ve sonrasında Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, İsviçre gibi Avrupa ülkelerinde geziler yapmıştır.⁴⁴.

Muammer Gürbüz, Orhan Hançerlioğlu'nun günde beş paket sigara içtiğini ve bu sebeple sık sık hastalanıp iki üç kez de kalp krizi geçirdiğini ifade eder. Bu geçirmiş

³⁹ Demiryürek, 60.

⁴⁰ Demiryürek, 61.

⁴¹ Demiryürek, 64.

⁴² Demiryürek, 64.

⁴³ Demiryürek, 66.

⁴⁴ Hikmet Altınkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2017) 375.

olduğu kalp krizleri sebebiyle de 120 kilodan 55 kiloya düştüğünü 9 Temmuz 1991 gecesi ise Türkiye Sağlık Evi'nde kalp yetmezliği sebebiyle vefat ettiğini belirtmiştir.⁴⁵ Orhan Hançerlioğlu ölümünden sonra 12 Temmuz 1991 yılının Cuma günü Teşvikiye Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedilmiştir.⁴⁶

Türk Dil Kurumu'nda da görev almış olan Orhan Hançerlioğlu, edebiyat dünyasına girişini şiirle yapmıştır ve ilk kitabı olan *Kıvılcım* adlı eserini 1936 yılında yayımlamıştır. Bu sırada *Yeni İnsanlık* dergisinde de şiirleri çıkmaktadır. Orhan Hançerlioğlu, 1951'den 1957'ye kadar her yıl bir roman ortaya koymuştur. İlk romanının adı *Karanlık Dünya*'dır. *Ali* isimli romanıyla Türk Dil Kurumu ödülünü almıştır. Romancı kimliğinin yanında çeşitli alanlarda kaleme aldığı sözlükleri ve felsefe kitaplarıyla da önemli derecede dikkat çekmiştir. İlk hikâye kitabının adı *İnsansız Şehir*'dir.⁴⁷

Prof. Dr. İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* isimli eserinde Orhan Hançerlioğlu için şu ifadelerle bir açıklama yapmıştır: „1957'ye kadar hikâye ve romancı olarak tanınan Orhan Hançerlioğlu bu tarihten itibaren inceleme alanına dönmüş, çoğunlukla ansiklopedik eserler çıkarmıştır. *Karanlık Dünya* (1951) ile *Ekilmemiş Topraklar* (1954) adlı romanlarında köy ve kasabadaki şahsî izlenimlerini işleyen Orhan Hançerlioğlu, *Oyun* (1953), *Ali* (1955), *Kutu Kutu İçinde* (1956), *Yedinci Gün*, *Bordamıza Vuran Deniz* (1960)'de bazı yeni anlatım teknikleri denemiştir. *İnsansız Şehir* (1953) adlı hikâye kitabında çocukluğundan başlayarak, meslek hayatıyla ilgili izlenimlerinden oluşan güzel hikâyeler yer alır.”⁴⁸

1.3. Orhan Hançerlioğlu'nun Eserleri

Romanları

Karanlık Dünya – Varlık Yayınları – İstanbul – 1951.

⁴⁵ Gürbüz, 10.

⁴⁶ Demiryürek, 66.

⁴⁷ Altınkaynak, 375-376.

⁴⁸ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017) 340.

Büyük Balıklar – Varlık Yayınları – İstanbul – 1952.

Oyun – Varlık Yayınları – İstanbul – 1953.

Ekilmemiş Topraklar – Varlık Yayınları – İstanbul – 1954.

Ali – Varlık Yayınları – İstanbul – 1955.

Kutu Kutu İçinde – Varlık Yayınları – İstanbul – 1956.

Yedinci Gün – Varlık Yayınları – İstanbul – 1957.

Bordamıza Vuran Deniz – Varlık Yayınları – İstanbul – 1960.

Hikâyeleri

İnsansız Şehir – Varlık Yayınları – İstanbul – 1953.

Şiirleri

Kıvılcım – Hüsnütabiat Matbaası – İstanbul – 1936.

Felsefe Eserleri

Felsefe Ansiklopedisi – Varlık Yayınları – İstanbul – 1963.

Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar) (7 Cilt) – Remzi Kitabevi – İstanbul – (1976-1980 yılları arasında 7 cilt halinde yayımlanmıştır.).

Felsefe Ansiklopedisi (Düşünürler) (2 Cilt) – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1985.

Erdem Açısından Düşünce Tarihi – Varlık Yayınları – İstanbul – 1963.

Erdem Açısından Mutluluk Düşüncesi – Varlık Yayınları – İstanbul – 1965.

Erdem Açısından Özgürlük Düşüncesi – Varlık Yayınları – İstanbul – 1966.

(*Mutluluk Düşüncesi* ve *Özgürlük Düşüncesi* eserleri 1970 yılında Remzi Kitabevi tarafından *Düşünce Tarihi* adıyla toplu olarak basılmıştır.).

Sözlükleri

Felsefe Sözlüğü – Varlık Yayınları – İstanbul – 1962.

Ekonomi Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1972.

İnanç Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1975.

(Eser *İslam İnançları Sözlüğü* adıyla genişletilerek Remzi Kitabevi tarafından 1984 yılında basılmıştır.

Ticaret Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1982.

Toplumbilim Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1986.

Ruhbilim Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1986.

Türk Dili Sözlüğü – Remzi Kitabevi – İstanbul – 1992.

İnceleme

Türk Hikâyeciliği – Kardeşlik Mahfili Yayınları – İstanbul – 1936.

Musahipzade Celal, Milliyet Yayınları, İstanbul 1970.

1.4. Orhan Hançerlioğlu'nun Edebi Hayatı

Orhan Hançerlioğlu, henüz ilkokula gitmeden okuma ve yazmayı öğrenmiştir. Edebi hayatına şiir yazarak başlayan Hançerlioğlu, sonraları yazılarına başka alanlarda da devam etmiştir. Ailesinin tek çocuğu olan Orhan Hançerlioğlu, şiir dünyasına girişini babasının etkisiyle yapar.⁴⁹ Bu etki sayesinde çok küçük yaşlarda divân şairlerini okumaya başlayan Hançerlioğlu, lise yıllarında manzumeler yazmaya başlamıştır.⁵⁰

Lise yıllarında manzumeler yazan Orhan Hançerlioğlu bu şiirlerini arkadaşı Melih Artel ile birlikte onun da şiirlerini ekleyerek yayımlamışlardır. Bu şiir kitaplarına *Kıvılcım* adını vermişlerdir.⁵¹ Orhan Hançerlioğlu'nun bu şiirleri o dönem oldukça popüler olan Cahit Sıtkı ve Ahmet Muhip gibi önemli şairlerin etkisindedir.⁵²

⁴⁹ Gürbüz, 16.

⁵⁰ Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 3*, (İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965) 766.

⁵¹ Gürbüz, 16.

⁵² Alangu, 766.

İlk gençlik yıllarında şiirle bu kadar vakit geçirse de Hançerlioğlu'nun zamanla şiir yazma konusunda iyi olmadığı ve bu sebeple şiiri bıraktığı söylenebilir. Ancak Orhan Hançerlioğlu yazı dünyasından uzaklaşmamış ve yazmaya hikâyelerle devam etmiştir.⁵³.

Yazmaya hikâyelerle devam eden Hançerlioğlu, artık Batı edebiyatıyla tanışmış ve etkilenmiştir Batı edebiyatından yazarların eserlerinin çevirilerini ve sanat dergilerini okumaya başlamıştır ve bu edebiyat dünyasının içine girmeye başlamıştır. Bu dönemde özellikle Alphonse Daudet ve G. De Maupassant gibi Fransız yazarlarıyla birlikte Rus hikâyecileri okumuştur. Hançerlioğlu bu yazarların da etkisiyle onların yazdığı tarzda yazmaya başlamıştır.⁵⁴.

Orhan Hançerlioğlu, ilk hikâyesini 1941 yılında yazmıştır. *Selman'ın Gocukları* isimli hikâye yayımlanamamıştır. Ancak aradan uzun bir süre geçtikten sonra hikâye *Fikirler* dergisinde yayımlanmıştır.⁵⁵. Yazdığı ilk hikâye olan *Selman'ın Gocukları* ancak 1950 yılında yayımlanan Orhan Hançerlioğlu'nun bir dergide yayımlanan ilk hikâyesi ise 25 Kasım 1946 tarihinde *Amaç* isimli bir dergide yayımlanmış olan *Köylücükler* adlı hikâyedir.⁵⁶.

Orhan Hançerlioğlu'nun hikâyeleri çeşitli dergilerde yayımlanmıştır. En çok yayın yaptığı dergilerin başında *Beş Sanat* gelir. Bu derginin dışında *Şadırvan*, *Yeditepe*, *Fikirler*, *Varlık* gibi dergilerde de hikâyeleri yer almıştır.⁵⁷.

Orhan Hançerlioğlu'nun bu şekilde dergilerde yayımlanmış olan 24 hikâyesi daha sonra *İnsansız Şehir* isimindeki hikâye kitabında bir araya getirilip yayımlanmıştır.⁵⁸.

Orhan Hançerlioğlu'nun izlenime dayalı bir yazım tarzı vardır. İnsanların gündelik yaşantısında gözlemlediklerini kaleme döken yazarın bu hikâyelerinde İstanbul ve İstanbul'daki yaşayış kadar görev yaptığı İstanbul dışındaki yerlerde

⁵³ Gürbüz, 16.

⁵⁴ Alangu, 766.

⁵⁵ Gürbüz, 17.

⁵⁶ Alangu, 766.

⁵⁷ Gürbüz, 18.

⁵⁸ Gürbüz, 19.

edindiği izlenimlere dayanarak köy ve köy halkının yaşantısını da kaleme aldığı hikâyeleri bulunmaktadır.⁵⁹.

Orhan Hançerlioğlu, hikâye dışında Falih Rıfkı Atay'ın da teşvikleriyle *Dünya* gazetesinde sanat ve eleştiri yazıları yazmaya başlar.⁶⁰.

Bu türlerde yazılarını kaleme alan Orhan Hançerlioğlu, zamanla zihninde tasarladığı romanlarını 1951 yılında *Karanlık Dünya* romanıyla başlayarak peşi sıra yayımlamıştır.⁶¹.

Orhan Hançerlioğlu romanlarında da İstanbul ve İstanbul'daki yaşayış kadar köy ve köy halkını eserlerine konu almıştır. *Büyük Balıklar, Oyun, Ali, Kutu Kutu İçinde, Yedinci Gün* ve *Bordamıza Vuran Deniz* gibi romanlarında şehir hayatını konu edinen Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya* ve *Ekilmemiş Topraklar* romanlarında köy hayatını eserlerine taşımıştır.

Orhan Hançerlioğlu'nun, hikâye ve romanlarında metnin biçimine ve kullandığı dile önem verdiği görülmektedir. Bu da Hançerlioğlu'nun yenileşme için çabaladığını göstermektedir.⁶².

Eserlerinde sade, anlaşılır ve yalın bir dil kullanan Orhan Hançerlioğlu 1956 yılında *Ali* romanıyla Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazanmıştır.

Orhan Hançerlioğlu'nun romanları ilk olarak Varlık Yayınları'nda sonra Karacan Yayınları'nda son olarak da Remzi Kitabevi'nde yayımlanmıştır.

İnceleme eserleri de bulunan yazar, *Türk Hikâyeciliği* ve *Musahipzade Celal* çalışmalarıyla da dikkat çeker.

Orhan Hançerlioğlu'nun son çalışması ölümünden sonra yayımlanmıştır. *Türk Dili Sözlüğü* adındaki eser 1992 yılında yayımlanmıştır.

⁵⁹ Meral Demiryürek, "Orhan Hançerlioğlu'nun *İnsansız Şehir*'inde Köylüler ve Kentliler," *Folklor/Edebiyat* Ağustos, 2021; 687.

⁶⁰ Gürbüz, 19.

⁶¹ Gürbüz, 20.

⁶² Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015) 139.

Orhan Hançerlioğlu ayrıca *Beş Sanat*, *Varlık* ve *Türk Dili* gibi dergilerle *Ulus* ve *Cumhuriyet* gibi gazetelerde resim ve müzik gibi birçok güzel sanat dalları ile ilgili yazılar kaleme almıştır.⁶³

Orhan Hançerlioğlu, sanat hayatı süresince sanatın toplumun yararına olması gerektiği düşüncesindedir. Orhan Hançerlioğlu bu düşüncesinden kopmamaktadır. Yazar, bu durumu üstüne bir sorumluluk olarak almamış aksine yapmaktan kaçamadığı bir şey olarak hayatı boyunca bu anlayışı sürdürmüştür.⁶⁴

Orhan Hançerlioğlu'nun romanlarıyla ilgili dikkat çeken bir diğer önemli unsur ise temelinde felsefi ve psikolojik unsurların öne çıkmasıdır. Yazarın ilk romanı olan *Karanlık Dünya*'dan son romanı *Bordamıza Vuran Deniz*'e kadar tüm romanlarında bu unsurlar ön plana çıkmaktadır.⁶⁵

Bir röportajı sırasında hikâye ve roman anlayışı sorulan Orhan Hançerlioğlu bu soruya şöyle bir yanıt vermiştir: “*Sanat anlayışımı, “gerçeğe sanatçı eliyle yeniden biçim verilmesi” sözüyle özetleyebilirim. Başka bir deyişle, olmakta olan değil, olması gereken gerçek... Hikâyeyle romanı da böylece anlıyorum. Geçen çağın roman taslağı anlayışıyla yazılmış hikâyelerin yerine bu çağın hikâyesi bu işi çok kısa bir süre içinde yapmaktadır, romansa daha uzun bir süre içinde.”*⁶⁶

1.5. Orhan Hançerlioğlu ve Toplumcu Gerçekçilik

Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi* isimli çalışmasında *Gerçekçilik* maddesine şu tanımı yazmıştır: “*Varlığın, insan bilincinden bağımsız ve nesnel olarak varolmakta bulunduğu ileri sürenlerin anlayışı.*”⁶⁷ Orhan Hançerlioğlu, aynı çalışmasında yer alan *Toplumculuk* maddesine ise “*İnsanın insanı sömürmediği toplum düzeni*”⁶⁸ şeklinde bir giriş yapmış ve toplumculuğun tarihsel sürecini anlatmıştır. Orhan Hançerlioğlu, ayrıca *Toplumculuk Üstüne* adlı yazısında, *Eşitlik bozulmuştur. Artık, tarih boyunca, güçlülerle güçsüzler çatışacak, çıkarlar*

⁶³ Gürbüz, 22.

⁶⁴ Demiryürek, 78.

⁶⁵ Demiryürek, 89-90.

⁶⁶ Baydar, 141.

⁶⁷ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 2*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1977) 217.

⁶⁸ Hançerlioğlu, 1977, 337.

*çarpişacak, toplumsal sorunlar tartışılacaktır. Bu eşitliği yeniden sağlamak isteyen düşünce akımına Toplumculuk (Sosyalizm) adı verilecektir.”*⁶⁹ sözleriyle de toplumculuk üzerine bir tanımlamaya gitmiştir. Hançerlioğlu, bu tanımında toplumcuların eşitsizler arasında yeniden eşitliği sağlama amacında olan kişiler olduğunu dile getirmiştir.

Gerçekçilik ve toplumculuk kavramlarına bu şekilde tanımlamalar getiren Hançerlioğlu, bir röportajında kendisine “(...)sizce topluma faydalı olmak bakımından sanat eserlerinin bazı ödevleri var mıdır?” şeklinde sorulan soruya, “Sanat elbette toplumun yararınadır, yararlı olmak için yola çıkmasa bile. Sanat bunu bir ödev olarak değil, yapmamazlık edemediği için yapar.”⁷⁰ şeklinde bir cevap vermiştir. Orhan Hançerlioğlu’nun bu sözlerinden kendisinin sanatın, toplumun faydasına olması gerektiği düşüncesinde olduğunu görmekteyiz. Hançerlioğlu’na göre sanat, topluma yararlı olmayı bir görev olarak üzerine almamaktadır. Ona göre sanat, zaten topluma fayda sağlamamazlık yapamadığı için toplumun yararınadır. Orhan Hançerlioğlu, aynı röportajın devamında, “sanatta gerçekliği ne tür anlıyorsunuz?” şeklinde kendisine yöneltilen soruya ise, “Demin söylediğim gibi... Olması gereken gerçek, gerçeğin sanatçı elinden yeniden biçimlenmesi demektir. Çağımızın gerçekliğini, kapı arkalarına gizlenip defter dolusu not tutan 19. Yüzyıl gerçekliğinden ayıran başlıca özellik de budur.”⁷¹ sözleriyle yanıt vermiş ve kendisi için gerçeğin nasıl olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu ifadeye göre Orhan Hançerlioğlu, sanatta gerçekliği yakalamak konusunda sanatçıya önemli bir rol biçmiştir. Hançerlioğlu’na göre sanatçı bir gerçekliği alıp biçimlendirmeli ve bir sanat eserine uygun şekilde ortaya çıkarmalıdır.

Orhan Hançerlioğlu, klasik bir gerçekçilikten öte *Yeni Gerçekçilik* anlayışından söz etmektedir. Yazar, 1955 yılında *Varlık* dergisinin 425. sayısında kaleme aldığı *Yeni Gerçekçilik* yazısında yeni bir gerçekçilikten söz eder. “Yeni gerçekçilik, edebiyat alanında, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından beri süregelenekte olan gerçekliğin yeni bir dünya düzeni karşısındaki davranışından başka bir şey değildir. Onun gibi akılcıdır, bir çeşit pozitivisttir, gözlemcidir, toplumcudur; ortak düşünceler, ortak

⁶⁹ Orhan Hançerlioğlu, “Toplumculuk Üstüne” *Türk Dili Dergisi* Eylül. 1964: 884.

⁷⁰ Baydar, 140.

⁷¹ Baydar, 141.

kaygılarla uğraşır.”⁷² sözleriyle *Yeni Gerçekçilik*’ten bahseden yazar, eserlerinde *Yeni Gerçekçilik* ile ilgili dile getirdiği sıfatları üstlenmiştir. Yazarın bahsettiği gözlemcilik, toplumculuk gibi *Yeni Gerçekçilik* özellikleri kendi eserlerinde de dikkat çekmektedir. Orhan Hançerlioğlu, aynı yazısının devamında, “*Sayın Cesare Zavattini’ye yeni Türk edebiyatından, bizim yaptıklarımızdan söz açacak değilim elbet. Çünkü bizim ne yapığımızı, ne yapmak istediğimizi henüz en yakınlarımız bile bilmiyor.*”⁷³ sözleriyle eserlerinde uyguladığı klasik gerçekçilikten farklı olan *Yeni Gerçekçilik* tarzını henüz kimsenin bilmediğini, farkında olmadığını dile getirmektedir. Yazar yine aynı yazısında, *Yeni Gerçekçilik* ile klasik gerçekçilik arasındaki farkı “*Flaubert gerçekçiliğinden ayrılığı, kapı arkalarına kulak yapıştırıp içerde konuşulanları dinlememesinde, gerçek olması gerekmediği halde gerçek görünenin yerine, gerçek olması gerekeni koyabilmesidir. Başka bir deyişle sanattaki gerçekliği, sanatçıdaki gerçekliğe bağlayabilmesindedir.*”⁷⁴ sözleriyle dile getirir. Yazara göre *Yeni Gerçekçilik*’te sanatçı gerçeklere dışardan bir gözle bakmamalıdır. Aksine sanatçı gerçek olması gerekeni sanat eserine yansıtmalıdır.

Cumhuriyet dönemi sanatçıları cumhuriyetin ilanından sonra ilk dönemlerde 1. Dünya Savaşı, milli mücadele dönemi, cumhuriyet ideolojisi gibi konuları eserlerine alırken biraz daha ileriki dönemlerde konular, temalar ve birçok şey değişim göstermiştir. Orhan Hançerlioğlu da cumhuriyetin ileriki dönemlerinde yazmaya başlamıştır ve eserlerine Anadolu’daki insanları alıp köy ve köy yaşantısı işlemiş aynı zamanda da kimi eserlerinde şehir hayatını ele almıştır. Hikâyelerinde daha çok köy ve Anadolu işlenirken romanlarında bunun tersine şehir hayatı daha fazla ön plana çıkmıştır. Ancak Hançerlioğlu’nun hikâye ve romanlarının ortak paydası şehirli ya da köylü fark etmeksizin insan hayatını yansıtmaları ve insanların sorunlarına eğilmesidir. Yazarın gözlemciliğe dayanan, toplumun gerçeklerini onların gözüyle anlatan, toplumun sorunlarına parmak basan bir yazım tarzı vardır.

1.6. Orhan Hançerlioğlu’nun Hikâyeleri

Orhan Hançerlioğlu, küçük yaşlarda babasının teşvikiyle şiir yazmaya başlasa da yazın hayatı ileriki dönemlerde önce hikâye sonra romanlarla devam etmiştir. Orhan

⁷² Orhan Hançerlioğlu, “Yeni Gerçekçilik,” *Varlık Dergisi* Aralık. 1955: 7.

⁷³ Hançerlioğlu, 1955, 7.

⁷⁴ Hançerlioğlu, 1955, 7.

Hançerlioğlu'nun basımı (1958) yapılan tek hikâye kitabı *İnsansız Şehir*'dir. Orhan Hançerlioğlu'nun bu kitabında 24 tane hikâyesi bulunmaktadır. Ancak yazarın bu kitaba almış olduğu hikâyeleri haricinde çeşitli dergilerde kalmış olan hikâyeleri de vardır. Dergilerde kalmış olan bu hikâyeler yazarın romanlarının temelini oluşturur. Bu çalışmada, yazarın *İnsansız Şehir* adlı hikâye kitabında yer alan hikâyeleri ele alınmıştır.

Orhan Hançerlioğlu'nun ilk hikâyesi *Selman'ın Gocukları*'dır. Tahir Alangu, bu hikâyenin 1941 yılında yazıldığını 1950 yılında *Fikirler* dergisinde yayımlandığını söylerken⁷⁵ Muammer Gürbüz de bu hikâye ile ilgili aynı bilgileri vermektedir.⁷⁶ Ancak Meral Demiryürek, bu bilgilerin yanlış olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre *Selman'ın Gocukları*, *Fikirler* dergisinde 19 Ocak 1949 tarihinde yayımlanmıştır. Demiryürek, hikâyenin ilk yazılış tarihi ile ilgili de hikâyenin sonunda yer alan “4/7/949 Susuz Müsellim” notundan yola çıkarak hikâyenin yazarın Susuz Müsellimliği yaptığı dönemde yani 1942 yılında yazıldığını belirtmektedir. Ayrıca *Selman'ın Gocukları*, Orhan Hançerlioğlu'nun yazmış olduğu ilk hikâye olsa da yazarın yayımlanan ilk hikâyesi 1946 yılında *Amaç* dergisinde yayımlanan *Köylücükler* adlı hikâyedir.⁷⁷

Orhan Hançerlioğlu, 1946 ile 1949 yılları arasında herhangi bir hikâye yayımlamazken 1949 yılından 1953 yılına kadar *Fikirler*, *Varlık*, *Yeditepe*, *Beş Sanat*, *Şadırvan* gibi dergilerde sık sık onun hikâyelerine yer verilmiştir.⁷⁸

Romanlarını yayımlamaya başladıktan sonra hikâye yazmaya geri dönmeyen Orhan Hançerlioğlu, *İnsansız Şehir*'de yer alan hikâyelerini 1946-1953 yılları arasında oldukça verimli olduğu bir dönemde kaleme almıştır. Bu hikâyelerinde memurluğu sebebiyle gezdiği gördüğü Anadolu'daki yerleri, buralardaki insanları, halkın sorunlarını, dertlerini ele almıştır. Son hikâyelerinde ise tıpkı romanlarında olduğu gibi İstanbul'a yerleştikten sonra artık tamamen şehir hayatını, şehir insanını, şehir insanının dertlerini ve sorunlarını kendisine konu edinmiştir. Orhan Hançerlioğlu'nun

⁷⁵ Alangu, 766.

⁷⁶ Gürbüz, 17.

⁷⁷ Demiryürek, 72.

⁷⁸ Demiryürek, 72.

bu hikâyeleri peşi sıra yazacağı romanlarının bir hazırlığı ve malzemesi gibi görünmektedir.

Muammer Gürbüz'ün tespitine göre de yazar, *Başka Dünyalar*, *Dostluğa Dair*, *Fatih'in Torunları* ve *Sokak* isimli hikâyelerini *Büyük Balıklar* romanında herhangi bir değişiklik yapmadan *Mazılıkta Bir Gün* hikâyesini *Karanlık Dünya* romanında *Buzdan ve Güneşten*, *Dağlara Doğru*, *Merhamet* ve *Toprak* hikâyelerini ise küçük değişiklikler ile *Karanlık Dünya* ve *Ekilmemiş Topraklar* romanında yer vermiştir.⁷⁹ Bu da yazarın kaleme almış olduğu hikâyelerinin, romanlarının birer hazırlığı niteliğinde olduğunu kanıtlar.

Orhan Hançerlioğlu'nun ilk hikâyelerine bakıldığında yazarın daha sonra romanlarında kullandığı konu ve temaların ilk hikâyelerinde yer aldığı göze çarpmaktadır. Hançerlioğlu'nun ilk hikâyelerinde Refik Halid Karay ve Ömer Seyfettin gibi isimlerin etkileri görülürken daha sonraki hikâyelerinde Sait Faik Abasıyanık etkisi de görülmektedir.⁸⁰

Muammer Gürbüz'e göre "kuruluşu ve canlı tipleri" nedeniyle *Toprak* hikâyesi yazarın hikâyeleri arasında en başarılı olanıdır. Bu hikâye, 1949 yılında *Şadırvan* dergisi tarafından verilen hikâye ödülüyle ödüllendirilmiştir.⁸¹

Orhan Hançerlioğlu tüm hikâyelerinde Orhan Hançerlioğlu adını kullanırken istisna olarak sadece 1951 yılının ağustos ayında *Varlık* dergisinde yayımlanan *Sûzinâk* hikâyesinde Ahmet Mazılık adını kullanmıştır.

İnsansız Şehir'deki hikâyeler:

Toprak,

Seyide Ninenin Kargası,

Merhamet,

Selman'ın Gocukları,

Peynir,

⁷⁹ Gürbüz, 72.

⁸⁰ Alangu, 768.

⁸¹ Gürbüz, 17.

Cennete Giden Yol,
Sakallı Şöhret,
Tersine Dönen Tekerlek,
Çayır Davası,
Buzdan ve Güneşte,
Mehmet,
Kız ve Dana,
Korku,
Ve Vücutlarında Altın,
İnsansız Şehir,
Mustafa Kemal'in askerleri,
Feridun Beyin Tavukları,
Diyojen Gibi,
Dağlara Doğru,
Sabah,
Yalnız O Pazar,
Sûzinak,
Aya Yolculuk,
Her Şey Aşk İçin.

(Kitaptaki sıralarıyla verilmiştir.)

Bu hikâyelerin haricinde Muammer Gürbüz'ün *Orhan Hançerlioğlu Hayatı-Sanatı-Eserleri* isimli doktor tezindeki tespitlerden yola çıkarsak yazarın *İnsansız Şehir* kitabına almadığı dergilerde kalan şu hikâyelere ulaşırız:

Köylücükler, Amaç dergisi (Kasım, 1946),

Merhamete Dair, Beş Sanat dergisi (Nisan, 1950),

Dostluğa Dair, Beş Sanat dergisi (Mayıs, 1950),
Başka Dünyalar, Beş Sanat dergisi (Ekim, 1950),
Mazılıkta Bir Gün, Beş Sanat dergisi (Şubat, 1951),
Dua, Beş Sanat dergisi (Mart, 1951),
Sokak, Yeditepe dergisi (Haziran, 1951),
Fatih'in Torunları, Beş Sanat dergisi (Temmuz, 1951).

Orhan Hançerlioğlu'nun çeşitli dergilerde kalan ya da kitaplarına almış olduğu hikâyelerin ilk yayımlandığı dergilere baktığımızda yazarın özellikle 1950 ile 1951 yıllarında *Beş Sanat* dergisinde oldukça aktif bir şekilde eserler meydana getirdiğini görmekteyiz. Orhan Hançerlioğlu'nun *İnsansız Şehir* kitabına almış olduğu, *Korku* (Haziran, 1950), *Mehmet* (Temmuz, 1950), *İnsansız Şehir* (Ağustos, 1950), *Ve Vücutlarında Altın* (Eylül, 1950), *Aya Yolculuk* (Kasım, 1950), *Yalnız O Pazar* (Aralık, 1950) *Sakallı Şöhret* (Haziran, 1951) *Sûzinâk* (Ağustos, 1951) gibi eserleri de ilk olarak *Beş Sanat* dergisinde yayımlanırken yazarın *Amaç, Şadırvan, Fikirler, Varlık, Yeditepe* gibi dergilerde de hem *İnsansız Şehir* kitabına aldığı hem de dergilerde kalan bir çok hikâyesi bulunmaktadır.

Orhan Hançerlioğlu'nun *İnsansız Şehir* kitabına aldığı hikâyeleri *İnsansız Şehir* hikâyesine kadar çoğunluğu köyde geçen, köy yaşamını, köylünün dertlerini anlatan hikâyelerdir. Ancak *İnsansız Şehir* hikâyesinden sonra hikâyelerin konusu rotayı şehir hayatına çevirir. *Selman'ın Gocukları, Cennete Giden Yol, Sakallı Şöhret* ve *Aya Yolculuk* hikâyeleri ise bir yolculuğun anlatıldığı hikâyelerdir.

1.7. Orhan Hançerlioğlu'nun *İnsansız Şehir* Kitabındaki Hikâyelerinin Özetleri

1.7.1. Toprak

Üzeyir, topraktan istediğini alamadığı için köyden ayrılıp ticaret yapmak için kasabaya gitmeye karar verir. Bu kararını da hemen ailesine bildirir. Ancak yola çıkacakları sabah kar yağınca ekinini son kez biçmek için kasabaya gidişlerini ertelerler. Hıdrellez gelip güneş tekrar toprağı ısıtınca Üzeyir ve ailesi kasabaya gitmek için bu sefer yola koyulurlar. Ancak tam tarlalarının yanından geçerken diğer tarlaların

aksine kendi tarlalarının mahsul verdiğini görürler ve kasabaya gidişlerini bir kez daha ertelerler. Bundan sonra Üzeyir, kasabaya gitmek için hep bir fırsat beklese de beklediği fırsat bir türlü karşısına çıkmaz. Üzeyir, 80 yaşına geldiğinde hâlâ köyündedir.

1.7.2. Seyide Ninenin Kargası

Köylerde kargalar ekinlere zarar verdikleri için vurulmaktadırlar. Ancak Seyide nine damında yuva yapan karganın vurulmasına izin vermemektedir. Seyide nineye saygı duyan kargayı vurması gereken kişiler ona müsâmağa gösterirler. Aradan bir süre geçince Seyide nine korucuları kargayı vurmak için çağırır. Seyide nine, daha önce kargaların altına tavuk yumurtası koyduğu için vurdurtmamış ama yumurtalardan civcivler dışarı çıkınca artık kargaların vurulmasına izin vermiştir.

1.7.3. Merhamet

Receb'in hiçbir sebep olmaksızın içinde canını sıkan bir his vardır. Receb, bir türlü içindeki bu sıkıntının sebebini bulamaz. Daha sonra biraz vakit geçirmek için tarlalarına gittiğinde kan ter içinde çalışan karısını görünce içindeki sıkıntının sebebini de anlar. Receb'in içindeki sıkıntının sebebi karısına acımasıdır.

1.7.4. Selman'ın Gocukları

Selman, şehirli bir adamın şoförlüğünü yapan köylü bir adamdır. Bu iki adam yola çıkacaklardır. Selman yağmur yağması ihtimaline karşın arabanın arkasına gocuk koymuştur. Bunu gören adam oldukça sevinmiştir. Yolda Selman'ın hayvan sevgisinden ve diğer adamın aksine köylerde toprağın verimi için yağmura ihtiyaç duyulmasından dolayı yağmur sevgisinden bahsedilmiştir. Yolda yağmur başlamıştır. Adam çok üşümektedir ve Selman'ın getirdiği gocukları üstüne alacağı için mutludur. Ama Selman, bu sırada gocukları arabayı çeken hayvanların üstüne örtmüştür. Diğer adam ise kaderine razı olmuştur.

1.7.5. Peynir

Bir adam bir Trakya köyünde uyanır. Güzel bir kahvaltı yapmak ister ama kahvaltısında peynir yoktur. Hemen kahyayı çağırır ve adamı peynir almaya gönderir.

Kahya elinde para ve peynirle döner. Satıcılar peynirin parasını almamışlardır ve parayı akşam getirmesini söylemişlerdir. Bu alışveriş birkaç gün daha bu şekilde ilerleyince adam bu durumun sebebini merak etmiş ve muhtara sormuştur. Muhtarın anlattığına göre satıcılar sabah peyniri satıp öğlen kasabaya inip peynirin piyasasını öğreniyor ve akşam ona göre ödeme alıyorlarmış.

1.7.6. Cennete Giden Yol

Bir adam yola düşmüş yürümektedir. Dört saat gibi bir süre yürüdüğü için yorgun düşen adam toprak yoldan gelen bir arabayı görünce hemen el etmiş ve arabaya atlamıştır. Arabacıyla konuşmaya başlayınca arabanın arkasında bir ölü olduğunu öğrenmiştir. Arabacı arka ölü yatan Recep isimli adamın nasıl öldüğünü, ölmeden önce iyilik etmek amacıyla Recep'i hastaneye yatırmak için ne kadar uğraştığını, hastaneye yatış için gerekli tüm imza işlerini hallettikten sonra arabaya döndüğünde Recep'i ölü bulduğunu ve aldığı yere geri götürdüğünü anlatır.

1.7.7. Sakallı Şöhret

Bir şoför ve muavini araçlarına yolcu almak için trenden inen insanları gözetlemektedirler. Hacıbaba isimli yaşadıkları kasabadan hacca ilk giden adam olmakla övünen bir adamı büyük bir hürmetle arabalarının en önüne oturturlar. Ancak arabaya her yeni binen yolcuyla Hacıbaba bir arka koltuğu gönderilir. En sonunda da arabada yer kalmayınca Hacıbabanın söylenmelerine katlanamayan şoför ve muavin onu mola yerinde bırakırlar.

1.7.8. Tersine Dönen Tekerlek

Hafız Câfer'in aracının tekerliği kırılmıştır. Tamiri mümkün görünmeyen tekerleğin yerine Ali ustaya yeni bir teker yaptırması gerekmektedir ancak Hafız Câfer tekerlek için vereceği parayı düşünmektedir. Bu düşünceki Hafız Câfer, kendisi bir tekerlek yapabilir mi diye düşünmeye başlamıştır. Bir gece Hafız Câfer'in rüyasına Baba Câfer hazretleri girer ve ona tekerlek yapmasını söyler. Bundan sonra Hafız Câfer, kırk gün kırk gece ahıra kapanır ve tekerlek yapmaya başlar. Sonunda dört tekerlekle gün yüzüne çıkan Hafız Câfer'in evinin önüne insanlar toplanmışlardır. Câfer, tekerlekleri dingillere takar ama beygirler ne kadar uğraşsalar da araba bir türlü

ileri hareket etmez. Arabayı ileri götürmek için uğraşlar sürerken ileri gitmeyen araba bir anda geriye doğru gitmeye başlayınca orada bulunan herkes bu keramet karşısında şaşkınlığa uğrar.

1.7.9. Çayır Davası

Canbaz Dereli Kasım ağanın her gece gün battıktan sonra arabasıyla Canbazdere-Karacagür yolunda gidip gelmesi herkesin merak duyduğu bir olay olsa da bu işin aslını kimse öğrenemez. Bir gün Canbazdereli Halil çayırının küçüldüğünü söylemesiyle olay çözüme kavuşmuştur. Kasım ağa, Halil ağanın çayırının bir kısmını kendi bölgesi içine almak için çayırın tam ortasından arabayla geçe geçe yeni bir yol açmıştır.

1.7.10. Buzdan ve Güneşten

Mehmet, eşiğinin ayağının yarasını ve bu sebeple yapamadığı işleri düşünürken köyün muhtarı olduğu için jandarma tarafından çağırılmıştır. Jandarma ona valinin muhtarlarla görüşmek istediğini bu sebeple kasabaya gitmesi gerektiğini haber verir. Mehmet'in tek düşündüğü şey ise buğdaylarının ne olacağıdır.

1.7.11. Mehmet

Daha önce bir köyde devlet memuru olarak çalışan bir adam, o zamanlardan tanıdığı Mehmet adında birine bir mektup yazar gibi ya da karşısında Mehmet varmış da konuşuyorlarmış gibi eski günleri anar.

1.7.12. Kız ve Dana

Bekir, bir kızı sevmektedir ama kızın babası başlık parası istemektedir. Bekir bu parayı verebilmek için danasını satmayı düşünür ama köyden bir arkadaşı kızı kaçırmayı teklif eder. Atlarlar atlarına ve kızı kaçırmaya giderler. Onlar, kızın bu duruma rıza göstereceğini düşünmektedirler ama kız diretir ve bu yüzden kızı zorla kaçırmak zorunda kalırlar. Tam bu sırada kızın ailesi onları görür ve peşlerine düşerler. Yolda çatışmaya başlarlar. Bekir'in atı vurulur ve ölür ama karşı tarafın kurşunu bitince insan kanı dökülmeden kızı kaçırlar. Bekir kızı kaçırmıştır kaçırmasına ama

kızın babasına yüz lira vermemek için verdiği mücadele yüz elli lira eden kısrakın ölmesiyle daha pahalıya patlamıştır.

1.7.13. Korku

Zalif hocanın köylülerden doksan teneke buğday alacağı vardır ama kuraklıktan dolayı köylüler bu borçlarını ödeyememektedirler. Zalif hocanın bu durum yüzünden söylenmelerine köylülerden sadece İsmail cevap verir. Zalif hoca, İsmail'e çok kızmıştır ve böyle giderse kıyametin kopacağını söyleyip İsmail'i azarlamıştır. Bu durum İsmail'e çok dokunmuştur. Gece İsmail düşünceler içindeyken birden evi sallanmaya, kerpiç parçaları İsmail'in kafasına düşmeye başlayınca İsmail, Zalif hocanın bahsettiği kıyametin geldiğini düşünmüş ve korkuya kapılmıştır. Aslında olan ise bir eşeğin devirdiği kerpiç duvarın eve etkisidir.

1.7.14. Ve Vücutlarında Altın

Hasanla Hüseyin hayatları boyunca uçsuz bucaksız tarlalarda bir gün birkaç dönüm tarla almak için durdurak bilmeden çalışmışlardır. Ancak ikisi de bir gün hayallerine ulaşamadan boğularak ölmüşlerdir.

1.7.15. İnsansız Şehir

İşinden ayrılan bir adam yeni bir iş bulmak için nüfuslu dostlarını ziyaret etse de bir türlü iş bulamaz. Hikâyenin başında insansız yalnız olacağı bir şehir hayal eden adam hikâyenin sonunda hâlâ iş bulamamış ve yalnız kalmıştır.

1.7.16. Mustafa Kemal'in Askerleri

İstanbul'da savaş döneminde bir çocuğun yabancı askerlerin kol gezdiği şehre bakışı, savaşın çocuklara hissettirdikleri ve Mustafa Kemal'in varlığının halka verdiği güç hikâyenin konusudur.

1.7.17. Feridun Bey'in Tavukları

Feridun Bey her gün tavuklara yem vermek için Şişli'den Üsküdar'a gitmektedir. Tavuklar ve onların başı olan horoz bu durumun farkındadır ve Feridun

Bey'e minnet duyarlar. Komşu Ahmet Bey ise Feridun Bey gelip de tavukların altından yumurtaları toplamadan önce yumurtaların bir kısmını çalmaktadır. Tavuklar, Feridun Bey'e yapılan bu haksızlığın karşısında yüzyıllardır süren konuşmama geleneklerini gerçekleri Feridun Bey'e anlatmak için horozun teşvikleriyle bozmaya karar verirler. Ertesi gün Feridun Bey gelince tavuklar konuşmaya başlarlar ve komşu Ahmet Bey'in hırsızlığını ona anlatırlar. Bu durum karşısında Feridun Bey komşuyu şikayet etmek için polise gider ancak Feridun Bey şahit olarak tavukları gösterince polis onu muayene edilmesi için belediye doktoruna gönderir.

1.7.18. Diyojen Gibi

Bu hikâyede, bir kişinin çocukluk yıllarında yaşadığı Caddebostan'da yaşadığı günler, gördüğü çocuk ölüsü, hissettiği yalnızlık ve yaşadıkları anlatılmıştır.

1.7.19. Dağlara Doğru

Ahmet, Adana Karaisalı kaymakamıdır. Ahmet, izin zamanı İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da eski dostlarını ziyaret eden Ahmet, arkadaşlarından beklediği ilgiyi görememiştir. Büyük şehir Ahmet'i âdeta dışlamıştır. Büyük bir sevinç ve istekle İstanbul'a gelen Ahmet, aynı istekle dönüş trenini beklemektedir.

1.7.20. Sabah

Yorgo ve Vartan denizcidir. Kayıklarıyla midye toplarlar ve yok pahasına satarlar. Yorgo , Marika adında bir kızı sevmektedir, evleneceklerdir. Yorgo ve Vartan'ın günleri bu şekilde geçer.

1.7.21. Yalnız O Pazar

Bu hikâyede, artık ihtiyarlamış olan bir adamın eşiyle ilk sevgililik dönemlerinden başlayarak yaşadıkları günleri yâd etmesi anlatılır.

1.7.22. Sûzinâk

Hikayede, eğlenceye düşkün, alem yaptığı gecenin ardından sabah uyanan bir memurun işe gitmeden önce geçirdiği zaman ve işte öğle paydosuna kadar yaptıkları anlatılır.

1.7.23. Aya Yolculuk

Bir adam bir gece karanlığın içinden gelen bir arabacıyı durdurur ve arabasına atlar. Arabacı yolculuk boyunca yaşadığı dünyayı neden sevmediğini, hoşuna gitmeyen şeyleri arabasına aldığı adama anlatmıştır.

1.7.24. Her Şey Aşk İçin

Hikâyede, bütün gün çalışan bir adam, akşam işten çıktıktan sonra kar yağışı altında eve, karısının yanına gitmenin mutluluğunu yaşamaktadır. Hayattan oldukça zevk alan adam eve giderken şarap almıştır. Karısıyla yemek yerken sinemaya gitmek ister. Sinemaya giderler güzel vakit geçirirler ve taksiyle eve dönerler. Karı koca çok mutlu bir hayat sürmektedir. Hikâye kadınla erkeğin yatak odalarına doğru yürümeleriyle biter.

1.8. Orhan Hançerlioğlu'nun Romanları

Orhan Hançerlioğlu, temel taşlarını kendi hikâyelerinden aldığı sekiz tane romanı 1951 ile 1960 yılları arasında peşi sıra *Varlık* yayınları tarafından yayımlanmıştır. Romanları sırasıyla şunlardır:

Karanlık Dünya (1951),

Büyük Balıklar (1952),

Oyun (1953),

Ekilmemiş Topraklar (1954),

Ali (1955),

Kutu Kutu İçinde (1956),

Yedinci Gün (1957),

Bordamıza Vuran Deniz (1960).

Orhan Hançerlioğlu, hikâyelerinde olduğu gibi romanlarında da hem anadoluyu, köyü, köy hayatını, köy insanını anlatan hem de İstanbul'u, şehri, şehir hayatını, şehir insanını anlatan romanlar yazmıştır. Ancak romanlarında hikâyelerine nazaran şehir hayatının göz önünde olduğu eserlerinin sayısı daha fazladır. Bu eserlerinden, *Karanlık Dünya* ile *Ekilmemiş Topraklar* köy hayatına ışık tutarken *Büyük Balıklar*, *Oyun*, *Ali*, *Kutu Kutu İçinde*, *Yedinci Gün* gibi eserler ise şehir hayatının gerçeklerinin, şehirde yaşayan insanın başından geçen olayları anlatmaktadır.

Orhan Hançerlioğlu, Behzat Ay ile yaptığı bir konuşmasında *En çok beğendiğiniz romanınız hangisi?* sorusuna, “<Büyük Balıklar.> Beğenmek sözünü şu anlamda alıyorum: <Büyük Balıklar>’ı bugün de yazsam, dilini biraz arıtarak, aşağı yukarı aynı biçimde yazardım. Öbür romanlarımdıysa öyle yazmadım.”⁸² sözlerinden *Büyük Balıklar* romanını diğer romanlarından ayrı bir yere koyduğunu anlamaktayız.

Orhan Hançerlioğlu’nun romanlarına bakıldığında oldukça yalın, sade ve anlaşılır bir dil kullandığı dikkat çekmektedir. Yazar, edebiyatta dil konusu üzerinde sık sık düşünmüştür. Özellikle çeşitli dergilerde kalem aldığı *Türk Edebiyatında Dil* ve *Toplumculuk ve Dil* gibi yazıları yazarın bu konu üzerine kafa yorduğunu kanıtlar niteliktedir.

Orhan Hançerlioğlu’nu romanlarını yayımlandığı dönemde eserlerinin kısa metinlerden oluşmasından kaynaklı gelen eleştiriler bulunmaktadır. Hançerlioğlu, bir röportajında bu konuyla ilgili olarak, “*Hikâyeyle romanı birbirinden ayıran nitelik bazılarının sandığı gibi yapılarındaki süre değil, özlerindeki süredir. (...) Otuz yapraklık bir roman olabildiği gibi elli yapraklık bir hikâye olabilir. Sanatçının soluğuna değil sanat gücüne bakılır. Bir romanı yaprak sayısının azlığına bakıp roman saymamak, örneğin duvarlar boyunca kilise resimlerinin yanında Gauguin’in bir tablosunu resim saymamaya benzer.*”⁸³ sözleriyle roman için önemli olanın sayfa sayısının niceliğinden çok barındırdığı sanat gücünün önemi olduğunu vurgulamaktadır. Yazarın söylemlerine göre hikâye ile roman arasında nitelik bakımından bir ayrım yaptığı çıkarımı yapılabilir. Roman yazmaya başladıktan sonra

⁸² Behzat Ay, “Sanatçılarla Konuşmalar” *Varlık Dergisi* Eylül. 1972: 6.

⁸³ Baydar, 141.

tekrar hikâye yazmaya dönmeyen Orhan Hançerlioğlu, kendisine sorulan *Hikâyeciliği bıraktığınız anlaşılıyor. Sebebi?* şeklindeki soruya verdiği, “*Düşüncemi roman ölçüleri içinde anlatmayı daha çok seviyorum.*”⁸⁴ sözleriyle de kendi açısından roman yazmayı hikâye yazmaktan önde tuttuğu çıkarımını vermektedir.

Orhan Hançerlioğlu’nun romanlarında okuyucunun karşısına her zaman yeni bir yüzle çıktığı yani kendisini bulamamış, arayış içinde, deneme döneminde gibi gelen eleştiriler de vardır. Hançerlioğlu bu konuyla ilgili ise şu cevabı vermiştir: “(...) *Her kitabımda okuyucunun karşısına yeni bir görünüşte çıkabiliyorsam ne mutlu bana. Gerçekte benim aradığım, denediğim bir şey yok. Ben sanatımı yapıyorum. Bütün bunlar, sanatın içine girmeyi istemeyip biraz açıktan bakanların bana yakıştırdıkları sözler olmalı. Oysa yazdıklarımı yakından inceleyenler bütün kitaplarımda pek çok ortaklıklar bulacaklardır. İnsanı, toplumu, dünyayı, evreni görüşümde hangi kitabımın, hangi satırı ötekine aykırı? Önemli olan sanatçının çevresine bakışıdır. Benim evrene, dünyaya, topluma, bütün bunların içinde de insana bakışımı sevenler de olabilir, sevmeyenler de... Bu bir mizaç işidir. Ama bu bakışın her kitabımda değiştiğini sanmak bir bilgisizlik işidir.*”⁸⁵. Orhan Hançerlioğlu’nun bu cevabından yazarın eserlerinde yeniliklere yer olsa da düşünce yapısı bakımından birbiriyle çelişen, zıtlaşan, aykırı durumların olmadığı anlaşılmaktadır. Yazar, tüm bu arayış içinde, deneme döneminde, kendisini bulamamış gibi eleştirileri de reddetmektedir.

Orhan Hançerlioğlu, *Roman Üzerine* isimli yazısında Türk romancılığının kendi dönemindeki iki sorununu şu sözlerle dile getirmiştir: “*Gene de Türk romancılığı bugün iki mesele karşısındadır: Düşünce ve dil meseleleri. Roman sanatı her şeyden önce bir düşünce işidir. Biz ise daha düşünce rönesansımızı yapmış değiliz. Ben kendi payıma Türk romanının Batı örnekleri karşısındaki çabalamasını bunda buluyorum. (...) Daha düşünce rönesansımızı yapmadığımız için romanımızda ancak, plâstik sanatlarımızda olduğu gibi, düşüncemizi değil, duygularımızı anlatabiliyoruz. Oysaki salt duygulara dayanan bir roman kurulamaz. Dilimizdeki tutukluğun sebebi de philosophie’imiz olmayışıdır. Çünkü dil bir düşünce işidir, dili düşünce yaratır.*”⁸⁶ sözleriyle yazar, kendi çağının romancılığı ile ilgili düşünce ve dilin önemli bir konu olduğunu ileri sürmektedir. Hançerlioğlu’na göre Türk romanında düşünceden daha

⁸⁴ Baydar, 143.

⁸⁵ Baydar, 140.

⁸⁶ Orhan Hançerlioğlu, “Roman Üzerine,” *Türk Dili Dergisi* Mart. 1953a: 359.

çok duygular hâkimdir bu sebeple romanımız henüz diğer sanatlarda olduğu gibi beklenen noktaya ulaşamamıştır. Bir diğer önemli nokta ise dil meselesidir. Bizim dil konusundaki sorunumuz ise yine düşünceye dayanmaktadır. Çünkü yazara göre dil meselesinin temelinde de düşünce yatmaktadır. Ancak Orhan Hançerlioğlu, ilerleyen satırlarda, “*Türk düşüncesi ile Türk dili rönesansında en büyük görev, güç ama ne zevkli! Bugünün romancılarına düşmektedir.*”⁸⁷ sözleriyle kendisinin de içinde bulunduğu romancılar adına romanda Türk düşüncesinin ve dilinin devrimini yapma görevini her ne kadar oldukça zor olsa da üzerine almaktan kaçınmamıştır. Orhan Hançerlioğlu, Fransız yazar, Kléber Haedens’in *Paradoxe sur le Roman* kitabındaki düşüncelerine yer verdiği *Roman Sanatı* yazısında ise Kléber Haedens’in, “*Romancı güzel yazmak zorundadır. Çünkü güzel yazan romancı her kelimedede kendini açığa vurur, güzel bir cümle okuyucuyu durdurur, onun dikkatini şahısların hareketleriyle vakanın safhalarında uzaklaştırır. Dilin güzelliği, düşüncenin güzelliğine bağlıdır. (Çok şey söyleyen fena bir cümleyi, hiçbir şey söylemeyen güzel bir cümleye tercih etmek) düpedüz saçmalamaktır. Çünkü bir tek cümle gösterilemez ki hem güzel, hem de mânasız olsun. Bizzat güzelliğin mânası vardır. Gene bir tek romancı gösterilemez ki usta bir yazar olmasın. Dil ve düşünce birbirine öylesine bağlıdır.*”⁸⁸ şeklindeki düşüncelerine yer veren Orhan Hançerlioğlu, kendisinin de bahsettiği düşünce ve dil konularındaki görüşlerine Kléber Haedens’i da ortak etmiştir. İki yazar düşünce ve dil konusunda ortak paydadadırlar. İki yazar da dilin önemini ve dilin düşünceye bağlı olduğunu ileri sürmektedirler.

Orhan Hançerlioğlu, nicelik olarak az sayfalı kısa romanlar yazmış olsa da o sayfalara nitelik bakımından oldukça ağır, dil ve düşünce açısından oldukça donanımlı eserler ortaya koymuştur.

⁸⁷ Hançerlioğlu, 1953a, 359.

⁸⁸ Orhan Hançerlioğlu, “Roman Sanatı,” *Türk Dili Dergisi* Haziran. 1953b: 602.

1.9. Orhan Hançerlioğlu'nun Romanlarının Özetleri

1.9.1. Karanlık Dünya

Karanlık Dünya, Orhan Hançerlioğlu'nun 1951 yılında yayımlanan ilk romanıdır. Romanın bitişinde 11 Mayıs 1949, İstanbul şeklinde romanın kaleme alındığı tarih ve şehir belirtilmiştir.

Karanlık Dünya, Varlık Yayınları'nın Cep Kitapları serisinden çıkan 23. kitaptır. Roman daha sonra 1981 yılında Karacan Yayınları, 1999 yılında ise Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır.⁸⁹.

Roman on yedi bölümden oluşmaktadır ancak bu bölümlere herhangi bir başlık verilmemiştir.

Orhan Hançerlioğlu bu romanında, Anadolu'daki Mazılık isimli yerdeki insanların hayatı ve yaşam biçimleri ile diğer şehirlerden Mazılık'a gelen kişilerin yaşam biçimleri üzerinden karşılaştırmalar yapar. Yazar, roman boyunca Mazılık kasabasının tüm görünümünü, kasaba halkının yaşamını, yaşam tarzını gözler önüne sermiştir.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1999 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Ekilmemiş Topraklar* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

Özet

Romanın başkahramanı olan Ahmet, üniversite eğitimini yeni tamamlamış ve ilk görev yeri olan Mazılık kasabasına hâkim muavini olarak atanmıştır. Ahmet, çok küçük yaşlarda henüz 5 yaşındayken anne ve babasını kaybetmiştir. Bu sebeple de teyze ve eniştesinin yanında büyümüştür. Ahmet'in yanında yetiştiği bu teyze ve eniştesinin maddi imkanlarının el vermemesi sebebiyle Ahmet, İstanbul'da avukatlık stajını yapamamış kendi rızası dışında Mazılık kasabasına hâkim muavini olarak gitmek zorunda kalmıştır.

Ahmet, Mazılık'a geldikten sonra oradaki yaşama ayak uydurma konusunda zorluklar yaşar. Bunun sebebi ise geldiği İstanbul ile Mazılık arasında yaşamsal açıdan

⁸⁹ Demiryürek, 93.

derin farklılıklar bulunmasıdır. Ahmet, özellikle insanların yaşam tarzları karşısında şaşkınlığa uğramış hayrete düşmüştür. Kendisinin ya da İstanbul'da yaşayan insanların aksine Mazılık'taki kişilerin ihtiyaçları aynı değildir. Ahmet'in ihtiyacı olan kitap okumak, radyo dinlemek, akşamları dışarı çıkıp gezmek Mazılık halkı için ihtiyaç değildir. Ancak buna rağmen Ahmet zamanla Mazılık kasabasına alışmaya başlar. Özellikle Mazılık'ta görev yapan öğretmen Bekir, Nihat, Nazmi ve orman mühendisiyle tanıştıktan sonra onlarla arkadaş olur ve biraz da olsa Mazılık kasabasının yaşam koşullarına alışır.

Ahmet, bir gün bu arkadaşlarıyla birlikteyken Mazılık'a elektrik getirebilecekleri fikrini ortaya atar. Özellikle orman mühendisi olan arkadaşı bu fikirle yakından ilgilenir ve bu fikrin gerçekleşebileceğini savunur. Bu doğrultuda incelemeler yaptıktan sonra gerçekten Mazılık'a elektrik getirebileceklerini arkadaşlarına anlatır. Bunun sonucu olarak da Ahmet, bu konuyu görüşmek üzere kaymakama ulaşır ve halktan gerekli maddi yardımları toplayabilirlerse bu işi başarabileceklerini anlatır. Kaymakam gerekli izinleri verdikten sonra da yakın köylerdeki halktan elektrik için para toplamaya başlar.

Ahmet ve arkadaşları gittikleri köylerden topladıkları paralarla Mazılık'a getirecekleri elektriğin kaynağını oluştururlar ve köye elektriği getirirler. Ancak sonuç hiç de bekledikleri gibi olmaz. Köylünün yaşantısında bu elektrik sonucunda en ufak bir değişiklik olmaz.

Köye elektrik getirdikten sonra yaratmak istediği değişim tamamen gerçekleşmeyen Ahmet, evlilik konusundaki kararsızlıkları da bu durumun üzerine eklenince iki yıllık Mazılık macerasının ardından tatil amacıyla İstanbul'a dönmeye karar verir. Ahmet bu tatil için eniştesine bir mektup yazar. Eniştesinin cevabı ise bu gelişin bir tatil için değil temenni olması iki yıllık stajını gelip tamamlaması yönündedir. Bu habere çok sevinen Ahmet hemen İstanbul'a dönmek için gerekli hazırlıkları yapmaya başlar.

Ahmet, İstanbul'a dönme sevincini yaşarken daha önceden söz vermiş olduğu için orman mühendisi arkadaşıyla birlikte Umurcu köyüne gitmek için yola çıkarlar. Yolda çeltik işçileriyle karşılaşırlar. Bu işçiler haklarını alamazlar da her yıl bu işte çalışırlar. Ahmet, bu işçileri gördükten sonra çok üzülür ve tüm hayallerini geride bırakan bir karar verir. Ahmet, artık kasabada kalacak İstanbul'a dönmeyecek

kasabadaki insanların hayatlarına dokunacak, onlara medeniyeti getirecek uğraşları verecektir.

1.9.2. Büyük Balıklar

Büyük Balıklar romanı Orhan Hançerlioğlu'nın *Karanlık Dünya* romanından sonra yayımladığı ikinci romandır. Bu roman da tıpkı ilk romanı gibi Varlık Yayınları tarafından bu kez 1952 yılında yayımlanmıştır ve yine ilk romanı olan *Karanlık Dünya* gibi önce Karacan Yayınları ve Remzi Kitabevi de eserin baskılarını yapmıştır.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1998 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Oyun* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

Özet

Eser gündelik hayattan alınan kişilerin yaşamlarının bir zincirinin halkaları gibi birbirlerine bağlanarak anlatıldığı tarzda yazılmıştır. Romanda şehir hayatının sorunları, bu sorunların insanların yaşamları üzerindeki olumsuz etkisi ve insanların yaşadığı sorunlar konu edilmiştir. Bunun için de İstanbul'un farklı ilçelerinde yaşayan insanların başından geçen durumlar ortaya konmuştur.

Roman, Vatman Sabri'nin Şişli-Sirkeci arasındaki ilk seferinin anlatılmasıyla başlar. İlk başta Sabri'nin bir önceki geceyi nasıl geçirdiği anlatılır. Daha sonra Sabri'nin yerine Silva geçer. Silva, Şakir Bey isminde evli bir adamın metresidir. Silva'dan sonra Şakir Bey' geçilir. Şakir Bey, evden çıkar ve yolda bir büfeye uğrar. Anlatılacak kişi bu sefer büfeci olmuştur. Sonra büfeye Refik Bey gelir ve onun hikâyesi anlatılmaya başlanır. Bu şekilde insandan insana geçerek, rastlantılardan doğan hayatın içindeki hikâyeler, farklı insanlar, sırasıyla anlatılır. Roman, bir gün boyunca İstanbul'da gezip yeni insanlar tanıyormuşsunuz gibi yazılmıştır. Günün sonunda Maçka Taşlık Parkı'nda bir sıra üzerinde oturan Ahmet'le Hasan gökyüzünü seyredip hayaller kurarken roman sonlanır.

1.9.3. Oyun

Orhan Hançerlioğlu'nun kaleme aldığı üçüncü romanı *Oyun*'dur. Bu romanın ilk basımı 1953 yılında olmuştur. İlk baskısı Varlık Yayınlarından çıkan *Oyun*'un önce

Karacan Yayınları daha sonra Remzi Kitabevi tarafından da yapılmış baskıları bulunmaktadır.⁹⁰.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1998 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Büyük Balıklar* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

Özet

Halim eşiyle ve ablasıyla iyi iletişim kuramayan, kendini doğru bir şekilde dile getiremeyen bir kişidir. Halim'in Ali adında bir arkadaşı vardır. Halim tüm sorunlarını Ali isimli arkadaşıyla konuşur. Ali, Halim'in yarattığı Argos ülkesinin başveziridir. Bu ülkede alınan alınacak tüm kararlar önce Ali'ye danışılmaktadır.

Bir gün Halim işten çıkıp eve döndüğünde maaş zarfını her zaman olduğu gibi karısı Nasip'e verir. Nasip maaş zarfını kontrol eder ve kocasının maaşından 5 liranın patronun oğlunun sünneti sebebiyle kesildiğini fark eder.

Halim evinin üst kadına çıktığında kendisini kafasında yaratmış olduğu Argos ülkesinde bulur. O gün Argos ülkesinde Halim'i kızdıran kişiler Halim karşısında yargılanır.

Halim ertesi sabah ablası Halime'ye para götürür ancak bu gidişinde ablasının oğlu Rahmi'nin günlerdir ortalarda olmadığını öğrenir. Daha sonra işe giden Halim işe geç kaldığı için müdüründen azar işitir. İşyerinde o gün müdürünün ve Sami İşbilir'in çeşitli torpil ve kayırmalarla mesleklerinde yükseldiklerini görür. Halim ise yükselebilmek için müdür muavini olan Rıza Bey'in emekli olmasını beklemektedir.

Halim işten çıktıktan sonra Rahmi'yi aramaya başlar ve onun arkadaşlarını bulur. Arkadaşlarından Rahmi'nin Abanoz'daki bir genelevde çalışan Nurten'e âşık olduğunu ve onunla yaşamaya başladığını öğrenir. Rahmi ve Nurten'i genelevde bulamayan Halim daha sonra onların yaşadıkları evi bulur. Bu eve vardığında Nurten'in gayet iyi bir insan olduğunu gören Halim, genelevde çalışan bir kadının Argos ülkesine kabul edilip edilemeyeceğini düşünmeye başlar. Bu sorgulama sonucunda Nurten'in Argos ülkesine girebileceği ortaya çıkar. Bundan sonra Halim bu ikilinin resmi evlilikleri için gerekli işlemleri yapmak üzere çalışmaya başlar.

⁹⁰ Demiryürek, 154.

Rahmi'ye önce iş bulur. Rahmi'nin annesi Halime'ye ise gelinin geçmişi hakkında bir şey söylememeye karar verir.

Tüm bunlar olurken Halim bir türlü mutlu olamamakta kendisinin toplumun dışında görmektedir. Kendisinin mutluluğu içinse kesin çözüm olarak onu çok sevecek tamamlayacak bir kadın bulması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşünceler kafasında dönüp dururken müdür muavini Rıza Bey'in ölümü sebebiyle gittiği cenaze evinde kendisine kahve veren kadının aradığı kişi olduğuna emin olur.

Halim bu kadınla ilgili bilgiler edinmeye çalışırken Rahmi ve Nurten'in el öpmek amacıyla ablası Halime'nin evine gittiklerini ancak Halime'nin Nurten'in geçmişini öğrendikten sonra kriz geçirdiğini öğrenir. Halim ablasının evine gittiğinde Halime ölmüştür. Bu durumla karşılaşan Halim ise bir gün sürecektir bir baygınlık geçirir. Ancak Halim'in baygınlık geçirmesinin sebebi ablasının ölümü değil cenaze evinde karşılaştığı kadını tanımak içindir.

Halim ayıldığında yanında en yakın arkadaşı Ali vardır ve Ali o kadın hakkında bilgiler edinmiştir. Bu kadın Bursa'da yaşayan evli ve iki çocuklu biridir. Bunları duyan Halim hayal kırıklığına uğrar ve bütün umutlarını kaybeder.

Halim ile Ali daha sonra iş yerine gittiklerinde vefat eden müdür muavini Rıza Bey'in yerine kendisinin terfisi beklenirken müdürün torpiliyle gizlice genelev işleten Sabiha Hanım bu göreve getirilmiştir.

Tüm bu hayal kırıklıklarının üst üste gelmesi sebebiyle zaten kendisini toplumdan dışlanmış ve sevgiden uzak gören Halim evinin mutfağında hava gazıyla hayatına son verir.

1.9.4. Ekilmemiş Topraklar

Ekilmemiş Topraklar, Orhan Hançerlioğlu'nun yazmış olduğu dördüncü romanıdır. Roman, 1954 yılının ekim ayında kitap olarak basılmıştır.⁹¹.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1999 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Karanlık Dünya* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

⁹¹ Demiryürek, 181.

Özet

Yediviran köylülerinden Şaban bir kış günü Ömer Ağa'nın kapısına gelir. Oğlu Bekir'le Hafız'ı bulmuşlardır. Hafız, tipiden dolayı yolunu kaybetmiştir ve donmak üzeredir. Hafız'ı Ömer Ağa'nın evine getirmişlerdir. Zor da olsa ölümden kurtarılmıştır.

Ömer Ağa'nın Murat adında bir oğlu olmuştur. Murat, kendisiyle aynı gün doğan boğayı seyretmeyi çok sevmektedir.

Bir gün hasat zamanı vergi memurları denetim amacıyla köye gelmişlerdir. Vergi memurları vergileri fazla fazla almakta ve haksızlık yapmaktadırlar. Zaten bakımsız olan tarlalar çok fazla hasat vermemektedir. Bu durum karşısında Ömer Ağa'nın keyfi bozalsa da çok fazla belli etmemeye çalışır.

Bu olayların üstüne bir de Murat, boğaya daha da yakından bakmak için yaklaştığında boğanın saldırısına uğrayınca bunu gören Ömer Ağa kalp krizi geçirir ve ölür.

Murat büyüdüğünde Zülküf'ün kızı Elif'i kaçıır. Ancak aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Balkan Savaşı patlak verir. Murat uzun süre savaşta kalır. Köye omzunda bir yarayla döndüğünde ağabeyi Ali'nin öldüğünü diğer ağabeyi Mehmet'in ise çok yaşlandığını görmüştür. Murat yokken tarlalar düzgün ekilmemiş, iyi bakılmamıştır.

Ailesinin tüm sorumluluğu üstüne kalan Murat ilk olarak bir çift öküz satın alır. Kızı Hamide'yi Cafer'le evlendirir. Cafer içgüveysi olarak evlerine gelir. Hiçbir şey Murat'ın istediği gibi gitmez. Yağmur bile doğru zamanda yağmaz bu da toprağın zarar görmesine, hasat vermemesine sebebiyet verir.

Bu sırada tekrar savaşlar başlamıştır. Murat ve Yediviran köyünde yaşayan erkeklerin tamamı savaşa katılmıştır. Hatta Galiçya'da bir kolunu kaybetmiş ve esir düşmüştür. Ancak vazgeçmeyen Murat, bir şekilde birkaç kişiyle birlikte kaçıp İstanbul'a ulaşmayı başarmıştır. İstanbul'da da işleri istediği gibi gitmeyen Murat, farkında olmasa da Halife'nin ordusuna katılmıştır. Bu şekilde Milli Mücadelecilere karşı savaşmak durumunda kalmıştır. Bu savaşta da diğer kolunu ve bacaklarını kaybeden Murat, bu şekilde köyüne döner. Köye döndüğünde eli iş tutan erkek neredeyse kalmadığı için köyün muhtarlığı ona kalmıştır. Murat köyü düzlüğe

çıkarmak için köyün ileri gelenleriyle kafa kafaya verir. Bu sırada köyün başında Karadeli adında bir eşkıya belası vardır. Bu eşkıyanın köylüden istekleri vardır ama köylünün bunları karşılayabilecek gücü yoktur. Karadeli sonunda köyü yakıp yüz koyun çalar ve Murat'ın kızı Bahtuşe'yi de kaçıırır.

Köy yıllar içinde gittikçe çok daha kötü bir hale gelir. Köyde toprak ekecek, iş yapacak kişiler kalmamıştır. Köyün erkekleri savaşlarda ölmüştür. Köy neredeyse devlet tarafından unutulmuştur. Ta ki bir kaymakam yıllar sonra köye bir ilkokul açmak için gelene kadar. Kaymakam köyün ihtiyaçlarını köylülerden tek tek dinlemiştir. Ancak Teğmen ve milli eğitim müdürü kendi karınlarını doyuramayan köylüye kaymakam şerefine zorla yemek verdirmiştir. Köye gelenler karınlarını bir güzel doyurup yiyip içtikten sonra köyü terk etmişlerdir.

Kolları ve bacakları olmayan Murat, bir ağaca yaslanmıştır. O da tıpkı yıllarca unutilan Yediviran köyü gibi bu ağacın altında unutulmuş, kaderine mahkum edilmiştir. Murat, ekilmemiş toprakların üzerinde, bir ağaca yaslanmış kolsuz bacaksız vücuduyla ölüme teslim olmuştur.

1.9.5. Ali

Ali, Orhan Hançerlioğlu'nun beşinci romanıdır. 1955 yılının Ekim ayında Varlık Yayınları tarafından yayımlanan roman, Karacan Yayınları tarafından 1981'de Remzi Kitabevi tarafından da 1999 yılında yayımlanmıştır.⁹².

Orhan Hançerlioğlu, *Ali* romanıyla 1956 yılında Türk Dil Kurumu'nun düzenlemiş olduğu yarışmaya katılır ve bu yarışmadan birincilikle ayrılarak verilen para ödülünün de sahibi olur.⁹³.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1999 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Kutu Kutu İçinde* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

⁹² Demiryürek, 204.

⁹³ Demiryürek, 204.

Özet

Romanda, her bölümde Ali farklı biçimleriyle yer almıştır. Her bölümde farklı bir Ali, her Ali'nin farklı özelliklerle farklı bir hayatı vardır. Buna göre romanda sekiz bölüm ve sekiz farklı Ali vardır.

Fakir bir adam olan Ali, Tophane semtinde kalabalık bir grupla beraber yaşamaktadır. Ali, Horoz İbrahim'in yanında hırsızlık yapmaktadır. Kendi lakabı Tavuk olan Ali, hırsızlıktan kazandığı her şeyi kuruşu kuruşuna Horoz İbrahim'e vermektedir. Tavuk Ali, bir hırsızlık anında gösterdiği çekingencilik sonucu Horoz İbrahim'in yanından kovulur ve Rizeli isimli kişinin yanına geçer. Bir gün Rizeli ile Ali birlikte bir hırsızlığa kalkışırlar ve Bakkal Ali'nin dükkanına girerler. Ancak Bakkal Ali onları yakarlar. Bu sırada uyanık davranan Rizeli, Bakkal Ali'nin elinden kurtulur. Tavuk Ali ise bakkaldan kurtulamaz. Bakkal, Ali'yi önce döver sonra polise teslim eder.

Bir diğer Ali ise öğrencidir. Öğrenci olan Ali, okulundaki bir kızı sever. Kız ise başka birini sevmektedir. Bunu öğrenen Ali'nin kurduğu bütün hayaller yerle bir olur. Ali, bir gün ağabeyinin arabasıyla gezmeye çıkar. Bu yolculuğu sırasında baygınlık geçiren bir adam görür. Adamın cebinde bir kağıt vardır ve kağıttan adamın adının Ali olduğu ve yeni emekli olduğu anlaşılmaktadır. Adama yardımcı olan Ali, onu evine kadar götürür.

Emekli Ali, yıllarca çok çalışmış, hala çalışma isteği olan, emekliliğe de istemeye istemeye ayrılan biridir. Emekli Ali'nin kalp hastalığı vardır. Geçirdiği baygınlığın sebebi de bu kalp hastalığıdır. Emekli Ali, bir dergiyi karıştırırken bir hikâye dikkatini çeker. Hikâyenin adı: Yıldız Yemek Yasaktır.

Yıldız Yemek Yasaktır hikâyesinin yazarı Sanatçı Ali'dir. Henüz hikâyesini yazıp bitirmeyen Ali, daha önceden randevulaştığı sevgilisi Ayten ile buluşmakla randevuya geç gidip hikâyesini tamamlamak arasında kalmıştır. Hikâyesini tamamlamayı seçen Ali, yazısını bitirdikten sonra sokağa çıktığında arkadaşlarıyla karşılaşır. Bu arkadaşları Ali'ye Ayten'in babasının bekar olduğunu söylerler.

Bir diğer Ali ise baba mirası yiyip hayatını eğlenerek, eğlence mekânlarında gezerek geçiren Ali'dir. Ali yine böyle bir eğlence mekânında babası kendisiyle yaşıt olan Çiğdem adlı bir kızla tanışır ve ona aşık olur. Çiğdem'in sevgilisi olsa da babası

onu para karşılığında Ali'ye verir. Ali ile evlenen Çiğdem evlendikten bir süre sonra zor bir hastalık yaşar ve ölüm döşegine düşer. Çiğdem'in eski sevgilisi bu durumu öğrendikten sonra onu son bir kez görebilmek için Ali ile yaşadıkları evlerine gelir. İki eski aşık ağlamaya başlarlar. Bu durumu gören Ali, birbirini seven insanları ayırdığı için ızdırap duymaya başlar. Bu sırada Eşref adındaki Eczacı Ali'yi Ali Temtürk adındaki bir tüccarla tanıştırmak için bürosuna götürür.

Tüccar Ali, Eşrefle Ali'ye pek aldırış etmez. Tüccar Ali, üçkağıtçı bir kişiliğe sahiptir. Parayla her kapıyı açmaya alışan Ali, çirkinliğine rağmen Türkiye ikinci güzeli Suna ile evlenmiştir. Eşi Suna'yı yaptığı kanunsuz işlerde bir ara yüz olarak kullanmıştır.

Romandaki son Ali, Sosyal Adalet Bakanı'dır. Bakan Ali, oldukça kalabalık bir şekilde kendi ailesi, eşinin annesi ve kız kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Evde huzurlu bir yaşamı olmayan Ali'nin kaynanası çok konuşmaktadır. Baldızının ise psikolojik hastalıkları vardır. Bu aile bireylerinin yanı sıra Ali'nin bir de metresi Perran vardır. Bir gün özel kalem müdürü, Ali'nin mektuplarını okur. Bu mektupların birinde Ali'nin karısının başka biriyle birlikte olduğu yazmaktadır. Ali öğrendiklerini gizlemesi için özel kalem müdürüne baskı yapar. Bir yandan da evde hastalığı gittikçe artan Ali'nin baldızı Meral, masadaki tabakları etrafındaki insanlara atar. Meral'in attığı tabaklardan biri Ali'ye gelir. Ali, yaşadığı hayatı sevmemektedir. Böyle bir hayat yaşayıp bir bakan olmasının onun için bir anlamı yoktur. O da bu düşüncelerle özgür ve yoksul bir hayatı tercih eder.

1.9.6. Kutu Kutu İçinde

Kutu Kutu İçinde romanı Orhan Hançerlioğlu'nun kaleme almış olduğu altıncı romanıdır. Eser ilk olarak 1956 yılının Eylül ayında Varlık Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eserin daha sonra Karacan Yayınları ve Remzi Kitabevi tarafından da basımları yapılmıştır.⁹⁴

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 1999 yılında yapılan ikinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Ali* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

⁹⁴ Demiryürek, 245.

Özet

Doğan, babası öldükten sonra annesi ve ablasıyla birlikte yaşamaya başlamıştır. Babası öldükten sonra ailesinin sorumluluğunu üstlendiği için liseyi bitirdikten sonra üniversite okumaktansa iş hayatına geçiş yapan Doğan'ın mesleği banka memurluğudur.

Doğan ara sıra tiyatroya gitmektedir. Tiyatroya gittiği bir gün iki yıldır görmediği asker arkadaşı Murat'ı görmüştür. Murat'ın yanında kız kardeşi İnci vardır. Doğan, İnci'yi görür görmez aşık olur ve Doğan ile İnci arasında iki yıl sürecek olan bir aşk başlar.

Doğan, çalıştığı bankanın kuruluş yıl dönümü organizasyonunda genel müdürün kızı Tülin'le tanışır. İlk başta Doğan ve Tülin arkadaş olsalar da zamanla ilişkileri aşka dönüşür.

Doğan, yaşadığı hayattan memnun değildir. Yoksul yaşamını bırakıp varlıklı bir hayat sürmek ister. Bunun için de Tülin'le evlenip bu isteğini gerçekleştirmeyi düşünür. Ancak bir sorun vardır o da hala İnci ile birlikte olmasıdır. Bu sebeple Doğan, İnci'yle olan ilişkisini bitirip hayalindeki varlıklı hayatı yaşayabilmek için genelmüdürün kızı Tülin ile evlenmek ister.

Tülin ve İnci ile aynı anda ilişki yaşayan Doğan, ilgi alakasını daha çok Tülin üzerinde yoğunlaştırdığı için İnci'yi geri planda bırakmaktadır. Doğan'ın kendisine karşı ilgisiz tutumundan şüphelenen İnci, Doğan'la onun evinde buluşup konuşmak üzere sözleşir. Doğan, bu buluşmada İnci'ye tüm gerçekleri anlatmaya karar verir. İnci, Doğan'ın evine gelir. Birlikte yemek yiyip keyifli vakit geçirirler. Şarap içip birlikte olurlar ve Doğan, saat ilerlese de bir türlü İnci'ye ayrılmak isteğini söyleyemez. İki kadın arasında kalan Doğan, yapması gereken tercihi bir türlü yapamamakta kendi içerisinde de bu durum sebebiyle gerilim yaşamaktadır.

Saat geç olmaya başlayınca İnci eve dönmesi gerektiğini Doğan'a söyler. Biraz daha kalması için İnci'yi ikna eden Doğan, ona ayrılmak istediğini ve Tülin'le evleneceğini söyler. Bu durum karşısında çok şaşırان İnci bayılır. Doğan ise İnci'nin o halini görünce derin bir vicdan azabı duyar ve İnci ayıldıktan sonra tüm söylediklerinin yalan olduğunu söyler. Böylece Doğan, varlıklı Tülin yerine durumu

Tülin'e göre kötü olsa da kendisini içten samimi bir şekilde seven İnci'yi tercih eder ve onunla evlenmeye karar verir.

1.9.7. Yedinci Gün

Orhan Hançerlioğlu'nun kaleme almış olduğu yedinci romanı *Yedinci Gün* adlı eseridir.

Romanın kitap olarak basımı yapılmadan önce eser, 8 Mayıs 1957 ile 22 Haziran 1957 tarihleri arasında *İstanbul Yeni Gazete*'de 46 sayı olarak tefrika edilmiştir.⁹⁵.

Yedinci Gün'ün kitap olarak ilk baskısı 1957 yılının haziran ayında Varlık Yayınları tarafından yapılmıştır. *Yedinci Gün* Varlık Yayınlarından sonra Karacan Yayınları tarafından 1981 yılında basılmıştır. Eser daha sonra da Remzi Kitabevi tarafından basılmaya başlanmıştır.⁹⁶.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 2005 yılının Kasım ayında yapılan beşinci baskısı esas alınmıştır. Roman bu baskıda, *Bordamıza Vuran Deniz* romanı ile birlikte tek bir kitapta yayımlanmıştır.

Özet

Ömer, askerliğini yedek subay olarak Ankara'da yapmıştır. Bu dönemde, komutanının kızı olan Rezzan'la evlenmiş ve bu evliliğinden iki çocuk sahibi olmuştur.

Ömer, komutan kayınpederinin yardımıyla bir bankada işe girer. Zamanla gösterdiği gayretlerin sonucu olarak genel müdürlüğe kadar yükselir. Bir gün üstlerinden biri olan müsteşar onu odasına çağırır. Müsteşar, Ömer'e karşı aşağılayıcı bir tutum sergiler. Yıllardır üstlerinin bu tür davranışlarından bıkan Ömer, bir anda adamı yumruklamaya başlar. Bu olaydan sonra Ömer, Ankara'ya gelmeden önce hayatını geçirdiği İstanbul'a dönmeye karar verir. Ömer, İstanbul'un Sirkeci semtinde bir otelde kalmaya başlar. Yanında bir silah getiren Ömer, intihar etmek ister. Sirkeci'deki odasında tam intihar edecekken uyumaya karar veren Ömer, ertesi gün

⁹⁵ Demiryürek, 274.

⁹⁶ Demiryürek, 274.

garsonun getirmiş olduğu yemekleri yedikten sonra intihar düşüncesini bir süreliğine erteler.

Cebinde bir miktar para ve silahla İstanbul'a gelen Ömer'in bankada da biraz parası vardır. İntihar etmeden önce bir süre canının istediği gibi yaşamaya karar veren Ömer, bankadaki parasını çekmek üzere bankaya gider. Parasını çekmek için başvurduğu çalışan, henüz askerlik için Ankara'ya gelmeden önce sevdiği kadın olan Gönül'dür. Ömer, askere gitmeden önce, askerden sonra Gönül'le evleneceğine dair umutlar verse de askerde Rezzan'la evlenmiş Gönül'ü unutmuştur. Gönül ise hiç evlenmemiştir ve annesiyle yaşamaktadır. Bu durum karşısında sevinen Ömer, Gönül'le tekrar birlikte olmak istemektedir.

Zamanla Gönül'ü geri kazanan Ömer, Gönül'ün evinin yakınında bir pansiyona yerleşir. Ömer ve Gönül birlikte adeta hayatı yeniden birlikte yaşamaya başlamışlardır. Ömer, bu sayede yaşama sevincini geri kazanmış ve intihar düşüncelerini geride bırakmıştır.

İstediği yaşama kavuşan Ömer, kalan son parasıyla da Gönül'ün mahallesinde bir dükkan kiralar ve bu dükkanda arzuhalcilik yapmaya başlar. Eski yaşantısını tamamen geriden bırakan Ömer, yeni umutlarla hayalindeki hayatı yaşamaya başlamıştır.

1.9.8. Bordamıza Vuran Deniz

Bordamıza Vuran Deniz, Orhan Hançerlioğlu'nun kaleme almış olduğu sekizinci ve son romanıdır. Eser ilk kez 1960'ta Varlık Yayınları tarafından basılmıştır. Eserin 1981 yılında Karacan Yayınları ve sonrasında 2000 yılında Remzi Kitabevi tarafından da baskıları yapılmıştır.⁹⁷.

Bu çalışmada, eserin Remzi Kitabevi'nden 2005 yılının kasım ayında yapılan beşinci baskısı esas alınmıştır. Roman, *Yedinci Gün* romanı ile birlikte tek bir kitapta basılmıştır.

⁹⁷ Demiryürek, 300.

Özet

Hacı Cemalettin Efendi, önceleri Gaziantep'te çiftçilik yapan bir kişidir. Ancak bu işte bir gelecek göremeyen Hacı Cemalettin Efendi, tüm ailesini alarak İstanbul'a gelmiştir. İlk başta Edirnekapı'da bir dükkan açan Hacı Cemalettin Efendi, zamanla işlerini büyütmüş ve ailesiyle birlikte Süleymaniye'de aldıkları bir konakta yaşamaya başlamışlardır.

İstanbul'a gelmeden önce bir çocuğu bir de evlatlığı olan Hacı Cemalettin Efendi'nin İstanbul'da dört çocuğu daha olmuştur. Çocuklarının her biri eğitim ve iş hayatlarında birbirlerinden farklı yollar seçmişlerdir.

Hacı Cemalettin Efendi öldükten sonra aile içerisinde parçalanmalar başlamıştır.

Cevat, babası gibi ticaretle uğraşmıştır. Eğlenceye düşkün olan Cevat, paragöz bir kişiliğe sahiptir. İlk evlenen ve konaktan ayrılan Cevat'tır. İlk karısı ölen Cevat, Ayten isimli bir başka kadınla evlenmiştir.

Suat, okumayı ve profesör olmayı tercih etmiştir. O da aileyle olan ilişkilerini kesmiştir.

Münevver, bir evlilik yapar ancak bu evliliğinde mutluluğa erişemez. Eşi öldükten sonra da kızıyla birlikte konağa dönmüş ve annesiyle birlikte konakta yaşamaya başlamıştır.

Sedat, oldukça duygusal bir kişidir. Fransızca öğretmenidir. Lale isminde zengin bir ailesi olan kızla aşk yaşamaya başlamıştır. Ancak kendi ailesiyle yaşadığı sorunlardan dolayı bir aile kurmayı göze alamamış ve Lale ile evlenmemiştir. İstanbul'da mutlu olamayan Sedat, Gaziantep'e babasının mesleğini devam ettirmek için gitmiştir. Yanında çalışan kişilere daha iyi imkanlar sunmak istese de kişiliği onun zor durumlara düşmesine neden olmaktadır. Lale ise Sedat onu bırakıp gittikten sonra bir başkasıyla evlenmiştir.

Vedat, ailenin seilmeyen çocuğudur. Kendisi iyi bir insan olsa da aile üyeleri tarafından belki de soğuk görüntüsünden dolayı hep yanlış anlaşılır. Hiçbir iş yapmayan Vedat konakta annesi ve ablasıyla birlikte yaşamayı seçmiştir.

Cevat, bütün kardeşlerin paylarını almış, konağı ve Gaziantep'te bulunan tarlaları satılığa çıkarmıştır. Bu durum karşısında Sedat, Cevat'a karşı çıkmak için tekrar yıllar sonra İstanbul'a dönmüştür. Ancak bu geliş onun için hiç iyi olmamıştır. İstanbul'da Lale ile olan anılarını hatırlamıştır. Tekrar Gazintep'e dönmek ister ve herkesle vedalaşır. Duygusal bir kişiliğe sahip olan Sedat, ailesinin dağılmasını ve Lale'nin kendisi Gaziantep'e gittikten sonra başkasıyla evlenmiş olmasını kaldıramaz ve hayatına son verir.

Romanın sonunda aile tamamen dağılmıştır. Zenginlik ve gösteriş içinde sorumsuz bir yaşamın sonucu olarak mutluluğa erişememişlerdir.

2. ORHAN HANÇERLİOĞLU'NUN HİKÂYELERİNDE TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

2.1. Toplumsal Dayatmalar

Toplumların, kalabalıkların bireyin üzerinde olumlu ya da olumsuz birçok etkisi olabilir. Bu etkinin olumlu ya da olumsuz olması insanın hayatına müdahil olunması konusunda topluluklara bir hak vermez. Bu dayatmalar çoğu zaman insanların istedikleri hayatı, hobilerini, sevdikleri işleri yapmalarını engellemiştir. Orhan Hançerlioğlu da *Aya Yolculuk* hikâyesinde, “*Beni en çok çileden çıkaran ne oldu biliyor musun?... diye devam etti. Güzelliklerden zevk aldığını saklamak mecburiyeti... Bir dairede memur musun, demirtaş dolmakalemle mûcib çeken ellerini, akşam üstü odana kapanarak, küçücük heykelcikler yapmak için vicık vicık çamurların içinde daldırdığını kimseye duyurmayacaksın, işinden ederler seni... Tüccar mısın, boş vakitlerinde tual boyadığını duyarlarsa hapı yuttun demektir, bütün ticarî itibarını kaybedersin. Avukat mısın, doktor musun, hele bir keman çaldığını sezmesinler, kapını kimsecikler çalmaz olur...*”⁹⁸ satırlarıyla kişinin zevk aldığı şeyleri toplumsal dayatmalardan ve baskılardan kaçmak için saklamak zorunda kalması üzerinde durulmuştur. Buna göre kişi, içerisinde yaşadığı dünyanın, mesleğinin sınırları içerisinde hareket etmek zorundadır. Bu sınırları aşan kişiler toplumun yaptırımlarına uğrarlar. Bu yaptırımlara uğramak istemeyen kişiler ise toplumun onlara âdeta yasaklamış oldukları şeyleri gizleyerek yaşamlarını sürdürürler.

2.2. Sınıf Ayrımı

Orhan Hançerlioğlu *Şakallı Şöhret* hikâyesinde sınıf ayrımına dikkat çekmiştir: “*Kusura bakma Hacıibaba... dedi. Seni biraz beklettik ama, Savcı bey geldi de. Hele şu arka sıraya geçiver, sen yabancı değilsin...*”⁹⁹. Burada bir kişinin diğer insanlar için kendisinden daha değerli biri geldiğinde nasıl dışarı itildiği, bu iki kişi arasında ayrım yapıldığı, birinin diğerinden daha üstte tutulduğu görülmektedir.

⁹⁸ Orhan Hançerlioğlu, *İnsansız Şehir*, (İstanbul, Varlık Yayınları: 1953c) 103.

⁹⁹ Hançerlioğlu, 1953c, 36.

2.3. Sağlık Sistemi

İnsanın hayatı çok kıymetlidir. Bu sebeple de ülkelerin sağlık sistemleri doğru bir biçimde çalışmalıdır ve kimse sırf sağlık sistemindeki sorunlardan kaynaklı hayatını kaybetmesin. Orhan Hançerlioğlu, *Cennete Giden Yol* hikâyesinde sağlık sisteminde yaşanan çarpıklıkları, hastalığınız ne kadar ağır olursa olsun hastanede tek bir yatak bulabilmek için verilen uğraşları, bu uğurda yapılan harcamaları şu satırlarında dile getirmiştir:

“Hastaneye... ama almadılar. “Yatak yok, birkaç gün bekleyiverin” dediler. “Aman etmeyin, gayri bunda bekliyecek hal kalmadı” dediysem de nafile, bir türlü meram anlatamadım. Allahtan hastanede bizim köyden bir oğlan vardı, hademe “Vilâyete bir istida yap, hastam çok ağırdır, bekliyemez filân diye yaz. Yukardan emir verirlerse o zaman hemen alırlar.” diye akılöğretti. Pekâlâ dedik, öyle yapalım. Arzuhalciye bir lira verip kâğıdı yazdırdık, altına da on altı kuruşluk pul... Etti mi yüz on altı... bunlar hep bizim keseden... Recebin üstünde para edecek bir şey yok ki oracıkta satıvereyim. Her ne ise... İstidayı vilâyete götürdük. Valinin yanına koymadılar. “Mektupçu beye götür” dediler. Pekâlâ Mektupçu bey nerede?... Öğleden evvel gelmezmiş, işi varmış, bilmem nereye gidermiş, anlamadık ama ona da eyvallah...”¹⁰⁰

Hikâyenin devamında ise, “(...) Uzatmıyalım Mektupçu bey ikindiye doğru göründü. Bizim istidaya şöyle bir baktı, altına bir kalem çaldı. Hey Allahım, bu kadcılık şey için mi sekiz saat bekledik?...”¹⁰¹ sözleriyle onca uğraşın bir imza almak için olduğu bu imza için ise sekiz saat beklenildiği görülmektedir.

2.4. Askerliğin İnsan Hayatına Tesiri

Askere giden herkes arkasında birilerini bırakır. Sevgilisini, nişanlısını, eşini, çocuğunu annesini, babasını ya da arkadaşlarını. Geride kalanlar askere gidenin eksikliğini birçok açıdan hissetmektedirler. Özellikle askere gidip dönmeyenler ya da çok uzun süre sonra dönenler çevrelerini dolayısıyla toplumu etkilemektedirler. Orhan Hançerlioğlu, *Seyide Ninenin Kargası* hikâyesinde seksen yaşındaki Seyide ninenin

¹⁰⁰ Hançerlioğlu, 1953c, 31.

¹⁰¹ Hançerlioğlu, 1953c, 32.

askere gönderdiği iki oğlunun eksikliğinden dolayı yalnız başına işleri idare etmesi üzerinden toplumu etkileyen bu konuya şu şekilde değinmiştir:

“(...) Seyide nine seksen yaşındadır. Ve asker anasıdır. Arslan gibi iki oğlunu vatan hizmetine gönderdi. Bugün evini yalnız başına idare etmektedir. Hayatında geçirdiği bütün felâketlere, kocasının umumî harbe şehit düşmesine, büyük oğlu ile gelininin gözü önünde vahşice boğazlanmasına göğüs germiştir.”¹⁰².

Orhan Hançerlioğlu, *Çayır Davası* hikâyesinde de benzer bir duruma değinmiştir. Bu hikâyede de bir evin erkeklerinin askere alınması sonucunda ailenin oturan düzeninin bozulmasına değinilmiştir:

“Bıldır, kızı everdik. Damadı iç güveyisi aldık. Bizim delikanlı birader de var... Eh artık rahat edeceğiz dedik. Kocakarı ile ocağı yakıp karşısında oturmaktan başka bize iş yok... Derken biraderi askere aldılar, arkasından da damadı... Aman bire demeye kalmadan korucu gelip “seni de askerlik şubesinden istiyorlar” demez mi?.. Hey Allahım biz mi anlatamadık, sen mi anlamadın?... Her ne ise... Vatan hizmetimizi güzel güzel yaptık. Allah devlete millete zeval vermesin. Fakat gelgelelim terhis olup köye koştüğüm zaman bir de ne göreyim, bizim çayır küçülmemiş mi?...”¹⁰³.

2.5. Köy

2.5.1. Köy ve Kasaba Karşılaştırması

Köy ve kasaba (şehir) arasında ayrımlar bulunmaktadır. Bu ayrımlar çoğu zaman köylünün lehinedir. Orhan Hançerlioğlu, *Toprak* hikâyesinde, “Ama o, aylarca evvel söylememiş miydi?... Topraktan fayda yoktu artık... Emmi oğulları kasabada birer dükkân açmışlar, koyun pöstekisi topluyorlardı. Kazançları da, rahatları da yerinde idi. Hem kasabalık yer köye benzermiydi hiç... Akşamları pırıl pırıl ışıklar yanıyor, çeşmelerden gürül gürül sular akıyordu.”¹⁰⁴ satırlarında köy ve kasabadaki refah seviyesini karşılaştırmıştır. Köydeki toprakların verimsizliği köylüleri ekonomik olarak kasabadaki insanların aksine zor durumlara düşürmektedir. Bu maddi durumun

¹⁰² Hançerlioğlu, 1953c, 14.

¹⁰³ Hançerlioğlu, 1953c, 45.

¹⁰⁴ Hançerlioğlu, 1953c, 4.

yanı sıra kasabanın aydınlatma ya da su kaynaklarının kullanımı açısından köyden farkları gözler önüne serilmiştir.

Orhan Hançerlioğlu, *Seyide Ninenin Kargası* hikâyesinde ise kadınların köydekiler ve şehirdekiler şeklinde ayrıldığını ancak iki tarafında *kapris* bakımından birbirlerinden eksik kalmadıkları vurgulanmıştır: “*Köydeki kadınların da şehirdekiler gibi türlü türlü kaprisleri vardır.*”¹⁰⁵.

Orhan Hançerlioğlu, *Selman’ın Gocukları* hikâyesinde ise yağmurun yağması üzerinden şehirli insanlar ile köylü insanların içinde doğup büyüdüğü yapıdan kaynaklı hayata bakış açılarındaki farkları şu satırlarda dile getirmiştir:

“*Biz şehirliler yağmura karşı çok defa lâkayd bulunuruz. Eğer bir poker masası başında isek onun hafif hafif odamızın camlarını tıkırdatmasını severiz. Eğer sokakta isek -artık dinmiş olsa bile- kunduralarımızı çamurladığı ve bizi ziyaretine gittiğimiz ahabamızın evinde müşkül ve gülünç bir mevkide bırakacağı için ona kızarız. Fakat köyde yağmur Tanrı demektir. Ona “Rahmet” derler, çünkü o Allahın kullarına merhametinin derecesini gösterir. Eğer o yağmazsa sıcaktan toprak çatlar, saplar kurur ve başak vermez. Bu taktirde de hiçbir zaman Allah’ın merhametsizlik etmiye başladığını düşünmezler, bunu kendi isyanlarının bir cezası olarak telâkki ederler ve “mutlaka bir günah işledik ki Tanrı bizden rahmetini esirgedi” derler.*”¹⁰⁶.

2.5.2. Köy Hayatı

Köydeki yaşam çoğu bakımdan şehirdekinden farklıdır. Bu ayrım olumlu anlamlarda da olabilir olumsuz anlamlarda da. Orhan Hançerlioğlu, *Peynir* hikâyesinde köydeki yaşamın şehir hayatından olumlu yönden farklarını şu şekilde kaleme dökmüştür: “*(...) Oh... Köyde uyanmak ne güzel şey... Kırık araba tekerleklerinin üzerinde koşuşan tavuk ve horoz seslerinden başka hiçbir gürültü işitilmiyordu.. Ne tramvay çanı,, ne otomobil kornası ve ne de her ne bahasına olursa olsun malını satmayı aklına koymuş olan satıcıların insanın tüylerini ürperten feryatları...*”¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Hançerlioğlu, 1953c, 13.

¹⁰⁶ Hançerlioğlu, 1953c, 23.

¹⁰⁷ Hançerlioğlu, 1953c, 25.

2.5.3. Köylü

Orhan Hançerlioğlu, *Peynir* hikâyesinde köylülere de değinmiştir: “(...) *Bazı hususlarda bana malûmat vermesi icabeden muhtar yüreğinden hastaydı. Esasen burada iki nevi hastalık vardır: Ya sıtma ya yürek... Köylüler bütün dertleri bu iki isim altında toplamışlardır. Girpten vereme kadar bütün hastalıkların adı sıtmadır, karaciğerden dalağa kadar bütün iç hastalıklarının adı da yürek...*”¹⁰⁸. Burada köylülerin hastalıklara bakış açısı bakımından tek bir düşünce altında toplandığından söz edilmektedir. Hastalıklara bu denli sığ bakışın temel sebebi köydeki sağlık sisteminin henüz çok gelişmemiş olması olabilir. Ancak hikâyede buna açıkça değinilmemiştir.

Orhan Hançerlioğlu, *Buzdan ve Güneşten* hikâyesinde de köylünün eğitim anlamında geri kalmışlığına şu satırlar ile değinmiştir: “*Mehmet onbaşıya köyde yazı bilen tek kimse olmadığını söylemeye bile lüzum görmüyor.*”¹⁰⁹.

2.6. Ahlaki Yozlaşma

İnsanlar zaman içerisinde içlerindeki iyilikleri kaybederek yozlaşırlar. Yozlaşmanın çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar arasında ahlaki yozlaşma da vardır. Orhan Hançerlioğlu, *Feridun Beyin Tavukları* hikâyesinde, “*Hem de nasıl?. O kadar kötü bir adamdır ki anlatsam saatler yetiştir. Biz onun daha neleri biliriz. Gül gibi karısının üstüne arkadaki köşkün hizmetçisini ayartıyor. Bu rezaletleri piliçler bile her gece duvarın üstünden seyrediyorlar. Piliçlerin ahlâkı bozulacak diye korkumuzdan ne yapacağımızı şaşırdık.*”¹¹⁰ şeklinde kaleme aldığı bölümde bir adamın karısını aldatmasını ele almıştır. Aldatma, bir ahlaki yozlaşmadır ve yazar da bu metinde bunu bu şekilde örneklendirmiştir.

Orhan Hançerlioğlu, *Sûzinak* hikâyesinde ise bir başka ahlaki yozlaşma sayılabilecek şu durumu ele almıştır: “*Nerdeyse öğle paydosu başlayacaktı. Müdürün yanına girip karısına doktor götüreceğini söyliyerek öğleden sonrası için izin koparmak işten bile değildi. Hristâki kimbilir nasıl bir sofra donatmıştı.*”¹¹¹. Burada

¹⁰⁸ Hançerlioğlu, 1953c, 26.

¹⁰⁹ Hançerlioğlu, 1953c, 50.

¹¹⁰ Hançerlioğlu, 1953c, 80.

¹¹¹ Hançerlioğlu, 1953c, 101.

kişi iş yerinden izin almak için hem müdürünün iyi niyetini hem de karısının adını kullanıp yalan söyleyerek ahlaki olarak yozlamış olduğunu göstermektedir.

2.7. Geçim Derdi

Toplumların en büyük sorunlarından biri geçim derdidir. Birçok insan maddi sorunlar yaşamaktadır. Orhan Hançerlioğlu, Mehmet hikâyesinde insanların gelirlerinin geçimlerine yetmediğini kağıda dökmüştür: “*Kendi dertlerimiz de günden güne çoğalıyordu. Kazancımız geçimimize yetmiyordu. Gaz, hümâyûn vesika ile... Buğday nüfus başına senede iki yüz kırk kilo... şeker, kahve, çay görünürlerde yok...*”¹¹². Kişilerin kendi maddi imkansızlıklarının yanı sıra temel ihtiyaç ürünlerinin tedarik edilmesinin de oldukça zor olduğu vurgulanmaktadır.

Yazar, yine aynı hikâyesinde bir kişinin geçim derdiyle verdiği mücadeleden söz etmektedir. Bu kişinin özellikle devlet memuru olmasına rağmen oldukça düşük bir ücret kazanması ve bu ücretle geçinememesi konu edinilmiştir:

“*Devlet işleriyle meşgul sandığın beni tedirgin etmiş olmaktan doğan çocukça bir utançla ezilip büzülürdün oracıkta... Halbuki ben ekseriya cebimde kalan para ile ay sonunu nasıl tutacağımı hesaplardım. Ama haklıydın sen Mehmet... Yerden biten otun kilosunun altı buçuk kuruş ettiği o günlerde çelebi kılıklı bu devlet memurunun ayda ancak seksen üç liracık kazandığını nasıl bilebilirdin?...*”¹¹³.

Orhan Hançerlioğlu, Feridun Beyin Tavukları hikâyesinde ise tavukların ağzından dönemin hayat pahalılığına, geçim sıkıntılarına değinilmiştir:

“*Harp içindeyiz tavuklar... Yem pahalı, yaşamak güç. İnsanların açlıktan kırıldığı bir devirde doymak saadetini erişiyorsak bunu sadece Feridun beyin mertliğine borçluyuz.*”¹¹⁴.

2.8. Kadının Toplumdaki Yeri

Kadınlar, yaşadıkları toplumlar tarafından çoğu zaman kısıtlayıcı uygulamalarla, erkeklerle yapılan kıyaslarla, aşağı görülmelerle, toplumdaki aktif

¹¹² Hançerlioğlu, 1953c, 53.

¹¹³ Hançerlioğlu, 1953c, 52.

¹¹⁴ Hançerlioğlu, 1953c, 76.

rollerin dışına itilmelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum toplumcu yazarların eserlerinde de ele alınmaktadır. Orhan Hançerlioğlu da bu konuya değinmekten geri durmamıştır.

Yazar, *Toprak* hikâyesinde, “*Gel gelelim karısına lâf anlatmak kabil değildi. Kadın, köyünden çıkmamak için ayak diretiyordu. “Karı aklına uyanın.” diye söylendi. Üzeyir “İşte böyle saban başında eli böğründe kalır... Yarından tezi yok, göçelim bu lânet topraktan... Köroğlu ağzını açmıya kalkarsa basarım tokadı, susar, oturur aşağı, avrat değil mi?”*”¹¹⁵ satırlarında kadınların zekasına karşı oluşan toplumsal bir ön yargıyı dile getirmektedir. Buna göre bir kadının fikirleri dikkat alınmamalıdır. Bu fikirlere göre hareket edilmemelidir. Aynı hikâyede benzer bir durum daha sonra, “*(...) Ama gel gelelim karı aklı... Lâkırdıyı kafasına sokmak için saban demiriyle kakmalı.*”¹¹⁶ şeklinde tekrar vurgulanmış ve bir kadının aklıyla hareket etmenin yanlış olduğunu düşünen zihniyetteki bir erkek kaleme alınmıştır.

Kadını erkeğin isteklerini yapmak, ona hizmet etmek zorunda gören bir zihniyet de vardır. Orhan Hançerlioğlu, *Kız ve Dana* hikâyesinde, “*(...) Bekir’e gelince... Bu harmanda da evlenemezse gelecek harmana kadar büsbütün perişan olacak... Anası öleli beri pek yalnız kaldı, kendisine muhakkak bir yardımcı lâzım...*”¹¹⁷ sözleriyle bu zihniyeti örneklendirmiştir. Buna göre bir erkek kadınla kendisine yardımcı olması, hizmet etmesi için evlenmektedir.

Yazar aynı hikâyede kadınların aileleri tarafından bir kazanç kapısı, para eden bir nesne olarak görmesi durumunu da, “*Bu sabah Halimeyi istemek için Duğcalı’ya gittim. Musa ağa “ille yüz lira babalık hakkı isterim, on para aşağı olsun dersen sana verecek kızım yok” diye ayak diredi.*”¹¹⁸ sözleriyle dile getirmiştir.

¹¹⁵ Hançerlioğlu, 1953c, 4.

¹¹⁶ Hançerlioğlu, 1953c, 7.

¹¹⁷ Hançerlioğlu, 1953c, 55.

¹¹⁸ Hançerlioğlu, 1953c, 55.

3. ORHAN HANÇERLİOĞLU’NUN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

3.1. Sınıfsal Ayrım

“Sınıf, Marx ve Engels tarafından sistematik bir biçimde ifade edilmemiş olmasına karşın sınıf kavramı Marxist teorinin en önemli kavramlarından biridir. Bir anlamda Marx’ın tüm teorisinin hareket noktasıdır.”¹¹⁹.

“Marxist teorinin esas başvuru noktasını oluşturan ilk dönem kapitalizminin sınıf yapısı ve bu toplum biçimindeki sınıf mücadeleleri idi. Ardından sınıf çatışması fikrini tarihin itici gücü işlevi yüklenmiş ve Komünist Manifesto’nun o meşhur pasajında “bugüne dek var olmuş tüm toplumların tarihi “sınıf mücadelelerinin tarihidir.” denmiştir.”¹²⁰.

Marx ve Engels’ten doğan sınıf çatışması fikri toplumcu gerçekçi yazarların eserlerinde olay çerçevesinde geniş bir biçimde yer almakta hatta kimi zaman eserler tamamen bu durum üzerine kurulmaktadır. Orhan Hançerlioğlu’nun romanlarında da sınıf çatışması ve ayrımı gerçeği çeşitli anlamlarıyla beraber romanlarında yer edinmişlerdir.

Orhan Hançerlioğlu’nun, *Büyük Balıklar* romanında yer alan bir bölüm sınıfsal ayrımın özeti niteliğindedir:

““Balıklar ne yerler Miss?”

“Kendilerinden daha küçük olan balıkları...”

“Peki, o daha küçük olan balıklar ne yerler?”

“Ne yiyecekler canım? Kendilerinden daha küçük olan balıkları...”

“Peki, o daha küçük balıklar ne yerler?”

“Fröylayn Gertrude bir an düşündü. Sonra Sunar’ın sorularına kestirme bir cevap vermeyi uygun buldu:

¹¹⁹ Laurence Harris, V.G. Kiernan ve Ralph Miliband, *Marxist Düşünce Sözlüğü*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993) 496.

¹²⁰ Laurence Harris, V.G. Kiernan ve Ralph Miliband, *Marxist Düşünce Sözlüğü*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993) 497.

“En küçük balıklar hiçbir şey yemezler. Aç yaşamasını bilir onlar...”¹²¹.

Burada balıklar üzerinden insanların arasında yaşanan sınıfsal ayrımlar, çatışmalar ortaya konulmuştur. İnsanlar arasındaki çatışmalarda da her zaman bir üst sınıfta yer alan insan bir alttakine üstünlük sağlar, onun üzerinde hakimiyet kurar, sömürür, kullanır, kendisine fayda sağlayacak her şeyi yapar. Alttaki insan da balıkların hikâyesinde olduğu gibi her zaman sömürülmeye, kullanılmaya mahkumdur. Oldukları gibi yaşamayı, boyun eğmeyi öğrenmişlerdir.

3.1.1. Gücsüzün Güçlü Karşısındaki Durumu

Orhan Hançerlioğlu, romanlarında gücsüzün güçlü karşısındaki durumunu çeşitli yönleriyle ele almıştır. Özellikle gücsüz insanların karşılarındaki güçlü insanları üstün yönleriyle görmeleri, onları kendilerinden daha üstte görüp buna göre kendilerini aşağıda görmeleri durumları vardır. *Bordamıza Vuran Deniz* adlı romanda geçen “Geniş adımlarla sofayı bir başından öbür başına kadar dolaştı. Kâhya kadın, efendisi düşünürken, saygıyla susmasını pek iyi becerdi. Omuzlarını hafifçe kısar, ellerini kavuşturur, başını öne eğdi.”¹²² bölümü bunun başarılı örneklerinden biridir. Kâhya kadın ile işvereni arasında büyük bir alt üst ilişkisi vardır. Burada işverene atfedilen “efendi” tanımı onu kâhya kadının çok üstünde gösteren bir kelimedir. Kâhya kadının “efendisi” karşısındaki sadece ruhani değil fiziksel durumu da kendisini onun ne kadar altında gördüğünü gözler önüne sermektedir. Kâhya kadın omuzlarını kısararak “efendisi” karşısında adeta fiziksel olarak da küçülür. Bunun yanı sıra ellerini kavuşturup başını öne eğerek de karşısındaki kişinin kendisine olan üstünlüğünü kabul eder. Yine aynı romanda ““Kardeşim Suat...” diye tanıttı, “Profesör... İyi bak ha, büyük adamdır. Sen hiç ömründe Profesör gördün mü?””¹²³ diye geçen bir tanıştırma sohbetinde alt-üst ilişkisi üsttekinin alttaki için ulaşılamaz bir noktada olduğu şeklinde vurgulanmıştır. Metne göre üst sınıftan olan profesör karşısındaki kişi için ulaşılamaz bir yerdedir. Bu iki kişiyi tanıştıran kişi bunu “sen hiç ömründe Profesör gördün mü?” şeklinde gerçekleştirerek birinin ulaşılmazlığını diğerrinin ise ona ulaşmak istese bile

¹²¹ Orhan Hançerlioğlu, *Büyük Balıklar-Oyun*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998) 27.

¹²² Orhan Hançerlioğlu, *Yedinci Gün-Bordamıza Vuran Deniz*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005) 103.

¹²³ Hançerlioğlu, 2005, 173.

ulaşamayacağını vurgulamaktadır. Bu alt-üst arasındaki ulaşılama durumu memur-genel müdür ekseninde *Kutu Kutu İçinde* adlı romanda verilmiştir:

““Tanımıyorum da ondan... Biz küçük memurlar sayın genel müdürümüzü yılda ancak bir kere görürüz.”

“Hiç konuşmadınız mı babamla?”

“Hemen hemen hiç... Yalnız o balo gecesi, sadece, birkaç kelime...”¹²⁴.

Bu metinden de anlaşılacağı üzere toplum içerisindeki çalışma ortamında bile alt-üst arasında uçurumlar olan ulaşılama durumu vardır. Aynı işte çalışan iki personel arasında konumlarından kaynaklı farklılıklardan dolayı büyük ayrılıklar vardır. Aynı işte çalışan “küçük memur” ile “genel müdür” arasındaki bu aşırı fark öyle bir hale gelmiştir ki o küçük memurlar için genel müdürle konuşmak hatta onu görmek bile mümkün değildir.

Bu, kendini başkalarından daha alt seviyede görme durumu başka durumlarda da karşımıza çıkar. *Kutu Kutu İçinde* adlı romanda geçen “Okuldaki varlıklı çocukların arasında, kendimi onların arkadaşlığına yeterli görmeyerek, küçülmüş, dolaşıyordum.”¹²⁵ bölümü alt üst ilişkisinin arkadaşlık ilişkilerine kadar uzandığını göstermektedir. Öyle ki buradaki çocuk, maddi durumlarından kaynaklı olarak kendisini okulundaki akranlarından daha alt seviyede görmektedir. Çocuk için diğer varlıklı çocuklar üst sınıfı kendisi alt sınıfı oluşturmaktadır. Bu düşünce de onu kendini yetersiz hissetmesine, diğer çocuklar karşısında küçülmesine itmektedir. Çocuk daha sonra “Oysa, babama kalp krizi gelmeden önce, çocukluğum ne kadar mutlu geçmişti. Arkadaşlarımın içinde en güçlüleri bendim. Bu yüzden hepsi, bana saygı duyarlardı. Giyinişim hiç de onlardan aşağı değildi. Cebimde her zaman en az onlarınki kadar harçlık olurdu.”¹²⁶ diyerek geçmişte kendisinin de toplum içerisinde burada ise küçük bir toplum gibi olan okulunun içinde üst sınıfta yer aldığı günlere dair özlem duymaktadır. Yine bu çocuğun dediklerinden yola çıkarak kendisinin üst sınıfta yer aldığı dönemlerde arkadaşları tarafından kendisine saygı duyulduğunu ancak daha sonrasında bu saygının kaybolduğunu görüyoruz. Bu da bize insanların daha çocukluk

¹²⁴ Orhan Hançerlioğlu, *Ali- Kutu Kutu İçinde*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999a) 102.

¹²⁵ Hançerlioğlu, 1999a, 132.

¹²⁶ Hançerlioğlu, 1999a, 134.

yıllarında birbirlerine karşı davranışlarında sınıfsal ayrımların ne kadar dikkat çekici olduğunu göstermektedir.

Orhan Hançerlioğlu'nun *Ekilmemiş Topraklar* adlı romanında geçen ““ikincisi, ben içgüveysi istiyorum. Ömer ağanın oğlu benim gibi bir fukaranın damına gelmez.””¹²⁷ bölümü de birçok toplumcu romanda geçen ağa-köylü çatışması maddi farklardan doğan sınıf çatışması olarak gözler önüne sermektedir. Kızına damat seçerken maddi sebeplerden dolayı damadın içgüveysi gelmeyi kabul edenini tercih eden baba, Ömer ağanın oğlunu bu kriterine uymayacağı için kabul etmez. Onu bu düşünceye iten ise Ömer ağa ile aralarındaki maddi sınıfsal farklılıklar. Baba, kendilerini ve evlerini adeta Ömer ağanın oğluna layık görmemektedir.

Oyun adlı romanda geçen,

““Hem... Onun yerine muavin olacağını düşünmek hepimizi teselli ediyor.”

Halim gözlerinin içine kadar kızardı. Belli etmemek için başını pencereye çevirdi. Sokağa bakmamaya başladı.

*Gerçekten, bütün memurlarda daha şimdiden Halim'e karşı bir çekinme, bir saygı belirlemeye başlamıştı. Sermet, Nuri, Aptullah, Ahmet duvarın kenarındaki iskemlelerde amirlerinin karşındaymışlar gibi kollarını kavuşturmuşlar, terbiyeli terbiyeli oturuyorlardı.”*¹²⁸ şeklindeki metinden bir iş yerinde çalışan kişilerin kendilerinden daha üst bir konumda yer alan bir kişi karşısında korkudan kaynaklı bir saygı göstermeleri, bu kişi karşısında tedirgin olmaları ortaya konmuştur.

3.1.2. Güçlünün Gücsüz Karşısındaki Durumu

Gücsüz nasıl karşısındaki güçlüyü kendisi için ulaşılmaz, üstte görüyorsa güçlü de aynı düşünceleri tam tersi şekilde gücsüz için taşımaktadır. Onlar için alttaki insanlar, gücsüzler, kendi seviyelerinden düşükte olanlar; kendileri için çalışmalılardır, kendilerinin layık olduğu birçok ayrıcalığa layık değillerdir, kendileri onlar için ulaşılmazlardır. Bu durumlardan bazıları Orhan Hançerlioğlu romanlarında da gözükmektedir. Hançerlioğlu'nun *Büyük Balıklar* romanında geçen “*Tramvay,*

¹²⁷ Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya-Ekilmemiş Topraklar*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999b) 131.

¹²⁸ Orhan Hançerlioğlu, *Büyük Balıklar-Oyun*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998) 155.

Hocapaşa Maliye Şubesi'nin önünde durdu, motoru bozulan yeşil bir Cadillac yolu tıkamıştır. Otomobilin içinden inen uzun boylu, kupon kostümlü, şık ve ihtiyar bir adam kaldırımın üstünde durmuş, kahvedeki tavla oyunlarını yarıda bırakıp yardıma koşan aylakları kayıtsızlıkla seyrediyordu. Aylaklar tam bir sorumluluk hâli içindeydiler. Canla başla çalışıyorlardı. Birinin parmağı kesilmişti. Yaradan sızan kanı emdi, mendiliyle sardı. Araba kenara alındıktan sonra, görevini tamamlamış insanların huzuru içinde, ihtiyar adamın yüzüne bile bakmadan tavlalarının başına döndüler. İhtiyar adamda onlara karşı en küçük bir minnet hissi duymamıştı. Bütün bu olup bitenler her iki taraf için de normaldi. Biri çalıştırmak, öbürleri de çalışmak için yaratılmışlardı.”¹²⁹ hikâyesi iki farklı sınıf arasındaki birbirlerine olan bakış farklarını ortaya koymaktadır. Biri diğerlerinin kendisi için çalışmasını, kendisine hizmet etmesini çok doğal karşılarırken karşı taraftakiler de bunun doğallığı içerisinde bu adama hizmet etmeyi yadırgamamaktadırlar. Hatta bu hizmet kendi yaşayışlarının doğal akışı içerisinde yer almaktadır. Çünkü bir taraf kahvede oyun oynayan aylaklar iken diğer taraf Cadillac bir arabaya binen iyi kostümlü, şık bir adamdır. Sırf bu anlık ayırım bile iki sınıf arasındaki birbirlerine bakıştaki derin ayrımı gözler önüne sermekte ve hiçbir yanılgı bırakmamaktadır.

Yine *Büyük Balıklar* adlı romanda güçlünün güçsüze olan bakış açısını gözler önüne seren bir an vardır:

“Kadın yerdeki mavi heybeyi gösteriyordu:

“İşte şu pis torbayı... Kaldır oradan, çabuk... Böcekli mi nedir?”

Ali ister istemez heybeyi tekrar sırtlamaya davrandı:

“Heybenin içinde bulgur, tarhana, erişte var. Bu yazın buğdası böceklenir mi hiç kadın?... Sende akıl yok mu?”

“Akıl sende yok asıl, yerleri berbat ettin...”¹³⁰. Burada üst sınıftaki kişi alt sınıftaki kişinin temel ihtiyaçlarını taşıdığı çantayı pis şeklinde tanımlayarak küçümsemekte, hor görmektedir. Karşısındaki de ilk başta bu sınıfsal ayrılıktan meydana gelen farklılığın getirdiği özgüvensizlikle başta kadının dediğini yapsa da daha sonra hiçbir sınıf farkı gözetmeksizin kadının karşısında durmuş, ona duymak

¹²⁹ Hançerlioğlu, 1998, 60.

¹³⁰ Hançerlioğlu, 1998, 30.

istemeyeceği bir cevap vermiştir. Ancak bu durum diğerini geri adım attırmamış, onu pislikle suçlamaya devam etmiştir.

3.1.3. Sınıf Ayrımının Kadın-Erkek İlişkilerine Yansımaları

Bordamıza Vuran Deniz adlı romanda geçen ““Bizimkilerle tanışmak seni hayal kırıklığına uğratacak... İçimde öyle bir sezgi var. Onları, umduğun kadar hoş bulmayacağını sanıyorum. Ne annemi ne de kardeşlerimi... Senin yaşadığın çevreyle bizimkilerin arasında kolaylıkla kavrayamayacağın ayrılıklar var. Annem, okuması yazması olmayan, bütün yaşı gücünü evine, çocuklarına harcamış bir kadındır. Olur olmaz her şeye kızar, söylenir ama gerçekte iyi kalplidir. Babam öldüğü yıl otuz yedi, otuz sekiz yaşlarındaymış. İnanır mısın bilmem o günden beri belki yirmi kere sokağa çıkmamıştır. Babama, kendisinden en az otuz yaş büyük olan bu adama öylesine bağlıymış...”¹³¹ bölümde sınıfsal farklılıkların aile ilişkilerine bundan dolayı da kadın erkek ilişkilerine kadar uzandığı görülmektedir. Burada erkek, kız arkadaşını annesiyle tanıştıracığı için tedirginlik yaşamaktadır. Bunun sebebi de iki aile arasındaki sınıfsal farklılıklardır. Buna göre erkek, kız arkadaşının annesini yadırgayacağını, alışmadığı durumlarla karşılaşacağını düşünmektedir. Hatta kendilerinden farklı bir sınıfta yer alan kız arkadaşının bu farklılıkları kolayca anlayamayacağını düşünmektedir. Bunun için de karşı tarafı daha anlayışlı bir duruma getirebilmek için bu farklılıkları doğuran ana sebepleri aktarmaya çalışmıştır. Buradan da sınıf ayrımının hayatın her alanında olduğu gibi kadın erkek ilişkilerinde de oldukça önemli bir rol oynadığını görebilmekteyiz.

Orhan Hançerlioğlu, *Kutu Kutu İçinde* adlı romanında da zaman zaman sınıfsal ayrımın kadın-erkek ilişkilerine olan etkileri üzerinde durmuştur. Romanda ““Ne olurdu,” demiştim, “patronumun kızı olacağına, kimsesiz varlıksız, her şeyi benden bekleyen bir kız olsaydın... O zaman, senin karşında, daha bir başka duyabilirdim kendimi... Daha güçlü, daha haklı, daha erkek olurdum. Ben gene bugünkü gibi gelirlili bir küçük adam olsaydım. Geleceğimizi beraberce düşünsek, beraberce korksak, beraberce acı çekseydik.”¹³² sözlerinin geçtiği bölümde kadın-erkek ilişkilerindeki maddi dengesizliklerden kaynaklanan sınıfsal ayrım üzerinde durulmuştur. Çoğu sınıfsal ayrımında ayrımdan dolayı acı çeken kişi alt sınıfta yer alan bireydir. Buradaki

¹³¹ Hançerlioğlu, 2005, 113.

¹³² Hançerlioğlu, 1999a, 139.

kadın-erkek ilişkisinde alt sınıfta yer alan bu birey ise erkektir. Burada sınıfsal ayrımı doğuran en büyük etken kızın babasının erkeğin patronu olmasıdır. Bu da erkeği keşkelere götürmektedir. Kendisini bu durumdan kurtaracak şeyin karşısındaki kişinin de kendisine denk maddi durumda yer alması olduğunu düşünmektedir. Bu maddi ayrım alt sınıftaki birey üzerinde kendini yetersiz hissetme duygusu uyandırmaktadır. Ancak bu birey kendisini bir üst sınıfa layık göremediği için kendisi için kendi sınıfında kalmaktan başka bir şey düşünemez. Onun tek istediği üst sınıftaki bireyin kendi konumuna gelmesi, yaşadığı zorlukları beraber çekmeleridir. Aynı romanda geçen “*‘Babam, toplumun dengesi ancak yoksul bir kızın varlıklı bir erkekle, yoksul bir erkeğin de varlıklı bir kızla evlenmesiyle sağlanabilir, derdi. Haklıydı. Ben de bu kurala uymak zorundayım. Tülin’i belki de bunun için istiyorum. Yalnız bunun için mi?... Hayır. Seviyorum onu, şüphesiz, seviyorum. Evet, hakkım yok buna... Gençsin. Güzelsin. Sağlam bir yuvan, güvenle bakacağın bir geleceğin olmalı...’*”¹³³ bölümünde de kadın-erkek ilişkilerinde maddiyattan gelen sınıfsal ayrımın toplumda yarattığı dengesizlikler üzerinde durulmuştur. Buna göre buradaki erkek toplumdaki dengeyi koruyabilmek için kendisinden maddi olarak üst sınıfta yer alan kızla evlenmelidir. Ancak erkek, bulunduğu maddi sınıf itibarıyla kendisinde karşısındakini sevmesine dair bir hak bile görmemekte, kendisinin üst sınıfta yer alan birini sevmesine hakkı olmadığını düşünmekte, çekinceler yaşamaktadır.

3.1.4. Köylü-Şehirli Ayrımı

Orhan Hançerlioğlu’nun *Karanlık Dünya* romanındaki:

““Yooo... işte bunu yapamam hanım, böyle küçük bir kasabada kendimi tefe koyduramam doğrusu...”

“Ne olurmuş? Biz köylü değiliz ki köylü âdetlerine uyalım. Eğer onlara uysaydık kızı okutmak için ta Ankara’lara kadar göndermezdik.”¹³⁴ bölümünde şehirli insanlar ile köylü insanlar arasında âdetler yönünden sınıfsal ayrımlar olduğunu görmekteyiz. Buradaki şehirli insanlar davranışlarını gerçekleştirirken yaşadıkları coğrafyanın gerçeklerinden kopup kopmama konusunda endişe yaşamaktadırlar.

¹³³ Hançerlioğlu, 1999a, 149.

¹³⁴ Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya-Ekilmemiş*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999b) 50.

Gerçekleştirecekleri davranış sonrasında yaşadıkları kasabadaki köylülerin kendilerine karşı gerçekleştirebilecekleri eylemler karşısında korkmaktadırlar.

Yine aynı romanda geçen “*Şu Mozambik’lerde ne tuhaf bir hava vardı. Şehirliler onlara kendi görgülerini aşılayacakları yerde itaatli bir talebe gibi onların görenekleri altına giriveriyorlardı, öylesine bir itaat ki... en küçük bir pot kırmamak için içleri titriyordu. Şehirlinin bildiği yüz şeye mukabil, köylü bir tek şey biliyordu; fakat bu bilgi tarlalarda kavrulmuş, çelikleşmiş vücutları kadar sağlam ve kuvvetliydi. Kendi cehaletlerini gayet tabii gördükleri, umursamadan karşıladıkları halde şehirlinin o bir tek şey üzerindeki bilgisizliğini asla affetmiyorlardı. Tayyare, elektrik, tank, hertz dalgaları, Arşimed kanunu, Öklid hendesesi, Aynştayn nazariyesi... Köylü bütün bunları bilmeyebilirdi ve bilmediğinden ötürü de hiçbir utanç duymazdı. Ama bir şehirli, tarlada henüz başak halinde bulunan arpa ile buğdayı birbirinden ayıramazsa bu; dünyanın en gülünç; en ayıplanmaya değer hadisesi olurdu.*”¹³⁵ bölümünde şehirliler ile köylüler arasında birçok açıdan derin farklar olduğu ileri sürülmektedir. Burada şehirlilerin birçok yönden köylülerden bilgi bakımından üstün yönleri olsa da onların yanında yaşarken köylülerin hakimiyetleri altına girdikleri vurgulanır. Bu da köylülerin gösterdikleri üstünlük ile şehirliler ile aralarındaki bilgi bakımından yaşanan sınıfsal ayrımı ortadan kaldırıp kendi üstünlüklerini kabul ettirdiklerini gösterir.

3.2. Savaşın Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar

1900’lü yılların özellikle ilk yarısı ülkemizi de derinden etkileyen, içerisine alan dünya savaşları ile geçmiştir. Bu savaşlar, ülkelere maddi ve manevi ölçülemeyecek zararlar vermiştir. Ülkemiz de bu savaşlardan etkilenen ülkeler arasında başta gelmektedir. Fiilen içerisinde yer aldığımız I. Dünya Savaşı da içerisine girmediğimiz, uzaktan takip etmeye çalıştığımız II. Dünya Savaşı da ülkemizde yıllarca onarılması zor yaralar açmıştır. Bu yaralar özellikle toplumcu gerçekçi yazarlar tarafından savaş dönemi ve sonrası romanlarda ele alınmıştır. Özellikle bizim de içerisinde yer aldığımız I. Dünya Savaşı bize çok zarar vermiştir. Savaşa çağrılan erkekler hayatlarını kaybederlerken geride bıraktıkları bir aile, bir iş, bir eş belki de

¹³⁵ Hançerlioğlu, 1999b, 51.

bir ya da birkaç çocuk vardır. Kimi zaman geride kalanlar için savaş, cephede savaşanlardan daha zor olmuştur.

3.2.1. Savaş Gidenlerin Geride Bıraktıkları

Orhan Hançerlioğlu, *Ekilmemiş Topraklar* romanında bu durumu şöyle vurgulamıştır: “Savaş, Yediviran köyüne hiç uğramadığı, tarlaları tohumlamakla uğraşan kadınlara yüzünü göstermediği halde öne çıkan bütün erkekleri silip süpürmüştü.”¹³⁶. Buna göre savaş gerçekten de sadece savaş alanında, cephede olmamıştır. Hiç uğramadığı, kendisini göstermediği, tek bir kurşun bile atılmayan köylerde bile varlığını derinden hissettirmiştir.

3.2.2. Savaşların Öncesi ve Sonrası

Savaşın getirdiği sonuçlardan biri de insanların hayatında savaştan önce savaştan sonra diye iki farklı yaşamın ortaya çıkmasıdır. Orhan Hançerlioğlu, *Ekilmemiş Topraklar* romanında bu durumu şöyle örneklendirmiştir: “Sayısız savaşa katılıp da canını kurtarmış olan bahtlılar arasındaydı. Galiçya’da kolunun birini vermiş, esir düşmüştü. Uzunca bir esirlik hayatından sonra birkaç arkadaşıyla beraber kaçıp İstanbul’a gelmişlerdi. İstanbul sokaklarında günlerce aç susuz dolaşmışlar, dilenmişler, cami avlularında, kocaman minarelerin gölgesinde uyumuşlardı. O zamanlar bir gün olup gene kendi köyüne, tarlasına, ocağına dönebileceğini düşünde bile görememişti. Ne verirlerse yiyor, çöp tenekelerini karıştırıp içinde bulduklarıyla yaşamaya çalışıyordu.”¹³⁷. Burada bir savaşın insan hayatını kökünden nasıl değiştirebildiğini görüyoruz. Savaşın bazı insanlar için tek iyi noktası hayatta kalabilmeleridir. Savaş sonrasında yaşamları devam ettiği sürece hayatlarının nasıl olduğunun pek bir önemi kalmamaktadır.

Ekilmemiş Topraklar romanında savaşta erkeklerin ölmesi sebebiyle geride bıraktıkları evlerinde türlü sıkıntılar yaşandığı şu sözlerle dile getirilmiştir: “Babamızın gücünden top gibi gürlendi bu dam, buğdaydan ambardan çatlardı, gece gündüz tüterdi bacamız... ama ne edelim, suç bizde mi? Zamanlar kötü, zamanlar...

¹³⁶ Hançerlioğlu, 1999b, 159.

¹³⁷ Hançerlioğlu, 1999b, 159.

Ben kendimi bildim bileli ocağımızdaki yirmi erkekten on beşi savaşta öldü. Hazır yemeye para mı dayanır?”¹³⁸.

3.2.3. İnsanların Savaşlar Karşısındaki Tutumları

Orhan Hançerlioğlu, *Büyük Balıklar* adlı romanında ise insanların savaşa karşı olan tutumunu şöyle dile getirmiştir:

“‘‘Harp olacak mı dersin?’’ diye sordu.

Hasan bir kelime ile cevap verdi:

‘‘Olacak.’’

‘‘Niçin Allahım, niçin?... Halbuki yaşamak güzel... Harbi sevmiyorum.

‘‘Onu kimse sevmiyor ama yine de oluyor işte... Oluyor, çünkü bütün kâinat boğuşma halinde.’’

‘‘Ya sükûn? İnsanlık onu bulamayacak mı?’’

‘‘Sükûn... O, bizim hayal ettiğimiz bir mefhum... Kâinatta böyle bir şey yok. Var olan sadece atom çekirdeklerinin cehennemi kasırgası...’’¹³⁹. Buradan anlıyoruz ki artık insanlar savaşlardan bıkmış bir hâlde savaşırsız bir yaşamın güzelliklerini istiyorlar. Ancak savaşırsız, sakin ve huzurlu bir dünyayı hayal bile edemiyorlar.

3.2.4. Savaşlardan Fayda Sağlayanlar

Savaştan fayda sağlayan, savaşın getirdikleri ile zenginleşip kötü durumdan iyi duruma gelen insanlar da yok değil. Bu insanlar savaş gibi tüm dünya vatandaşlarını kökünden etkileyen bir unsurdan bile kişisel çıkar elde edebilmektedirler. Orhan Hançerlioğlu, *Büyük Balıklar* romanında o insanlardan biri karşımıza şöyle çıkmıştır:

‘‘Cemil gülümsedi. Rejisör Fahir yıllardan beri hayal ettiği sanat filmine para yatıracak sermayedarı nihayet bulmuştu. Şimdi adamcağızın harp içinde sadece ağ kara

¹³⁸ Hançerlioğlu, 1999b, 138.

¹³⁹ Hançerlioğlu, 1998, 86.

borsasından kazandığı paralarını kamera başında metre metre tüketmekle meşguldü.”¹⁴⁰.

3.3. Kadın ve Kadının Toplumdaki Yeri

Kadınlara ve erkeklere tarih içerisinde kimi toplumlar çeşitli roller biçmiş onları belirli kalıpların içerisine sokmuştur.

Orhan Hançerlioğlu da eserlerinde kadını yaşadığı toplum içerisinde ele almış, toplumun getirdiği dayatmaları, yargıları gözler önüne sermiştir.

3.3.1. Kadınlara Biçilen Roller

Hançerlioğlu, *Oyun* adlı romanında “Çocukluğu, dört duvar arasında, annesinin öğrettiği yemekleri pişirmek, ablalarının yıkadığı çamaşıra yardım etmekle geçmişti. Hayatında babasıyla ağabeyinden, zaman zaman perdelerin arkasından gözetlediği mahalle çocuklarından başka pek az erkek görmüştü. Hiçbir dileği olmadığı gibi, seçmek yetkisi de yoktu. Her kadın gibi bir erkeğin yatağına girmek için yaratılmış değil miydi?... Bildiği tek gerçek buydu. Erkek şu veya öteki olabilirdi. Önemli olan o değil, bir evde başlayan ömrü başka bir evde büyüyip başka bir eve geçeceklerdi. Tanrı bir dünya yaratmış, sonra da böyle olmasını istemişti.”¹⁴¹ satırlarıyla kadına toplum içerisinde biçilmiş rolleri, kuşatılmış duvarları gözler önüne sermektedir. Yazar, yaşadığı dönem ve toplum içerisinde kadına hak olarak görülen ana unsurları buradaki kadın, annesi ve ablası üzerinden vermiştir. Buna göre kadın, “yemek pişirmeli, çamaşır yıkamalı, herhangi bir erkek görmemelidir.”. Bunun yanı sıra kadınlara herhangi bir seçim hakkı da verilmemekte, erkekler için yaratıldıkları söylenmektedir. Hançerlioğlu bu satırlarda âdeta toplumun kanayan yaralarına parmak basmış toplum içerisindeki büyük bir sorunu gözler önüne sermiştir.

Orhan Hançerlioğlu *Ali* romanında ise bu eleştirel duruma ““O şıllığa söyleyin. Bu evden ya telli duvaklı dirisi ya da arşın kefenli ölüsü çıkar. İkisinden birini seçsin gayri...” diye kestirip atmıştı.”¹⁴² satırlarında da yer vermiştir. Kadının yaşamak için

¹⁴⁰ Hançerlioğlu, 1998, 21.

¹⁴¹ Hançerlioğlu, 1998, 138.

¹⁴² Orhan Hançerlioğlu, *Ali-Kutu Kutu İçinde*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999a) 23.

ya evlenmesi ya da ölmesi gerekmektedir. Bunun dışında bir rol kadına reva görülmemiştir.

3.3.2. Kadın - Erkek Ayrımı

Ayrıca *Ali* romanında toplum tarafından kadını, erkekten daha aşağıda gören zihniyeti şu satırlarda işlemiştir: “*Ne dedin, ne dedin?... Bırakayım mı onu?... Elinin hamuruyla erkek işine karışma kadın...*”¹⁴³. Bu cümleleri söyleyen erkek karaktere göre kadın ile erkek arasında kalın çizgiler çekilmiş noktalar vardır. Erkek, birçok şeyde ön plandayken kadın sadece ev işleri için vardır. Erkeğin işine karışma, söz söyleme, fikir beyan etme gibi durumlar buradaki erkeğe göre kadınlar için geçerli değildir. Orhan Hançerlioğlu, konuşturduğu bu karakterlerde, dönemin ve toplumun içerisinde kendilerine sık sık yer bulan erkek egemen bireyleri, onların yanlış zihniyetlerini, toplumun kanayan yaralarını bu şekilde kimi zaman gözler önüne sermektedir.

3.4. Eğitim Sorunu

3.4.1. Eğitime Bakış

Eğitim meselesi toplumcu gerçekçi yazarların eserlerine sık sık dahil ettikleri sorunlardan biridir. Kimi yazarlar bu konuyu eğitim sistemindeki bozuklukları işleyerek ele alırken Orhan Hançerlioğlu gibi kimi yazarlar da toplumun eğitime ve eğitimin doğurduğu sonuçlara bakış açılarını ele alarak değerlendirirler. Hançerlioğlu, bu konuyu sık sık ele almasa da *Büyük Balıklar* adlı romanında kısa da olsa bu duruma değinmiştir. Romanda geçen:

““*Aman bey, yavaş olunuz canım, çocuk ders çalışıyor.*”

Salih bey cevap vermedi. Kapıyı yavaş çekti. Merdivenleri ağır ağır inmeye başladı. “Çalışsın bakalım,” diye düşündü, “önünde sonunda benim gibi bir memur olacak değil mi? Çok şükür oğlan sonunun nereye varacağını bilmiyor. Yoksa bütün kitaplarını kapar, tek satır okumazdı alimallah...””¹⁴⁴ satırlarıyla romandaki karakterin eğitime ve eğitimin sonuçlarına nasıl baktığını gözler önüne sermektedir.

¹⁴³ Hançerlioğlu, 1999a, 26.

¹⁴⁴ Hançerlioğlu, 1998, 16.

Buradaki karaktere göre çocuğun ders çalışmasının bir anlamı yoktur. Ona göre ne kadar çalışırsa çalışsın, nasıl bir eğitim alırsa alsın sonuç kaçınılmazdır. Ancak karakter bu düşünceleri çocuğa söylememektedir. Çünkü çocuğun bunları bilse eğitimine devam etmeyeceğini düşünür. Yani karakter bu çalışmaların boşa olduğunu düşünse de çocuğun ders çalışmasını karşısına engel koymayarak desteklemeye devam etmiştir.

3.5. Devlet İmkânları

3.5.1. Devlet İmkânlarının Maddi Olarak Yetersizliği

Karanlık Dünya adlı romanda geçen, “Belediye muhasibini görmüyor musunuz? Zavallı açlıktan uyuz taziye dönmüş. Bütçede para yok ki kenarından köşesinden bir parça da o fukara çöplensin. Geçen gün Bankacı söylüyordu, belediyenin bankadaki hesabından yüz yirmi altı kuruş para varmış. Bu para ile tabii hiçbir iş yapılamaz.”¹⁴⁵ satırlarında yazar aslında iki şeyin üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki devlet çalışanlarının devlet imkanlarından kendi çıkarları için haksız kazanç sağlamalarıdır. Öyle ki bu haksız kazancı sağlayamama belediye muhasibi ünvanlı devlet çalışanının hayatında zorluklar yaşamasına en temel ihtiyaçlardan olan beslenme ihtiyacını sağlayamamaya kadar götürmüştür. Burada dikkat çekici bir diğer nokta ise toplumun yapılan bu haksız kazançlar karşısında normalleşmiş, alışmış ve bunu kabullenmiş olmalarıdır. Hatta bu devlet çalışanının üzücü hâlini görenler onun devletten haksız kazanç sağlayamamasına neredeyse üzülmüşlerdir. Bunların yanı sıra üzerinde durulan ikinci önemli mesele ise devletin banka hesabında oldukça az miktarda para bulunmasıdır. Bu paranın miktarı burada konuşan kişiler tarafınca az bulunmuş bu miktardaki bir parayla hiçbir iş yapılamayacağı belirtilmiştir.

Yine aynı romanda benzer bir meselenin üzerinde durulmuştur. O da devletin maddi olarak yeterli düzeyde parasının yani bütçesinin bulunmamasıdır. “*Bu iş çok para ister. Belediye bütçesi fakirdir. Kaymakam ne yapsın?*”¹⁴⁶ cümlesinde belediyenin bütçesinin fakir yani yetersiz olduğu vurgulanmış bu durum karşısında yine bir devlet çalışanı olan kaymakamın yapabilecek bir şeyi olmadığı söylenmiştir.

¹⁴⁵ Hançerlioğlu, 1999b, 14.

¹⁴⁶ Hançerlioğlu, 1999b, 14.

Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya* romanında bir kez daha devletin maddi olarak yetersiz durumda olmasından söz etmiştir. “On gün içinde deftere dört bin lira kaydedilmişti. Fakat hepsi bu kadar... Ağalar sözlerinde durmuşlar, kudretleri nispetinde yardımda bulunmaktan çekinmişlerdi. Fakat bütün bu yardımların altına yekûn çekildiği zaman sadece dört bin lira toplandığı görülmüştü. Bu kadar az bir para ile de bu büyük işi başarmanın imkânı yoktu. Teşkilatı genişletmek, yardım sahasını on-on iki saat uzaklıktaki köylere kadar yaymak lazım geliyordu.”¹⁴⁷ cümlelerinden anlıyoruz ki devlet maddi olarak zor durumdadır ve halkından yardım almak durumuna düşmüştür. Önce ilk yardım ağalardan alınmıştır ancak bu da yeterli olmamış uzak köylere kadar yardım için ulaşma ihtiyacı doğmuştur. Bu da bize devletin maddi olarak ne kadar zor durumda olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Ekilmemiş Topraklar romanında da benzer bir durum dikkat çekmektedir. ““Planını devlet hazırladı...” dedi. “Size de onarması kalıyor. Şöyle küçücük bir gayretle kocaman bir okulunuz olacak. Hem okul, hem örnek ev. Bir gün inşallah onu örnek tutarak çoluğunuza çocuğunuza geniş, ferah evler de yaparsınız. Türk köyleri böylelikle kalkınacak, refaha kavuşacak. Yüzyıllardan beri tembel tembel oturmuşsunuz, biraz canlanın, kımıldayın hele... Hep, armut piş ağzıma düş, olur mu ya?””¹⁴⁸. Buradan da devletin yine yardım için halka özellikle köylüye ulaştığını görüyoruz. Ancak bu sefer bu yardım maddi para yardımından ziyade iş gücü yardımdır. Devlet köylerin refaha ulaştırmak için bir düşünce geliştirmiştir. O da köylere okul yapmak bu okulu da örnek ev olarak sunmak. Ancak yine devlet içerisindeki yetersizlikler bu okulun devlet tarafından yapılması karşısındaki en büyük engeldir. Devlet ise çözümü yine halktan yardım almakta bulmuştur. Buna göre devlet halka gerekli planları vermiş geri kalan her şeyi köylünün sorumluluğu altına bırakmıştır. Yani devlet planı verecek köylü de kendi başına köye bir okul yapacaktır.

3.5.2. Devlet İmkânlarının Kötüye Kullanılması

Devlet içerisinde kademe olarak yükselen şahıslar kimi zaman devletin kendilerine vermiş olduğu yetkilere dayanarak kendilerine verilen gücü devletin

¹⁴⁷ Hançerlioğlu, 1999b, 27-28.

¹⁴⁸ Hançerlioğlu, 1999b, 193.

faydasına kullanmanın yanı sıra kendileri ve çevrelerinin çıkarları doğrultusunda kullanırlar.

Oyun adlı romanda geçen “*Halim gene içinden konuşmaya başlamıştı. “Enişten bakan kaldıkça hiçbir şey yapamazlar...” diye söylendi.”*¹⁴⁹ şeklinde geçen cümlede kişinin bakanlık yapmakta olan eniştesi sayesinde kendisine zarar verecek bir durumla karşılaşamayacağına dair bir düşünce içerisinde olduğunu görüyoruz. Bu da bize devlet görevlisi olan bir bakanın kendi gücünü devletin çıkarlarının dışında kendi ailesinin çıkarları için de kullanabildiğini göstermektedir.

Yine *Oyun* adlı romanda bir bakan üzerinden devletin imkanlarının kötüye kullanımını görmekteyiz:

““*Senin anlayacağın...*” diye kestirip attı, “*artık Bakan damadı olabilirsin. Kız çoktan hazır... Gerisi senin elinde...*”

Ali hep o durgunlukla:

“Nasıl olur canım? diye mırıldandı.

Gözlerinin önündeki gazete sayfasında resimlerle yazılar birbirine karışıyor, içinden çıkılmaz bir biçime giriyorlardı.

Şair:

*“Bırak nazlanmayı...” diye yıldı. “Genel Müdürlük mü dilersin, Paris basın ateşeliği mi? Hele bunlardan birini seç...”*¹⁵⁰. Bu satırlara bakarak bir kişinin sadece bir devlet görevlisi olan bakanla akraba olarak devley içerisinde çeşitli görevler üstlenebileceğini ve bu şekilde yükselebileceğini göstermektedir. Bu şekilde sadece akrabalık bağlarını kullanarak yaşanan mesleki atamalar, atamaların gerçekleştiği kurumlarda sorunlara yol açmaktadır. Çünkü o kurumlara atanan kişiler hakettikleri için değil sadece devlette önemli bir görevi olan kişinin akrabası oldukları için bu göreve gelirler. Bu da topluma, halka zarar vermektedir.

Yedinci Gün romanında geçen, “*Nitekim ilk dört yılın sonunda kayınbabası onu Ankara’ya aldirtmış, Bakanlık’ta bir şube müdürlüğüne geçirtmişti.*”¹⁵¹ ve “*Sonunda*

¹⁴⁹ Hançerlioğlu, 1998, 111.

¹⁵⁰ Hançerlioğlu, 1999a, 60.

¹⁵¹ Orhan Hançerlioğlu, *Yedinci Gün-Bordamıza Vuran Deniz*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005) 22.

bu yeni âlemlerden birinde tanıdığı albayın kızıyla nişanlanmış, evlenmiş, bir daha İstanbul'a dönmeden, daha askerliği sırasında generalliğe yükselen kayınbabasının yardımıyla iyi bir memurluk kaparak Anadolu yollarına düşmüştü."¹⁵² cümleleri de benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Kişiler akrabalıklarını kullanarak devletin imkanlarıyla çeşitli mesleki yükselmeler yaşamaktadırlar. Burada dikkat çeken bir nokta ise bu yükselme zincirinde erkeklerin evlendikleri kişilerin babaları vasıtasıyla bu mesleki yükselmeleri yaşamalarıdır. Bu da aslında duygusal olarak yaşanması gereken ilişkilerin devlet kademelerinde yükselme yaşama uğruna gerçekleşebilme ihtimalini doğurmakta bunun sonucu olarak da toplumun önemli noktalarından olan evlilik kurumunun da sarsılmasına sebebiyet verebilmektedir.

Liyakatsizlik temeline baktığımızda bir insanın yapamayacağı bir işle uğraş olması, haketmediği bir yere getirilmesi, olmaması gereken bir konumda olması gibi anlamların karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu durum toplum içerisindeki düzen ve işleyişi bozmakta ve zarar vermektedir. O

Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya* romanında ““Aah... bizim köyün mahkemeye işi düşmez. Komşulardan biri bir edepsizlik etti mi, çalarım sopayı, çalarım sopayı, Tuzlu hamur yutmuş tavuğa döner alimallah...””¹⁵³ şeklinde geçen cümlede aslında mahkemelerin yapması gereken işi bir bireyin tek başına kendi keyfi yönetimine göre ceza vererek gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Bu durum da toplum içerisinde bir adeletsizlik yaratır. Buradaki kişinin mahkemelerin ceza verme yetkisini bireysel olarak üstüne almasıyla bir yandan da suç tekrar suçu doğurmuştur. Öyle ki suç işlemiş kişi burada mahkemenin yerine geçen kişi tarafından şiddete uğrayarak cezalandırılıyor. Yani bir suçluya karşı tekrar bir suç işlenerek adalet sağlanmaktadır.

Devlet gücünün kullanımı sadece kişilerin mesleki yükselmelerini sağlamak için değil diğer vatandaşlardan öncelik almak için de kullanılabilir. *Yedinci Gün* romanında geçen, “*Havayollarına telefon ederek son defa memurluk gücünü kullandı, İstanbul'a gidecek ilk uçakta yer ayırttı.*”¹⁵⁴ cümlesinde yine devlet içerisindeki konumunu kullanan bir memura tanıklık ediyoruz. Burada memur normal

¹⁵² Hançerlioğlu, 2005, 22.

¹⁵³ Hançerlioğlu, 1999b, 68.

¹⁵⁴ Hançerlioğlu, 2005, 7.

vatandaşların sırasını alarak tamamen devletin kendisine verdiği konumu kullanıp kendisine öncelik tanınması için bir telefon görüşmesi yapmaktadır.

Oyun adlı romanda “*Bunlardan biri, Sami İşinibilir, ayda ancak birkaç kere daireye uğrardı. Eskiden Halim’in odacısıyken parti ocak başkanı seçilir seçilmez memurluğa yükselmiş, imtiyazlı bir duruma geçmişti. Müdür bile ondan çekinir, ona en küçük bir ihtarda bulunmayı aklından geçirmezdi.*”¹⁵⁵ şeklinde geçen kişi de devlet ve siyaset içerisinde kendisine bir yer edindikten sonra bu konumu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlamıştır. Bu kişi kendi yapması gereken işi sırf bu içerisinde bulunduğu konumu kullanarak yapmadan o işten kazanç sağlamaktadır. Bu durum karşısında çalıştığı kurumdaki müdürü bile siyasi konumundan dolayı kendisine karşı çekingен bir tavır sergilemekte âdeta bu kişiden korkmaktadır.

3.6. Ahlaki Sorunlar

Her toplumun zaman içerisinde kazandığı ahlaki değerler vardır. Bu herkes tarafından kabul edilen ahlaki değerlerin dışına çıkmış kişilere yozlaşmış gözüyle bakılmaktadır. Edebiyatımızda kimi yazarlar da bu şekilde toplumun temel ahlaki değerlerine uymayan karakterleri eserlerinin içerisinde almakta ve okuyucuya sunmaktadırlar.

3.6.1. Aldatan Erkek

Orhan Hançerlioğlu, *Büyük Balıklar* romanında ahlaki değerlere uymayıp evli olduğu hâlde başka bir kadınla ilişki yaşayan bir erkeği kendisine konu almıştır.

““*Sevmiyor muyum? Amma yaptın ha?... Senin için bayılıyorum bebek...*”

“*Sevsen beni her zaman ararsın.*”

“*Yavrucuğum biliyorsun, evliyim. On beş günde bir kaçamak yapabiliyorum. Onu da ne zorlukla... Senin için nelere katlandığımı, ne dolaplar çevirdiğimi bir bilsen...*”¹⁵⁶ bölümünde yazar, bir erkeğin evli olmasına rağmen gayet doğal bir olaymış gibi başka bir kadınla birlikte olmasını ve bu kadınla az görüşmelerinin sebebinin ise evli olması olduğunu bir bahane olarak sunmasını işlemiştir. Burada hem

¹⁵⁵ Hançerlioğlu, 1998, 117.

¹⁵⁶ Hançerlioğlu, 1998, 11.

erkek hem de karşısındaki kadın ahlaki olarak yozlaşmış durumdadırlar. Erkek evli olduğu hâlde eşini aldatmaktadır. Kadın ise erkeğin evli olduğunu bildiği hâlde bu birlikteliği sürdürmektedir.

3.6.2. Aldatan Kadın

Orhan Hançerlioğlu, *Ali* romanında ise bu sefer aldatan kadını ele almıştır. “*Ayten’i seviyordu herhalde. Oysa onun birçok erkekle düşüp kalktığını, kendisiyle tanıştıktan sonra da bu ilgilerini gizlice sürdürdüğünü biliyordu. Bir gün otobüste onu sarışın bir delikanlıyla görmüş, görmemezliğe gelmişti.*”¹⁵⁷ cümlelerinde geçen kadın yeni bir ilişkiye başlamış olsa da başka erkeklerle de görüşmeye devam etmektedir. Bunun farkında olan erkek ise bu durumu görmezden gelerek yine ahlaki olarak doğru olanın dışında bir davranış sergilemektedir.

3.6.3. Aldatmanın Normalleşmesi

Yine aynı romanda, ““*Var be...*” demişti. “*Ne olurmuş yani?... Kafasına güvenen deyyus boynuzlarına katlanır.*””¹⁵⁸ cümleleriyle aldatma olayı karakterler tarafından normalleştirilmiştir. Çiftlerin birbirlerine olan sadakatlerinin yok edilip aldatmanın gerçekleşmesi ahlaki olarak belli başlı bozulmaları da bu şekilde beraberinde getirmektedir.

3.7. Aydın ve Toplum İlişkisi

3.7.1. Aydının Sorumlulukları

Aydın insanlar yaşadıkları her dönemde toplum karşısında sorumluluk alan, toplum için ellerinden bir şey gelecekse sonuna kadar çabalayan, eğer bu aydın bir sanatçıysa bu çabayı eserlerine taşıyan kişilerdir. Orhan Hançerlioğlu’nun *Karanlık Dünya* romanındaki aydın kişi de vatanı bir emanet olarak kabullenmiş yaşadığı toplumdaki insanlara ışık olmak için çabalayan kişidir. ““*Azmin elinden hiçbir şey kurtulmaz,*” diye bağırdı. “*Bu vatan bizlere emanet edilmiştir. Onu muasır medeniyet seviyesine eriştirmek bizim ödevimizdir. Asırlardan beri kendi yağı ile kavrulan şu*

¹⁵⁷ Hançerlioğlu, 1999a, 47.

¹⁵⁸ Hançerlioğlu, 1999a, 23.

*harap köylerde ilmin ışıklarını görmek için her fedakarlığı yapacağız...”*¹⁵⁹ satırlarında gördüğümüz aydın halk karşısında köylü karşısında omuzlarına belli bir sorumluluğu halmış köylüğe ışık olmak için elinden geleni yapmaya karar vermiş bir profil çizer.

3.7.2. Topluma Yabancılaşmış Aydın

Aydın kişi kimi zaman kendisini toplumun önünde bir lider, yol gösterici ya da önder durumunda görse de kimi aydınlar da vardır ki topluma karşı yabancılaşır, toplumdaki nefret eder, toplumu ve insanları küçümser ve onlardan uzaklaşırlar.

Karanlık Dünya romanında yabancılaşma teması üzerinde durulmuştur. “*Kendi vatanımda bir İngiliz, bir Alman, bir Japon kadar yabancı hissediyorum kendimi...*”¹⁶⁰ cümlelerinde aydın kişinin topluma yabancılaşmasını görüyoruz. Kişi doğup büyüdüğü toplumun içerisinde yetişse de düşünce tarzı olarak kendisinden farklı durumda olan bu kişiler topluluğuna bambaşka bir ülkede doğmuş büyümüş bir insan kadar uzaklaşabilmektedir.

Karanlık Dünya adlı romanda aydının toplumu sevmemesi üzerinde de durulmuştur. “*Bu hayatı, bu yeri, bu insanları seviyor muydu? Hayır, sevmiyorum... Ama nefret de etmiyorum... Bu yer benim memleketimdir, bu hayat da benim hayatım olmalıdır... Olamıyorsa kabahat kimin?... Eğer biz köle isek aziz Brütüs, kabahat kendimizde.*”¹⁶¹ cümlelerinde geçen bu sevgisizlik henüz nefret düzeyinde değildir. Bu sevgisizliğin içerisinde bir kabulleniş hatta suçu kendinde bulma vardır. Bu doğrultuda aydın kişi kendi hayatına ve memleketine karşı bir anlayış ve bağlılık göstermektedir.

Karanlık Dünya romanında geçen, “*Şimdi bütün benliğini derin bir nefret duygusu kaplamaya başlamıştı. Nefret... Nefret ediyorum... Oduncu Salih’ten, Hacı Yakup’tan, Yanyalı Hasan’dan herkesten nefret ediyorum. Bu gerilik, cehalet, tezvir yatağından nefret ediyorum... Nefret ediyorum bu Mazılık’tan...*”¹⁶² cümlelerinde ise aydının toplum karşısındaki sevgisizliği onlarla yaşadıkça bir nefrete dönüşmüştür. Buradaki aydın kişi içerisinde bulunduğu durumdan ve kişilerden nefret etmektedir.

¹⁵⁹ Hançerlioğlu, 1999b, 29.

¹⁶⁰ Hançerlioğlu, 1999b, 13.

¹⁶¹ Hançerlioğlu, 1999b, 11.

¹⁶² Hançerlioğlu, 1999b, 105.

Bu nefretin ana kaynağı ise karşısındaki kişilerin cehaletleri ve gerilikleridir. Aydın kişinin aslında nefreti karşısında kanlı canlı duran kişiye değil bu kişinin zihninde ve yaşamında taşıdığı cehalete ve geriliğedir.

3.8. Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik

3.8.1. Devlet Çalışanlarının Diğer Mesleklerle Kıyası

Orhan Hançerlioğlu, *Oyun* adlı romanında, “Doğrusu bu...” dedi. “Bu zamanda hamallar bile bizden iyi kazanıyorlar. Kendilerine göre zevkleri, eğlenceleri var. Memurların ise kimi baba mirasçısı, kimi iç güveysi, kimi de işini uydurmuş Allah ne verdiyse gül gibi geçinip gidiyor. Biz, bunlardan hiçbirisi değiliz.”¹⁶³ sözleriyle yarattığı karakter üzerinden karakterin mesleği ile hamallar ve memurları kıyaslamaktadır. Burada “hamallar bile” sözüyle hamalların meslek olarak kendi mesleğinden daha aşağıda olduğunu vurgularken bu konumsan farklılığa rağmen hamalların kendisinden daha yüksek ücret kazanmasından da yakınmaktadır. Memurlardan bahsederken ise memurların çeşitli yöntemlerle gelirlerini arttırdığını bu sebeple onların da kendisinden daha iyi durumda olduğunu düşünen bir karakter ortaya konmuştur. Bu da her mesleğin içerisinde barındırdığı çeşitli farklılıklardan dolayı farklı gelirlerin oluştuğunu göstermektedir.

Oyun adlı romanda bir kez daha memurların diğer mesleklerden biriyle kıyaslandığını görmekteyiz: “Gerçekten, Rahmi, evlenme kağıtları daha askıdan inmeden yedi lira gündelikle meyve sebze haline kapı memuru oluvermişti. Buna herkesten çok Halim şaştı. “On sekiz senelik memurum,” diye düşündü, “bizim okul kaçkınına nerdeyse benim on sekiz senede damlata damlata elde ettiğim parayı vereceklerdi.”¹⁶⁴. Buna göre bahsi geçen karakter bir memurdur. Bu memur, bir diğer başka kişinin yeni girdiği bir işten kendisinin yıllarca çabalayıp elde ettiği para kadar para alacağını öğrenince oldukça şaşırmıştır.

Büyük Balıklar romanında da eski bir devlet çalışanının başka bir kişinin para durumunu görmesini ve kendi geliriyle bunu kıyaslamasını görmekteyiz: “Önceki masada oturan yaşlı adam garsona para vermek için cüzdanını çıkarmıştı.

¹⁶³ Hançerlioğlu, 1998, 143.

¹⁶⁴ Hançerlioğlu, 1998, 134.

Mustafendi'nin gözleri, elinde olmadan, domuz derisinden yapılmış cüzdana kaydı. Adam, kırmızı bir onluk çekerken cüzdan iyice açılmıştı. İçinden yaprak yeşili, çimen yeşili, ördek başı yeşili kağıtlar görünüyordu. Yeşillikler Mustafendi'nin dikkatini çekti. Baktı. Bir daha baktı. Sıfırları teker teker saydı. Bir, iki, üç... Bu, onun ömründe ilk defa gördüğü bütün bin liralıktı. Defterdarlık, ikramiyesini ufaklık olarak ödemişti. Domuz derisi cüzdan binlik kaynıyordu. İhtiyar adam, Mustafendi'nin otuz senelik kazancını birkaç defa satın alan cüzdanını kayıtsızca kapadı, cebine koydu. Garsona bahşiş verdi... Kalktı.”¹⁶⁵.

3.8.2. Meslekler Arası Gelir Farkı

Her meslek çalışanı farklı farklı ücretler kazanmaktadır. Kimi daha sürede çok yüksek miktarlar kazanırken kimi daha uzun sürede küçük miktarlar kazanmaktadır ya da kimi zorlayıcı bir iş ile düşük miktarlar kazanırken kimi ise daha kolay işlerde yüksek miktarlar kazanmaktadır. *Büyük Balıklar* adlı romanda bu durum şu şekilde örneklenmiştir: “*Karı benim yarım saatte on bin lira kazanacağımı bilseydi...*” diye gülümsedi, “*koskoca bir geceyi elli liraya sattığına acırdı...*”¹⁶⁶.

3.8.3. Benzer Meslek Çalışanlarının Dünyadaki ve Türkiye'deki Kıyası

Gelir dağılımdaki eşitsiz durum aynı meslek içerisinde yer alan insanlar içerisinde de olabilmektedir. *Büyük Balıklar* romanında bu durumun askerlik mesleği üzerinden Türkiye ve dünyadaki kıyasını görmektetiz: “*Mustafendi, “şu neferi merhumların donattığı sofrayı bizim albaylar bile donatamaz...” diye düşündü.*”¹⁶⁷. Buna göre bizim ülkemizde yer alan albay rütbeli kişiler daha yüksek rütbeye sahip olsalar da yabancı ülkelerden gelen daha alt rütbeli askerlerden daha az gelir elde etmektedirler.

¹⁶⁵ Hançerlioğlu, 1998, 52.

¹⁶⁶ Hançerlioğlu, 1998, 11.

¹⁶⁷ Hançerlioğlu, 1998, 52.

3.9. Geçim Sıkıntısı

3.9.1. Açlık

Geçim sıkıntısı yaşayan insanların başta gelen en büyük sorunlarından biri en temel ihtiyaç olan beslenmenin gerektiği şekilde yerine getirilememesidir. Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya* romanında bu duruma şu şekilde işaret etmiştir:

““Ertesi sene tekrar giderler mi?”

“Onlar gitmez başkaları gider... Toprak işçisi çooooook...”

“Elleri boş döneceklerini bilmezler mi?”

“Bilmez olurlar mı hiç? Bile bile giderler.”

“Niçin?”

“Hiç olmazsa birkaç ay karınları doyuyor ya.”

*Ölüm kalım savaşı... Ölüm kalım savaşı... Ahmet'in kulakları sağır edici bir uğultu ile doluydu. Ölüm kalım savaşında ben... tek başıma...”*¹⁶⁸. Buna göre açlıkla mücadele eden insanlar toprak işçisi olarak çalışmaktadırlar. Bu çalışma kendilerine bir fayda sağlayamamak olsa da açlıklarını birkaç aylığına da olsa ertelemek için bu işi yapmaktadırlar.

Ekilmemiş Topraklar romanında da benzer bir şekilde beslenme konusunda geçim sıkıntısından dolayı sorunlar yaşamakta olan karakterler bulunmaktadır: ““Murat düşünceye daldı. Yemelikleri kendine yetmiyordu. Artsaydı Cazır'a da gönderirdi elbet. Gönlünden de kopardı, sevap işlemek de isterdi.””¹⁶⁹.

3.9.2. Maddi Yetersizlikler

Maddi yetersizlikler kişilerin hayatlarında bir çok şeyi olumsuz anlamda etkileyebilmektedir.

¹⁶⁸ Hançerlioğlu, 1999b, 111.

¹⁶⁹ Hançerlioğlu, 1999b, 181.

Karanlık Dünya romanında geçmekte olan, “Ah o eniştem iki sene daha dayanabilseydi... İstanbul’da avukatlık stajımı yapar, küçük bir yazıhane açardım.”¹⁷⁰ cümlelerinden bir kişinin eğitim anlamında ilerlemesinin karşısında maddi olarak yaşanan sıkıntıların olduğunu görmekteyiz.

Aynı romanda yer alan “*Gecelerini küçük bütçesini denkleştirmeye çalışmakla geçiriyordu: Beş lira kazanç, altı lira elli kuruş buhran, yedi lira sekiz kuruş muvazene, dört lira Hava Kurumu... Yekûn: Yirmi iki lira sekiz kuruş vergi kesintisi... Maaş bakiyesi yetmiş yedi lira kırk iki kuruş. On dokuz lira otuz beş kuruş pahalılık zammı, on beş lira aynî yardım... Yekûn: Yüz on bir lira yetmiş beş aslî maaş buydu.*”¹⁷¹ şeklindeki bölümde de geçim sıkıntısı yaşayan bir kişinin hayatını devam ettirebilmesi için çeşitli hesap kitaplar yaparak gelirini ve giderini organize etmeye çalıştığını görmekteyiz.

Büyük Balıklar adlı romanda ise randevuya çıkmış bir çift bulunmaktadır: “Kız, oğlanın koluna girmiş, göğsünü onun dirseğine yaslamıştı. Vücutlarının bu küçük bağlantısı ikisini de saadet veriyordu. Konuşmuyorlardı. Biri dönüşte annesine neler uyduracağını tasarlıyor, öbürü tavuk göğsünün üstüne birer gazoz içmenin mümkün olup olmadığını hesap ediyordu.”¹⁷². Burada yer alan kız ile erkek bambaşka düşünceler içerisindedirler. Burada dikkat çeken nokta ise erkeğin maddi durumunu düşünüyor olmasıdır. Erkeğin düşüncesi elindeki para ile kız arkadaşına bir içecek daha ısmarlayıp ısmarlayamayacağıdır. Bu düşünce bize buradaki karakterin maddi durumunun çok iyi olmadığını göstermektedir.

Oyun adlı romanda ise bir ailenin maddi durumunun kötü olmasının nasıl kötü sonuçlara yol açacağını görmekteyiz: ““Fukaralığımızdan bakamadık. Bulana hayırlı bir evlat olur inşallah.””¹⁷³. Burada sözü geçen aile maddi durumları kötü olduğu için çocuklarını terk etmek zorunda kalmışlardır.

Orhan Hançerlioğlu’nun *Ali* romanında ise maddi yetersizliğini ilişkiler önünde engel olmasına tanık olmaktadır: “Kız sen delirdin mi?...” demişti.

¹⁷⁰ Hançerlioğlu, 1999b, 13.

¹⁷¹ Hançerlioğlu, 1999b, 9.

¹⁷² Hançerlioğlu, 1998, 64.

¹⁷³ Hançerlioğlu, 1998, 94.

“Evlenecek hal var mı bende?... Hele şu ölüsü kınalı işleri bir yoluna koyayım.”¹⁷⁴.

Burada yer alan kişiler maddi durumları kötü olduğu için evlenememektedirler.

3.9.3. Gelirlerin Yetersizliği

Geliri yetersiz olan kişiler kimi zaman bu gelirlerini yükseltebilmek için yasa dışı yollara sapabilmektedirler. Orhan Hançerlioğlu, bu gerçekliği *Büyük Balıklar* romanında gözler önüne sermektedir:

““Tahsildarın karısı yeni bir pabuç almış...” dedi.

“Herif çalmaya başladı desene...”

“Günahına girme adamın.”

“Aşikâr be, aşikâr... Namuslu bir tahsildar bu zamanda değil karısına yeni pabuç, faslı bir fırkete bilem alamaz. Ben ondan çok kazandığım halde yarım kilo rakıyı iki gecede içiyorum.”¹⁷⁵.

Büyük Balıklar romanında, kazancı az olan kişilerin zorluklarla geçinmeye çalıştığı da vurgulanmaktadır: *“Kazancının yarısını her ay ona gönderirdi, diğer yarısı da ihtiyar karısı ile kendisine kıt kanaat yetiyordu.”¹⁷⁶.*

Orhan Hançerlioğlu, *Oyun* romanında da geliri yetersiz olan bir karakteri ele almıştır: *“Bin bir dert içindeyim. Maaşım geçimime yetmiyor. Her insan gibi yaşamak istiyorum. Yaşamayı istemek suç mudur?”¹⁷⁷.* Buradaki kişinin kazandığı ücret geçinmesini yetmemektedir. Hatta bu ücret bu kişinin normal insanlar gibi yaşayabilmesi karşısında bir engel oluşturmaktadır.

Oyun romanında maaşıyla geçinememe durumu bir kez daha ele alınmıştır. Buradaki karakter uzun yıllardır memurluk yapmasına rağmen maaşı yetersiz kalmaktadır. Bu kişinin eşi ise bu duruma âdeta isyan etmektedir. Bu isyanın sebebi eşi az maaş alıyor olsa da bu maaşı doğru bir şekilde değerlendirmiyor oluşundan kaynaklanmaktadır: *““Benim idarem olmasa çoktan aç kalırdık. Yirmi senelik memursun, maaşın çoluğuna çocuğuna yetmiyor. Bekle, bekle, bekle, ne olacak bunun*

¹⁷⁴ Hançerlioğlu, 1999a, 23.

¹⁷⁵ Hançerlioğlu, 1998, 72.

¹⁷⁶ Hançerlioğlu, 1998, 12.

¹⁷⁷ Hançerlioğlu, 1998, 117.

sonu? Zarfi getirip önüme atarsın ama bir evin nasıl döndüğünden haberin var mı? Her şey ateş pahasına... Altı aydır ayağıma bir çift ayakkabı alamadım, kızın dört yerinden yamalı entari ile geziyor. Bütün bunlar senin umrunda mı? Varsa ablan, yoksa ablan. Biz aç kalsak o başını çevirip bize bakar mıydı? ””¹⁷⁸.

Aynı konu birkaç kez bu romanda tekrarlanmaktadır: ““Evimizi geçindiremiyoruz,” diye devam etti. “Beş lira müdürün çocuğuna, yirmi lira ablana,, ne kazanıyorsun ki böyle har vurup harman savuruyorsun? ””¹⁷⁹.

Aynı romanda kazanılan ücretin kendilerinin beslenmesine bile yetmediği ancak bu gelirin yanlış şekilde kullanıldığı da birçok kez dile getirilmektedir: ““Nereye istersen götür, ille karşımda görmeyeyim. Çektiğimi Allah’la ben biliyorum. Kazandığın para bizim boğazımıza yetmiyor. Bir de sokaklardan çocuk mu toplayacağız? Maaşı getirdin mi? ””¹⁸⁰.

Kutu Kutu İçinde romanında bir kez daha oldukça az gelir elde eden bir karakterden söz edilmektedir: ““Babam, azıcık kazancıyla ancak geçindirebildiği bizlere şerefli bir isimden başka hiçbir şey bırakmamıştı. Pencereleleri üst üste dört kere yamalanmış kunduralarla geziyordum. Ceketim giyilemeyecek kadar eskimişti. ””¹⁸¹. Ancak burada görüyoruz ki bu karakter geliri az olsa da bir şekilde ailesini geçinirmeye çabalamıştır. Bu maddi yetersizlik ise ailenin olumsuz bir yaşam sürmesine sebebiyet vermiştir.

Bordamıza Vuran Deniz romanında ise bir ilişki içerisinde yer alan kişinin öğretmenlik mesleği yaptığını ancak bu mesleğinden yeterli düzeyde gelir elde edemediğini bu sebeple evlenmek istediği kızın babasından yanında çalışma teklifini aldığını görmekteyiz:

““Öğretmenliği bırakmamı istedi...” diye mırıldandı.

“Eeee?”

¹⁷⁸ Hançerlioğlu, 1998, 106.

¹⁷⁹ Hançerlioğlu, 1998, 105.

¹⁸⁰ Hançerlioğlu, 1998, 95.

¹⁸¹ Hançerlioğlu, 1999a, 132.

“Öğretmenlik kazancımla seni yaşatamazmışım, kendisinin yanında çalışmalıymışım.”¹⁸².

Aynı romanda kız arkadaşıyla bu durumu paylaşan erkek, kız arkadaşının da benzer düşünceler içerisinde olduğu gerçeğini görmektedir. Kız babasını haklı görmekte, erkeğin gelirinin yetersiz olduğunu, öğretmenlik maaşıyla geçilemeyeceğini düşündüğünü söylemektedir: ““Adamcağız haksız mı,” dedi, “bir düşün Sedat... Öğretmenlik maaşınla yaşayabilir miydik? Hem, babamın, gerçekten, senin gibi candan bir yardımcıya ihtiyacı vardı. Bunu çoktan beri seziyordum ama sana söyleyemiyordum. Belki de, babam bile, bunu gereği gibi anlatamamıştır. Sen onun, yardım etmek istediği değil, yardım görmek istediği adamsın, inan bana.”¹⁸³.

Orhan Hançerlioğlu, *Kutu Kutu İçinde* romanında da maddi yetersizliklerin ilişkileri etkilemesini ortaya koymaktadır: “Bir İnci’ m vardı. Seviyor, seviliyordum. Kazancım artınca onunla evlenecek, yıllarca peşinden koştuğum bir amaca ulaşacaktım.”¹⁸⁴. Burada evlenmek isteyen bir kişi vardır ancak maddi durumu iyi olmadığı için evlenememekte, evlenebilmek için maddi durumunun düzelmesini beklemektedir.

3.9.4. Pahalılık

Geçim sıkıntısı sadece gelirlerin azlığından değil kimi zaman da hayatın getirdiği pahalılıktan kaynaklanmaktadır. Orhan Hançerlioğlu, *Oyun* adlı romanında bu hayat pahalılığına da değinmekten geri durmamıştır: ““Bu sabah manavın önünden geçtim.” diye söze başladı. “Her şey ateş pahasına. Bugünün fiyatları dünkülere rahmet okutuyor. Vaktiyle patlıcanı iki meteliğe alırdık. O zamanın parası da paraydı ya... Ben mektûbî kaleminde mümeyyizken maaşım iki liraydı. Ama senin bildiğin liralardan değil, altın... Biz o zamanlar altın alırdık evlat, bir altın bir ay bitmezdi.”¹⁸⁵.

¹⁸² Hançerlioğlu, 2005, 168.

¹⁸³ Hançerlioğlu, 2005, 170.

¹⁸⁴ Hançerlioğlu, 1999a, 102.

¹⁸⁵ Hançerlioğlu, 1998, 110.

3.9.5. Yoksulluk ve Varlık

Orhan Hançerlioğlu, *Ali* romanında varlıklı bir ailenin çocuklarının yoksul çocuklarla kıyasını görmektedir. “‘Aptal...’ dedi. ‘Bak şu çocuklara... Aşağı yukarı hepsi senin yaşındalar. Ne anaları var, ne babaları. Ne sırtlarına giyecekleri gömlekleri var, ne barınacak evleri. Ama gene de sabahtan akşama kadar yaşamak için savaşıyorlar. Sense, her şeyin olduğu halde mutluluğun değerini bilmiyor, küçücük bir duyguya yeniliyorsun.’”¹⁸⁶. Burada yoksulluk içerisindeki çocuklar ile varlıklı ailelerin çocuklarının aynı şartlarda yaşayamadıklarını görmektedir. Varlıklı ailelerin çocukları rahatlıkla yaşamaktadırlar ancak yoksul çocukları hayatı yaşayabilmek için mücadele vermek zorundadırlar.

3.9.6. Borç

Bordamıza Vuran Deniz romanında maddi olarak yeterli varlıkları elinde bulunduramayan kişilerin istedikleri şeyi elde edebilmek için borçlanmak zorunda olmalarına tanık olmaktadır:

“‘Ben borçtan korkarım.’”

“‘İlahi anne, düşündüğün şeye bak. Borçsuz yaşayan kaldı mı? Borç etmek...’”¹⁸⁷.

3.10. Köy ve Köylü

3.10.1. Köylerdeki İmkanların Yetersizliği

Köy gibi büyük şehirlerin dışındaki yerleşim yerlerinde çeşitli yetersizlikler meydana gelebilmektedir. *Karanlık Dünya* romanında bunun örneklerinden birini görmektedir: “‘Bu şartlar içinde yapılan bir doğumda her şey mümkündür. Doktordan medet ummak ise, kasabaya kilometrelerce uzak bulunan dağların arasına gizlenmiş bu ücre köyde, hayal edilemeyecek kadar imkansızdı.’”¹⁸⁸. Burada köyde gerçekleşen

¹⁸⁶ Hançerlioğlu, 1999a, 34.

¹⁸⁷ Hançerlioğlu, 2005, 183.

¹⁸⁸ Hançerlioğlu, 1999b, 92.

bir doğumda yeterli imkanlar ve doktor olmadığı için oldukça zorluklar meydana gelmektedir.

Orhan Hançerlioğlu aynı romanında köylerdeki sağlık kuruluşlarına ya da doktorlara ulaşım sağlanamama problemini bir kez daha ele almıştır: “‘*Kasabaya hasta götürmek güç oluyor Hâkim efendi... Köyümüzde camız arabası yok, karı kısmı da sekiz saat katır sırtında gitmeye pek dayanamıyor... Sağlam olsa kırk sekiz saat da gider ya, kocadı gayri...*’”¹⁸⁹.

Köylerdeki yetersizliklerden biri de elektriğin henüz gelmemiş olmasıdır. Yine *Karanlık Dünya* romanında geçen, “‘(...)*Mesela bizim kız da ara sıra söyler durur, şu kasabada elektrik olsa da rahat rahat kitap okusak diye ama iki bin liralık belediye bütçesi ile, sağda solda toplanan ianelerle böyle hayaller peşinde koşmak doğru mudur?*’” sözleriyle bitiriyordu.”¹⁹⁰ şeklindeki metinden kitap okumak isteyen bir kızın elektrik olmadığı için rahat bir şekilde kitap okuyamadığı görülmektedir.

3.10.2. Köylerdeki Atmosfer ve Yaşayış

Köydeki yaşam Orhan Hançerlioğlu’nun romanlarında yer bulmaktadır. Orhan Hançerlioğlu, *Karanlık Dünya* romanında köydeki atmosferi şu satırlarda detaylı bir şekilde anlatmıştır: “*Gündüzün, yeşil çayırıları ve yabani zeytin ağaçları ile renkli ve canlı görünen Mazılık kasabasını güneş battıktan sonra korkunç bir sessizlik kaplıyordu. Gece, hayatın üstüne inen bir kapak gibiydi. Tek katlı, kerpiç kulübelere en hafif bir gürültü sızmiyordu. Kışın şiddetinden korunmak için ancak bir insan başı geçecek kadar ufaltılmış pencerelerin arkasında, kaderlerine boyun eğmiş insanlar, tevekkül sükûn içinde uyuyorlardı.*”¹⁹¹.

Yazar, *Ekilmemiş Topraklar* romanında da köydeki atmosferi detaylı bir şekilde betimlemiştir: “*Gözlerini tarlalara dikti. Kuzeyden esmeye başlayan akşam rüzgarı, buğday başaklarını yaladıktan sonra bomboş vadiye akıyordu. Başaklar, bir kasaba evinin penceresini süsleyen saksılar gibi, köyün hemen önünde bitiveriyorlar,*

¹⁸⁹ Hançerlioğlu, 1999b, 20.

¹⁹⁰ Hançerlioğlu, 1999b, 36.

¹⁹¹ Hançerlioğlu, 1999b, 7.

ondan sonra ıssız, tohumsuz, ölü bir dünya başlıyordu. Ekilmemiş topraklar, ucu dağlarla birleşen bulutlara doğru uzanıyor, ışıklı bir kesimde kayboluyordu.”¹⁹².

Bu betimleyici anlatım *Karanlık Dünya* romanında da dikkat çekmektedir. Bu anlatım okuyucuyu metnin geçtiği mekan olan köyün içine almaktadır: “*Kasaba, asırlardan beri sürüp gelen derin ve karanlık bir sessizliğe gömülerek uyumaya hazırlanırken birdenbire elektrikler yandı. Kerpiç duvarlara yapıştırılan tezek kalıpları ile evlerin önünde sıralanan gübre yığınları bu göz kamaştırıcı aydınlık içinde bütün çirkinlikleriyle göründüler.*”¹⁹³.

Yazar, betimleyici anlatımı kimi zamansa detaylardan arındırıp, “*Ah Mozambik... Dar ve karanlık sokaklar memleketi...*”¹⁹⁴ şeklinde kısa ve öz bir şekilde ortaya koymuştur.

Karanlık Dünya romanında köy hayatına dair küçük detaylara da değinilmektedir: “*Şu küçücük Mazılık’ta her şey ne de çabuk duyuluyordu.*”¹⁹⁵. Burada Mazılık adlı köyde olayların hızlı bir şekilde yayıldığı vurgulanmaktadır.

Orhan Hançerlioğlu, sadece köy hayatını, atmosferini değil köydeki iş hayatını da betimleyici bir şekilde kaleme almıştır: “*Mozambik’te zaman denen makinenin çarkı gayet yavaş döner. Tüccar inhisarı altındaki müşterileri küçümseyerek dükkanında oturur. Memur beş on kağıt imzalamakla yetinir. Çiftçi toprağı ağır ağır sürmeye çalışır. İşte Mozambik budur. Kadıbaba haklı... Peki ama benim bu yerlerde ne işim var?...* ”¹⁹⁶.

Orhan Hançerlioğlu’nun köyde geçen sahnelerinde kişilerin yaşamlarını sürdürme biçimleri de dikkat çeker: “*Ömer ağa omuzlarını silkti, boğazlanacak bir koyun bulmak için dışarı çıktı.*”¹⁹⁷. Burada adı geçen Ömer ağa isimli kişi beslenme ihtiyacını giderebilmek için kendi elleri ile bir koyun bulmak durumundadır.

¹⁹² Hançerlioğlu, 1999b, 130.

¹⁹³ Hançerlioğlu, 1999b, 85.

¹⁹⁴ Hançerlioğlu, 1999b, 47.

¹⁹⁵ Hançerlioğlu, 1999b, 66.

¹⁹⁶ Hançerlioğlu, 1999b, 13.

¹⁹⁷ Hançerlioğlu, 1999b, 120.

Ekilmemiş Topraklar adlı romanda köylerde yeterli düzeyde toprakların olduğu da dikkat çeker: “Biz çalışmaktan yılmayız Hasan efendi, toprağımız da var şükür, nah işte göz görebildiğine bomboş duruyor...”¹⁹⁸.

Orhan Hançerlioğlu, *Ekilmemiş Topraklar* romanında kanunen nasıl bir işleyiş olduğunu da gözler önüne sermektedir: ““Ulan eşşoğlu eşşek... ölçekçiler gelmeden harman kaldırmanın, harman bozmanın yasak olduğunu yeni mi öğreniyordun? Devletimize, Padişahımız efendimize kafa mı tutuyorsun ulan? Recep onbaşı, yık şu deyyusu yere... Padişahımız efendimizin emirlerine baş kaldırmanın ne demek olduğunu öğretelim terese...”¹⁹⁹. Burada sıradan işleyişe ters bir işleyiş gerçekleştiren kişiye oldukça sert bir tutum sergilenmektedir.

Zaman içerisinde köydeki yaşayışta da değişiklikler her yerde olduğu gibi gerçekleşmektedir. Köy yerlerindeki bu değişim tarlalarda çalışan kişiler ya da tarlaların verimliliğe ile ilgili olmaktadır: “*Ertesi gün, damadıyla beraber ovaya indi. Ömer ağagillerin ucu bucağı görünmeyen geniş topraklarından ancak küçücük bir parçası ekilmişti. Babasının sağlığında yemyeşil görünen tarlalar şimdi güneşten çatlamış yüzleriyle kapkara, dereye doğru uzanıyordu. Ama o zamanlar bu toprakların üstünde ailenin altı erkeği çalışırdı bugünkü gibi iki kızla genç bir çocuk değil...*”²⁰⁰.

Köyde birçok alanda olduğu gibi eğitimde de eksiklikler vardır. ““Birkaç ay önce...” diye lafa karıştı, “gezici öğretmene saydırmıştım. Okuma çağında on altı çocukları var. Ama bunun dışında da bir hayli büyücek çocuk var ki kara cahil. Kurulduğu günden beri okul görmemiş bu köy...”²⁰¹. Burada görüyoruz ki köyde eğitim, okul adına bir girişim yapılmamıştır. Köyde doğan çocuklar eğitimsiz, okulsuz bir şekilde büyüyüp, yazarın deyişiyle “kara cahil” bir şekilde yetişmektedirler.

Köylerdeki bu eğitim, okul eksikliği giderilmek istenmektedir: “*Kaymakamın sözlerinin çoğunu anlamamışlardı. Önce okulun ne demek olduğunu, sonra da bunun nasıl yapılabileceğini tartıştılar. Dört yönüne birer duvar çekip üstünü sazla örtmek yetmez miydi ki?*”²⁰². Burada görüyoruz ki köye bir kaymakam gelmiş ve okul yapılmasını istemiştir. Ancak köylüler kaymakamın ardından aralarında konuşmaya

¹⁹⁸ Hançerlioğlu, 1999b, 123.

¹⁹⁹ Hançerlioğlu, 1999b, 124-125.

²⁰⁰ Hançerlioğlu, 1999b, 136.

²⁰¹ Hançerlioğlu, 1999b, 192.

²⁰² Hançerlioğlu, 1999b, 198.

başladıklarında okulun ne olduğunu tam olarak kavrayamadıkları ve bu okulun nasıl yapılacağı konusunda tartıştıkları ortaya çıkmıştır.

3.10.3. Köylü

Orhan Hançerlioğlu romanlarında köylülerin özelliklerine, yaşayışlarına, davranışlarına da yer vermiştir.

Orhan Hançerlioğlu, “*“Sahi... Köylünün fakiri var, zengini var, keli, uyuzu, bitlisi var, fakat bekârı yok...”*”²⁰³ şeklindeki metinde köylülerin çeşit çeşit özellikler taşıdıklarını belirtmektedir.

Yazar, *Karanlık Dünya* romanında köylünün bir uyku hâlinde olduğunu, bu uykudan da uyanamayacaklarını ve asırlardır sürdürdüğünü ileri sürmektedir: “*Şu saatte bütün Mozambik uykuda... Gün doğduktan sonra da uyanmayacaklar. Hareket edecekler ama uyanmayacaklar. Uyku, asırlardan beri gece gündüz hareketli uyku. Bu hareket, harici hayat ile dolaşan bir uyurgezerin hareketidir... Ama ben onlardan farklıyım, çünkü düşünüyorum. Mademki düşünüyorum, hiç değilse var olmaya çalışmalıyım.*”²⁰⁴.

Hançerlioğlu, köylülerin göründüklerinden farklı olabilecekleri üzerinde de durmuştur: “*Siz bu köylülerin fakir göründüklerine bakmayın, kerataların her biri altın babasıdır. Çarıklarını eskimesin diye kuşaklarına sokup yalınayak yürürler ama küpleri ağzına kadar doludur. Bir iane defteri açmalı.*”²⁰⁵.

Ekilmemiş Topraklar romanında köylülerin boğaya verdikleri kıymet de dikkat çekmektedir: “*Ekinlerin arasına, çayırın içine bir çocuk girip iki üç başak kırsa, bir koyun girip üç beş sap yese sonu ölüme kadar varan, kavgalara tutuşan köylüler boğanın bu haline göz yumuyorlar, onun kendi tarlalarına, çayırlarına girmesini uğur sayıyorlardı.*”²⁰⁶. Buna göre bir boğa, köylünün gözünde çocuklarda çok daha değerlidir. Aynı eylemi gerçekleştirebilecek çocuklar ve bu eylemi gerçekleştiren boğa arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Köylüler, boğanın tarlalarına girmesini uğurlu bir olay olarak değerlendirmektedirler.

²⁰³ Hançerlioğlu, 1999b, 55.

²⁰⁴ Hançerlioğlu, 1999b, 26.

²⁰⁵ Hançerlioğlu, 1999b, 14.

²⁰⁶ Hançerlioğlu, 1999b, 121.

Haçerlioğlu, köylünün içerisinde bulunduğu kötü hllere de değinmektedir: “‘‘Toprağı ne edeyim emmi? Köylümüzün hali malum, satsan satılmaz. Yediviran’daki tarlayı da Kasabalılar alacak değil ya... Yarıcıya vereyim desen, herkes kendi toprağını sürmekten aciz, benimkiyle kim uğraşıır?’’²⁰⁷.

Bahse konu olan kötü hllerden biri de köylülerin a kalmalarıdır: “‘Köylü açtı. Kurak kavurmuştı tohumu. Sığırtmaç davarı on günlük yola götürmüş, henüz dnmemiştı.’’²⁰⁸. Buna göre köylü yeterli gıdaları bulamamakta ve açlık çekmektedir.

3.10.4. Köydeki alışma Hayatı

Orhan Haçerlioğlu, *Ekilmemiş Topraklar* romanında, “‘Gerçi toprak çok, çok ama ekecek öküz nerde, tohum nerde? Bildir kzn biri lydc, yanına ineği koştım. Bir cılız inekle bir kocamış öküz kaç dönüm eker ki... İki ift kzm olsa yok mu, tohumluğum da olsa yanında, anasını bellerim toprağın...’’²⁰⁹ cmleriyle köyde ekilecek toprağın çok olduğunu ancak bu topraklara ekilecek tohumun da bu tohumları ekme de kullanılacak öküzlerin de olmadığını vurgulamaktadır.

Yazar, aynı romanında topraklarını ekecek işçi bulmakta zorlanan bir kişiyi ele almaktadır:

“‘Neden yarıcıya vermiyorsun sanki?’’ diye sordu.

“‘Yarıcıyı bul da pp başıma koyayım. Bizimkiler kendi topraklarını sürmekten bitkin, nerde kaldı ki sana bana yarıya gelsinler? Ama Ali bey bir yılcık şr bize bıraksa, bir çift de öküz gönderse hani, gelen yılın dört katını derdik ona Alimallah...’’²¹⁰. Burada bir kez daha toprakların varlığı ancak bu toprakların ekiminde kullanılacak insan ve hayvan gücünün olmadığı dikkat çekmektedir.

Bu söylem daha sonra da aynı roman da devam eder: “‘Toprak oktu. Oysa sürecek hayvan ekecek adam isterdi.’’²¹¹. Burada da topraklarda bolluk olduğu ancak bu toprakları sürecek hayvanların ve ekecek işçilerin olmadığı yakınılarak karakter tarafından dile getirilmektedir.

²⁰⁷ Haçerlioğlu, 1999b, 174.

²⁰⁸ Haçerlioğlu, 1999b, 165.

²⁰⁹ Haçerlioğlu, 1999b, 121.

²¹⁰ Haçerlioğlu, 1999b, 122-123.

²¹¹ Haçerlioğlu, 1999b, 136.

Ekilmemiş Topraklar romanında köye gelen kaymakam köye bir okul yapılması talimatını köylülere vermiştir. Bu talimat doğrultusunda harekete geçecek köylüler birçok soruyu da ortaya dökmüşlerdir: “*“Ustalığını kim yapacak bu yapının?...” dedi. “Biz cam, çivi, kiremit işi bilmeliyiz ki... Kerpiç dökeriz sadece, üstünü de sazla örteriz. Hoş, onu da yapacak adam kalmadı ya köyde...”*”²¹². Buna göre köylülerde kaymakamın istediği şekilde okulu yapabilecek yetkinlik bulunmamaktadır.

²¹² Hançerlioğlu, 1999b, 194.

4. SONUÇ

Toplumcu gerçekçiliğin temelleri Marksist düşünceye ve realizm akımına dayanmaktadır. Bu anlayışın temellerini Karl Marx ve Fredrick Engels oluşturmaktadır. Toplumcu gerçekçiliğin temel ilkeleri 1934 yılında yapılan Birinci Yazarlar Birliği Kongresi'nde belirlenmiştir. Toplumcu gerçekçilik anlayışının temellerini aldığı realizm eşyanın ve olayların olduğu gibi yansıtılması ilkesine dayanmaktadır. Realist düşünce bu anlayışla zamanla tüm dünyaya yayılmıştır ve özellikle yazın dünyasında oldukça önemli bir yer edinmiştir. Toplumcu gerçekçi yazarlar gerçeklerden uzaklaşmamalı hayallere kapılmamalıdır. Bu sebeple de toplumcu gerçekçi yazarlar, toplum ve çevreye açıktır. Yaşadığı dünyayı gözlemlemek ve gözlemlediği unsurları aktarmakla görevlidir. Bu anlayışa bağlı yazarlar, yaşadıkları toplumun sorunlarını, kaygılarını sade ve anlaşılabilir biçimde dile getirmektedir.

Türk edebiyatında Toplumcu Gerçekçilik öncelikli olarak Nazım Hikmet'in şiirlerinde daha sonra ise Sabahattin Ali ve Sadri Ertem gibi yazarların hikâye ve romanlarında öncelikli olarak boy göstermiştir. Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Necati Cumalı, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Rıfat Ilgaz, Fakir Baykurt, Aziz Nesin vs. gibi isimler de Toplumcu Gerçekçi anlayışın edebiyatımızdaki önemli temsilcilerindendir.

Temelleri 19. yüzyılda atılan daha sonra tüm dünyaya yayılan Toplumcu Gerçekçilik anlayışının ülkemizdeki temsilcilerinden biri de Orhan Hançerlioğlu'dur. Hem hikâyelerinde hem de romanlarında yaşadığı dünyaya ait gözlemlerini, tarafsız ve yalın bir söylemle bu gerçekleri olduğu gibi yansıtarak toplumcu gerçekçi çizgide eserler vermiştir.

16 Ağustos 1916 tarihinde Kırklareli'nde doğan Orhan Hançerlioğlu, ailesinin tek çocuğu olmasından da kaynaklı el üstünde tutulan bir çocuk olarak yetişmiş ve iyi bir eğitim almıştır. Yazar, ilk, orta ve lise eğitimini Şişli Terakki Lisesi'nde almıştır. Daha sonra tiyatroya ilgi duymuş olsa da babasının baskıları ile hukuk fakültesine yazılmış ve İstanbul Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Okulunu iyi bir derece ile bitiren Hançerlioğlu'nun üniversite dönemlerinde felsefeye olan ilgisi başlar. Üniversite eğitiminden sonra askere giden Hançerlioğlu, askerlik görevi sırasında Atıfet Aşkın Hanım'la evlenmiştir. Askerlik görevini bitiren Orhan Hançerlioğlu,

hayatı boyunca devletin çeşitli kademelerinde görevler almış ve bu sayede ülkenin birçok yerini görme fırsatı yakalamıştır.

Orhan Hançerlioğlu, yazmaya başlarda manzumelerle başlamış, hikâyelerle devam etmiş ve romanlarla yazım hayatını tamamlamıştır. Gözlemlere dayalı bir yazım tarzı olan Orhan Hançerlioğlu, gezdiği, gördüğü ve yaşadığı yerlerdeki gözlemlerini kimi zaman şehir hayatı kimi zaman ise köy hayatı çerçevesinde kaleme almıştır. Sanatın toplumun yararına olması gerektiği düşüncesinde olan Orhan Hançerlioğlu, bu düşüncesini sanat hayatı boyunca sürdürmüştür. İlk hikâyesi *Selman'ın Gocukları* olan Orhan Hançerlioğlu, birçok dergide hikâyelerini yayımlamıştır. Yazarın bu hikâyelerinden yirmi dört tanesi daha sonra *İnsansız Şehir* kitabında bir araya getirilmiştir. Orhan Hançerlioğlu, bu hikâyeleri ile âdeta romanlarının temelini oluşturur ve ilk romanı olan *Karanlık Dünya'yı* 1951 yılında çıkarır ve bu tarihten itibaren toplamı sekizi bulan romanlarını peşi sıra yayımlar. Orhan Hançerlioğlu'nun hikâyeleri de romanları da hem şehir hayatından hem de köy hayatından sahneleri okuyucuya sunar. Oldukça sade ve anlaşılır bir dille metinler ortaya çıkaran yazar, sanat hayatı boyunca içerisinde yaşadığı toplumu eserlerine yansıtmıştır.

Devletin çeşitli kademelerinde görev yapan Orhan Hançerlioğlu, ülkenin farklı yerlerinde görev yapmasından dolayı belli bir kültür, insan ya da çevre etrafında kalmamış farklı tipte karakterleri, olayları ve mekânları gözlemlene fırsatı elde etmiştir. Bu gözlemlerin sonucu da yazarın hikâye ve romanlarına sirayet etmiştir.

Sanatın toplumun yararına olması gerektiği düşüncesinde olan yazar, sanatçının bu görevi yapmamaslık edemediği için yaptığını dile getirmektedir. Orhan Hançerlioğlu'na göre sanat, topluma yararlı olmak amacıyla bir görev üstlenmektir. Cumhuriyetin ileriki dönemlerinde eserler veren Orhan Hançerlioğlu, hikâye ve romanlarında toplumcu gerçekçilik anlayışında eserler vermiştir.

Bu çalışmada, Orhan Hançerlioğlu'nun hikâye ve romanları toplumcu gerçekçi bir bakış açısı ile incelenmiş, yazarın hayatına, sanat yaşamına dair bölümlere yer verilmiş ve Orhan Hançerlioğlu'nun sanat anlayışı ortaya konmaya çalışılmıştır.

İnsansız Şehir hikâye kitabında yirmi dört hikâyesi yayımlanan Orhan Hançerlioğlu'nun bu hikâyeleri, “Toplumsal Dayatmalar, Sınıf Ayrımı, Sağlık Sistemi, Askerliğin İnsan Hayatına Tesiri, Köy, Ahlaki Yozlaşma, Geçim Derdi,

Kadının Toplumdaki Yeri” olmak üzere sekiz ana başlık altında incelenmiştir. Orhan Hançerlioğlu’nun sayısı sekizi bulan *Karanlık Dünya*, *Büyük Balıklar*, *Oyun*, *Ekilmemiş Topraklar*, *Ali*, *Kutu Kutu İçinde*, *Yedinci Gün*, *Bordamıza Vuran Deniz* adlı romanları ise “Sınıfsal Ayrım, Savaşın Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar, Kadın ve Kadının Toplumdaki Yeri, Eğitim Sorunu, Devlet İmkanları, Ahlaki Sorunlar, Aydın ve Toplum İlişkisi, Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik, Geçim Sıkıntısı, Köy ve Köylü” olmak üzere on ana başlık altında incelenmiştir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 1*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1968.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 2*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 3*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965.

Altınkaynak, Hikmet. *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*. İstanbul: Can Yayınları, 2017.

Andaç, Feridun. *Gerçekçilik Yolunda*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Ay, Behzat. “Sanatçılarla Konuşmalar Orhan Hançerlioğlu,” Varlık Dergisi Eylül. 1972: 6-7.

Aytaç, Gürsel. *Genel Edebiyat Bilimi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.

Baydar, Mustafa. *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.

Bezirci, Asım, *Sosyalizme Doğru*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1996.

Brecht, Bertolt. *Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum*. İstanbul: Günebakan Yayınları, 1976.

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.

Çetişli, İsmail. *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Anlara: Akçağ Yayınları, 2020.

Demiryürek, Meral. “Orhan Hançerlioğlu’nun *İnsansız Şehir*’inde Köylüler ve Kentliler,” Folklor/Edebiyat Dergisi Ağustos. 2021: 687-704.

Demiryürek, Meral. *Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri*. İstanbul: Akademik Kitaplar, 2016.

- Dino, Güzin. *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1978.
- Eagleton, Terry. *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Eagleton, Terry. *Eleştiri ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Eagleton, Terry. *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Gorki, Maksim. *Edebiyat Yaşamım*. İstanbul: Payel Yayınevi, 1978.
- Gürbüz, Muammer. Orhan Hançerlioğlu Hayatı-Sanatı-Eserleri. Doktora Tezi, T.C. İnönü Üniversitesi, 1993.
- Hançerlioğlu, Orhan. “Roman Sanatı,” *Türk Dili Dergisi* Haziran. 1953b: 600-602.
- Hançerlioğlu, Orhan. “Roman Üzerine,” *Türk Dili Dergisi* Mart. 1953a: 357-359.
- Hançerlioğlu, Orhan. “Toplumculuk Üstüne,” *Türk Dili Dergisi* Eylül. 1964: 884-894.
- Hançerlioğlu, Orhan. “Yeni Gerçekçilik,” *Varlık Dergisi* Aralık. 1955: 7.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Ali – Kutu Kutu İçinde*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999a.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Büyük Balıklar – Oyun*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 2*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1977.
- Hançerlioğlu, Orhan. *İnsansız Şehir*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1953c.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Karanlık Dünya – Ekilmemiş Topraklar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999b.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Yedinci Gün – Bordamıza Vuran Deniz*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

Harris Laurence, V.G. Kiernan ve Ralph Miliband. *Marxist Düşünce Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

İdil, A. Mümtaz. *Gerçekçilik ve Roman*. Ankara: Dayanışma Yayınları, 1983.

Kaplan, Ramazan. *Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.

Kefeli, Emel. *Batı Edebiyatında Akımlar*. İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017.

Korkmaz, Seval. *Toplumcu Gerçekçilik Kuramının Cengiz Aytmatov'un Eserlerine Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2013.

Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2009.

Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2*. Ankara: Varlık Yayınları, 1967.

Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1990.

Kurdakul, Şükran. *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.

Marx, Karl ve Friedrich Engels. *Komünist Manifesto*. İstanbul: Can Yayınları, 2020.

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Necatigil, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1993

Oktay, Ahmet. *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul: Everest Yayınları, 2003.

Suchkov, Boris. *Gerçekçiliğin Tarihi*. İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982.

Tagızade, Leyla. "Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* Aralık. 2006: 7-24.

Tunalı, İsmail. *Marksist Estetik*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1993.

Ulu, Merve, *Ercümend Behzad'ın Eserlerinde Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2018.

Williams, Raymond. *Marksizm ve Edebiyat*. İstanbul: Adam Yayınları, 1990.

Yanık, Elif. *Yaşar Kemal'in İnce Memed, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf Adlı Romanlarında "Toplumcu Gerçekçilik"*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2016.

Yücel, Tahsin. *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Yücel, Yeter. *Kemal Bilbaşar'ın Cemo, Memo ve Başka Olur Ağaların Düğünü Adlı Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kırklareli Üniversitesi, 2019.